ARH Diss. B - 25591

ÜLDISE AJALOO KATEEDER

Tšehhoslovakkia rahva võitlus rahvademokraatliku korra kehtestamise ja sotsialismi ülesehitamise eest.

Diplomitöö

Inv. nr. 330.

Helju Nirk

Tartus, 1955.a.

Sissejuhatus.

Esimese maailmasõja tulemusena langes kapitalistlikust süsteemist välja Venemaa,kus kehtestati peale Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni sotsialistlik kord. Sellega oli maailma kapitalistlik süsteem saanud esimese tugeva hoobi.

Teine maailmasõda kõigutas kapitalistliku süsteemi aluseid veelgi rohkem. Fašistlike riikide purustamine,sõja fašismivastane iseloom ja Nõukogude Liidu otsustav võit hitlerliku Saksamaa ja imperialistliku Jaapani üle muutsid järsult jõudude vahekorda maailmas kahe süsteemi - sotsialistliku ja kapitalistliku-vahel sotsialismi kasuks. Teine maailmasõda ja fašismi purustamine,kapitalismi ülemaailmsete positsioonide nõrgenemine ja fašismivastase liikumise tugevnemine viisid selleni,et imperialistlikust süsteemist langes välja rida Kesk- ja Kagu-Euroopa maid (Poola,Ungari,Tšehhoslovakkia Bulgaaria,Rumeenia,Albaania). Neis maades tekkisid uued,rahvuslikud,demokraatlikud režiimid.Euroopa rahvademokraatia maade hulka kuulub ka Tšehhoslovakkia. Läänemaade imperialistlike ringkondade reaktsioonilise Müncheni poliitika tagajärjel okupeeriti Tšehhoslovakkia 1939.aastal hitlerliku Saksamaa poolt. Nõukogude rahva Isamaasõja suur eeskuju innustas tšehhoslovakkia rahva rahvusliku vabadusvõitluse töu-

su fašistlike röövvallutajate ja nende käsilaste vastu. Selle võitluse käigus paljastati rahvuslike huvide reeturitena Hitleriga koostöötanud fašistlikud elemendid - kõige mõjukamad suurkapitalistid ning suurmaaomanikud. Peale fašistide purustamist tulid Tšehhoslovakkias võimule rahva enda seast esilekerkinud, hitlerlike orjastajate vastases võitluses väljapaistnud uued jõud, tööliste ja talupoegade ning progressiivse intelligentsi esindajad. Kuna töölisklass ilmutas fašismivastases võitluses suurimat kangelaslikkust, suurimat järjekindlust ning leppimatust, siis kasvasid tema autoriteet ja mõju teistes rahvakihtides. Proletariaat, koondades enda ümber teised progressiivsed rahvakihid, esmajoones just kehvtalurahva ning nendega liidus võis kehtestada Tšehhoslovakkias proletariaadi diktatuuri - uue, rahvademokraatliku vormi näol. Sel perioodil töölisklass pidas vajalikuks koostööd keskkodanlusega, kes oli osa võtnud fašismivastasest võitlusest. See ei lasknud tekkida kodanluse ühtset blokki suurkodanlusega ning võimaldas hiljem asuda kogu kodanluse väljatõrjumisele ja isoleerimisele.

Käesolevas töös on püütud näidata Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei ennastsalgavat võitlust proletariaadi ja kehvtalurahva jõudude koondamisel, nende teadlikkuse tõstmisel ning organiseerimisel, mis võimaldas tšehhoslovakkia töötaval rahval kehtestada demokraatliku korra ja seda kaitsta sise- reaktsiooni ning välisimperialistide kallaletungi vastu. Pingelist võitlust pidas kommunistlik partei reaktsiooni vastu demokraatlike reformide läbiviimisel, sotsialistliku majanduse aluste rajamisel ja hiljem sotsialistliku ülesehi-

tustöö perioodil.

Rahvademokraatliku korra kehtestamine ja sotsialistliku ülesehitustöö kogemused Tšehhoslovakkias näitavad veelkordselt täie veenvusega marksismi-leninismi õigsust ja jõudu, seda,et partei,kes on varustatud leninliku revolutsiooniteooriaga,tingimata võidab.Proletaarse,sotsialistliku revolutsiooni teostamise paratamatuks eeltingimuseks on töölisklassi ja töötava talurahva kindel liit,milleta pole võimalik saavutada revolutsiooni täielikku võitu ning kindlustada selle saavutusi.

Töös on näidatud ka Nõukogude Armee suurt tähtsust rahvademokraatliku revolutsiooni läbiviimisel Tšehhoslovakkias. Nõukogude Armee ei seganud end Tšehhoslovakkia siseasjadesse,ei surunud talle peale oma poliitilist korda. Kuid ta avaldas rahvale revolutsioneerivat mõju,hoidis ära imperialistlike riikide interventsiooni,aitas purustada reaktsiooni peajõud,mis oleks tšehhoslovakkia rahvalt nõudnud liig suuri pingutusi. Tšehhoslovakkia töötav rahvas kasutas nõukogude sõjameestelt omandatud kogemusi rahvavõimu loomisel ja võitluses reaktsiooni vastu,hiljem aga kogu nõukogude rahva kogemusi sotsialismi ülesehitamisel. Kõiges selles ilmnevad tihedad sõbralikud,omakasupüüdmatud suhted sotsialismileeri maade vahel,mis on kindlaks tagatiseks nende arengule sotsialismi ülesehitamisel.

Rahvademokraatliku korra esimesel etapi jooksul paljastati rahvamasside silmis rahvusliku kodanluse reaktsiooniline osa ja kõrvaldati valitsusest (1948.a.). Kuna valitsuses oli juhtival positsioonil kommunistlik partei,siis revolu$-

siooni arenemine rahvademokraatlikult,imperialismivastaselt revolutsioonilt sotsialistlikule toimus Tšehhoslovakkias rahulikul teel, kommunistliku partei juhtimisel ülalt ning rahvamasside toetusel altpoolt. Töös on püütud ühtlasi esile tuua rahvademokraatia erinevusi nõukogude korraga võrreldes ning Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei võitlustaktika teatavat erinevust võitluses sotsialismi eest.

Käesoleva töö aluseks on olnud peaasjalikult nõukogude autorite aastail 1948-1954 ilmunud teosed Tšehhoslovakkia rahvademokraatia kohta,samuti ka üldised rahvademokraatiat käsitlevad teosed. Töö viimases peatükis on silmas peetud põhiallikaid - Tšehhoslovakkia rahvademokraatliku vabariigi konstitutsiooni ja rahvamajanduse arendamise viie aasta plaani. Selle kõrval on ulatuslikult kasutatud Tšehhoslovakkia ühiskonna- ja riigitegelaste artikleid,millised on ilmunud ajalehtedes "Pravda", "Za protšnõi mir,za narodnuju demokraatiju!", ajakirjas "Novoe bremja" jt. Nimetatud materjali kasutamisel on püütud silmas pidada asjaolu,et mõningates varasemates teostes ja artiklites,mis on ilmunud enne Tšehhoslovakkia Kommunistlikus Parteis toimunud puhastust seoses parteisisese vandenõu avastamisega,on rida vananenud ja ekslikke seisukohti (eriti mõnede juhtival positsioonil olnud isikute tegevuse iseloomustamisel). Peale selle põhilise materjali on töö kirjutamisel täiendavalt kasutatud ka jooksvas ajakirjanduses ilmunud ülevaateid ja kokkuvõtteid rahvademokraatlikus Tšehhoslovakkias tehtava sotsialistliku ülesehitustöö tulemustest.

I Tšehhoslovakkia rahva võitlus saksa fašistliku ikke vastu ja maa täielik vabastamine Nõukogude Armee poolt. Rahvademokraatliku korra kehtestamine.

Tšehhoslovakkia rahva ajalugu kujutab endast pikka ja pingerikast võitlust rõhujate vastu vabaduse, sõltumatuse ja iseseisvuse eest. Pikki sajandeid on tšehhi ja slovaki rahvast rõhunud nende ajaloolised vaenlased - saksa röövvallutajad ning oma rahvusest ülakiht, kes alati rahva huve reetes liitus vallutajatega.

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon, teostades põhjaliku murrangu inimkonna ajaloos, avas uue peatüki ka tšehhoslovakkia rahva elus. "Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni mõju all sündis põhjalik murrang tšehhi rahva rahvuslikus vabastusvõitluses: tšehhi tööliste ja talupoegade revolutsiooniline liikumine muutus üldrahvalikuks, muutis võitluse meetodeid ja vorme".[1] See võitlus purustas Austria-Ungari impeeriumi.

Tšehhi ja slovaki töötavad massid, innustatud Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni eeskujust Venes, teostasid oma õiguse iseseisvusele ja kuulutasid 1918.a. oktoobris Tšehhoslovakkia iseseisvaks vabariigiks.

Kuid 1918.a. tšehhoslovakkia proletariaat ei saanud ka-

---

1) П. И. Резонов, Чехословакия в 1918-1951 годах, lk. 4

sutada oma võidu vilja,ei saavutanud sotsiaalset vabanamist. Võimu uues Tšehhoslovakkias haarasid paljudeks aastateks kodanlikud parteid,kes kaitsesid suurkapitalistide,pankurite ja mõisnike klassihuve ning rakendasid kõik vahendid rahvamasside revolutsioonilise liikumise pidurdamiseks. See juhtus sellepärast,et töölisklassil ei olnud tollal oma revolutsioonilist avangardi kommunistlikku parteid (asutati alles 1921.a.). Rahvaliikumise juhtimise olid enda kätte haaranud mitmesuguste lubadustega parempoolsed sotsiaaldemokraatia liidrid,kes tegelikult rahva huve reetes aitasid kodanlusel summutada revolutsioonilist liikumist Tšehhoslovakkias.

Järgnes rida aastatid Tšehhoslovakkia ajaloos,mil maal peremehetsesid tööstusmagnaadid,pankurid ja mõisnikud,kes koos väliskapitalistidega ekspluateerisid julmalt tšehhoslovakkia töötavat rahvast. Kodanlik režiim jälitas julmalt vähimatki töötava rahva väljaastumist sotsiaalse rõhumise vastu ning soodustas fašistlike organisatsioonide tegevust Tšehhoslovakkias vastukaaluks kasvavale töölisliikumisele.Fašistlikud organisatsioonid aga teostasid oma õõnestustegevust, mis kergendas Hitleril hiljem Tšehhoslovakkiat anastamist.

Oma välispoliitikas orienteerusid tšehhoslovakkia valitsevad kodanlikud elemendid läänе imperialismile.Viimane oli revolutsiooni ajal aidanud tšehhoslovakkia kodanlusel võimu haarata,et muuta Tšehhoslovakkia Nõukogude Liidu vastu suunatud vaenulikuks eelpostiks. Juba 1920.a. loodi tšehhoslovakkia diplomaatide algatusel nõukogudevaenulik blokk, nn. Väike Entente,mida pidi kasutatama võitluseks kommunismi ja revolutsioonilise töölisliikumise vastu Kesk-Euroopas. Kogu

kodanliku vabariigi jooksul tšehhoslovakkia valitsus toetas igati vene kontrevolutsioonilisi emigrante nende õõnestustegevuses Nõukogude Liidu vastu, andes neile hiiglaslikku rahalist toetust.

Seevastu tšehhoslovakkia rahvas jälgis suure huviga Nõukogude Liidu majanduslikke ja kultuurilisi edusamme, tervitas tema rahuarmastavat poliitikat, võitles sõpruse ja koostöö eest Nõukogude Liiduga kui Tšehhoslovakkia kõige elulisemate riiklike ja rahvuslike huvide eest. Ainsaks rahvahuvide väljendajaks Tšehhoslovakkias oli 1921.a. asutatud kommunistlik partei. Seda kui tugevat jõudu pidi arvestama ka kodanlik valitsus ning üha enam maskeerima oma vaenulikke samme Nõukogude Liidu suhtes.

Tšehhoslovakkia kodanluse parempoolsete ringkondade antidemokraatlik ning nõukogude vaenulik sise- ja välispoliitika heitis tšehhi ja slovaki rahva kaitsetult fašistide jalge ette.

Tšehhoslovakkia kodanluse reaktsioonilist sise- ja välispoliitikat toetasid ja suunasid Ameerika Ühendriigid, Inglismaa ja Prantsusmaa valitsevad imperialistlikud ringkonnad. Tahtes suunata hitlerlaste agressiooni Nõukogude Liidu vastu, astusid Inglise ja Prantsuse valitsused Ameerika Ühendriikide imperialistide otsesel kaastegevusel Hitleriga läbirääkimistesse.

Hitlerlased, olles peale oma võimuletulekut ameerika imperialistide rahalisel toetusel taastanud Saksamaa sõjalise võimsuse, alustasid kohe oma agressiivset tegevust Euroopas. Nähes, et läänеriigid ei takistagi tema agressioonipoliiti-

kat,suunas Hitler peale Austria anastamist oma pilgu Tšehhoslovakkiale. Fašistlikule Saksamaale oli Tšehhoslovakkia kui tööstuslikult ja põllumajanduslikult arenenud maa eriti sobivaks agressioonibaasiks. Austria haaramise päevil oli Hitler küll kinnitanud,et tal ei ole enam mingisuguseid territoriaalseid nõudmisi teiste maade suhtes ja et Saksamaa ei vajagi Tšehhoslovakkiat. Tegelikult alustas ta kohe õõnestustegevust Tšehhoslovakkia sisemaal,kasutades selleks Heinleini juhtimisel tegutsevat sudeedi-sakslaste fašistlikku parteid. Viimase provokatsiooniline poliitika Tšehhoslovakkia rahva vastu hõlbustas Hitleril tunduvalt Tšehhoslovakkia anastamist.

Kõige selgemini tuli ilmsiks tšehhoslovakkia kodanliku valitsuse reaktsioonilise Inglise ja Prantsuse sõbraliku poliitika krahh Müncheni perioodil. 19.septembril 1938.a. oli Hitler esitanud Tšehhoslovakkiale ultimaatumi,milles ta nõudis kõigi Saksamaaga piirnevate maa-alade ning kaitseehituste üleandmist,milleta Tšehhoslovakkia poleks suutnud kaitsta oma elulisi keskusi. Kui Tšehhoslovakkia valitsus pöördus Inglise ja Prantsuse valitsuse poole abipalvega,keeldusid need ning ähvardasid sõja korral liituda Saksamaaga Tšehhoslovakkia vastu. Inglismaa ja Prantsusmaa väitsid,"...et ilma selleta ei olevat võimalik säilitada rahu ja kindlustada Tšehhoslovakkia elulisi huvisid".[1)]

29. ja30. septembril 1938.a. toimus kurikuulus Müncheni nõupidamine,millest võtsid osa Chamberlein,Daladier, Hitler ja Mussolini,puudus aga peaosaline Tšehhoslovakkia esindaja.[2)]

---

1) Ajaloo võltsijad, lk. 29

2) И. Бо. Иванин. Борьба СССР против провокационной "мюнхенской" политики, за коллективный отпор агрессорам, lk.23

Münchenis viidi lõpule häbiväärne tehing rahu vastu,mis oli osavõtjate vahel juba kooskõlastatud. Tšehhoslovakkia saatus otsustati tema seljataga.

Oma esinemises kujutas Hitler Tšehhoslovakkiat kui "kommunismi bastioni".Ta korrutas pikalt-laialt sellest,et Tšehhoslovakkia kujutab endast selget "hädaohtu" rahule ja Nõukogude Liit võib teda kasutada võitluseks Saksamaa vastu.Ei ole vaja tõestadagi,et see oli oma agressiivsete plaanide kaunis hädine õigustus ja alatu laim Nõukogude Liidu vastu, kes ei kavatsenud ei Saksamaale ega ühelegi teisele riigile kallale tungida. Kogu imperialistlike maade reaktsiooniline kodanlus võttis Müncheni otsused rahuldustundega vastu.Samuti ka töölisklassi huvide reeturid,parempoolsed sotsiaaldemokraadid olid aktiivseiks kaasaaitajateks Müncheni poliitika läbiviimisel. Ja veelkord tõestus Lenini iseloomustuse õigsus,et parempoolsed sotsiaaldemokraadid on muutunud imperialistliku banditismi kaastöölisteks.

Inglise ja Prantsuse valitsuse käitumine Müncheni perioodil ei jäta mingit kahtlust,et reetmisakt Tšehhoslovakkia suhtes polnud mitte juhuslik episood nende poliitikas,vaid kindel kavatsus suunata hitlerlik agressioon Nõukogude Liidu vastu,isoleerida viimane täielikult ja jätta ta ilma liitlasteta. Esinedes partei XVIII kongressil,tähendas J.V.Stalin väga tabavalt,et "... Tšehhoslovakkia maa-alad loovutati sakslastele justkui tasuks kohustuse eest alustada sõda Nõukogude Liidu vastu."[1)]

Töölisklass ning progressiivsed inimesed kogu maailmas

---

1) J.V.Stalin, Leninismi küsimusi, lk. 534

mõistsid, kuhu see poliitika viib ja astusid välja õiglase rahu eest maailmas. Prantsuse Kommunistliku Partei Keskkomitee sekretär Maurice Thorez, esinedes 7. oktoobril 1938.a. Pariisis miitingul, kuulutas: "29. septembri päev läheb ajalukku kui suurima reetmise päev... Need, kes andsid ära Tšehhoslovakkia, andsid sellega samuti löögi Prantsusmaa julgeolekule... Chamberlein tahab kasutada Hitlerit kui kapitalistliku Euroopa uut sandarmit, kes tegutseb üheaegselt Rahvarinde vastu, vabariikliku Hispaania vastu, rahvusvahelise töölisliikumise vastu, NSV Liidu vastu".[1] Selle aktiga, mis andis Hitlerile lahtised käed tegutsemiseks Tšehhoslovakkias, oli antud ühtlasi maailma rahule tugev hoop. See viis paratamatult II maailmasõjani.

Kokkuleppe vahetuks tagajärjeks oli Tšehhoslovakkia piiriäärsete alade okupeerimine Saksamaa poolt. Tšehhoslovakkia territooriumil kehtestati nn. teine vabariik, mis alustas kohe maa fašiseerimist. Novembris 1938.a. oli Rahvuskogu fašistliku enamuse poolt presidendiks valitud Hitleri käsik Hacha. Kasutades Hachat, Tšehhoslovakkia valitsuse ministreid ja teisi agente tšehhoslovakkia kodanluse ja mõisnike seast, okupeeris Hitler 15. märtsil 1939.a. Tšehhi ja Moraavia territooriumi ja kuulutas selle maa Saksa impeeriumi protektoraadi all olevaks. Seal hakkas valitsema protektor - Hitleri asevalitseja. Slovakkias loodi marionetlik riik, Hitleri poolt nimetatud fašistliku valitsusega eesotsas Tizo ja Tuka ,kes kohe "andsid" Slovakkia kahekümne viieks aastaks Saksamaa "kaitse" alla. Saksamaa võis pidada Slovakkia territooriumil oma relvastatud jõude ja ehitada sõjalisi objekte. Seega ei erinenud Slovakkia "iseseisvus" Tšehhi

---

1) v[illegible] järele, lk. 28

ja Moraavia protektoraadist, kuid andis fašistlikule Saksamaale võimaluse Tšehhoslovakkia rahvaste eraldamiseks ja nende vastupanuliikumise lõhestamiseks. Taga-Karpaatide Ukraina haarasid ungari fašistlikud väed. Ka panide-Poola kasutas soodsat juhust ning haaras Tšehhoslovakkialt Tescheni.

Imperialistlike riikide valitsused ruttasid kohe tunnustama Hitleri anastusi Tšehhoslovakkias, Inglise valitsus aga andis Hitlerile isegi Tšehhoslovakkia vabariigi kullafondi 700 miljoni krooni ulatuses.

Tšehhoslovakkia vabariik lakkas olemast. Seda oli igati soodustanud Tšehhoslovakkia kodanlik valitsus oma fašismisõbraliku poliitikaga ning vaenuliku suhtumisega Nõukogude Liitu.

Täiesti vastupidine lääne imperialistlike riikide provokatsioonilisele agressioonipoliitikale oli Nõukogude Liidu suhtumine Müncheni poliitikasse ja Tšehhoslovakkia küsimusse. Ainsana suurriikidest astus "...Nõukogude Liit Tšehhoslovakkia tragöödia kõigil etappidel aktiivselt välja Tšehhoslovakkia sõltumatuse ja rahvuslike õiguste kaitseks."[1] Kogu Müncheni ja saksa okupatsiooni perioodi jooksul Tšehhoslovakkias võitles Nõukogude Liit Müncheni otsuste vastu ega tunnustanud neid. 18. märtsil 1939.a., hitlerliku agressiooni ajal Tšehhoslovakkia vastu, esitas Nõukogude Liidu Välisasjade Rahvakomissariaat noodi, mis näitab selgesti, et Nõukogude Liit võitles Tšehhoslovakkia iseseisvuse ja Euroopa rahu eest.[2] Seal öeldakse muuseas, et Esimese maailmasõja järel oli Tšehhoslovakkia vabariik üks vähestest riikidest, kes pi-

---

1) Ajaloo võltsijad, lk. 32

2) И. И. Удальцов, Пять лет со дня освобождения Чехословакии Советской Армией, lk. 6

das rahuarmastavat välispoliitikat. Nõukogude valitsus keeldus tunnustamast Tšehhi ja Moraavia okupatsiooni ja Slovakkia marionetlikku valitsust ning astus otsustavalt välja Tšehhoslovakkia kaitseks. Nõukogude Liit paljastas lääneriikide "mittevahelesegamise" poliitikat kui agressorile kaasaaitamise poliitikat. Ainult Nõukogude Liit üksi tajus algusest peale fašismi hädaohu suurust ja kutsus maailma rahvaid üles ettevaatusele. Nõukogude Liit pakkus Tšehhoslovakkia valitsusele oma abi vastastikuse abistamise lepingu põhjal, mis oli sõlmitud mõlema maa vahel 1935.a. J.V.Stalin jutuajamisel Klement Gottwaldiga 1938.a. teatas talle Nõukogude Liidu positsiooni Tšehhoslovakkia küsimuses ning ütles,et Nõukogude Liit on valmis osutama sõjalist abi Tšehhoslovakkiale ka sel juhul,kui seda ei tee Prantsusmaa,mis oli nõukogude abi tingimuseks.[1] Samuti ka sel juhul,kui Poola või Rumeenia keelduvad läbilaskmast nõukogude vägesid. Kuid alles ainult sel tingimusel,kui Tšehhoslovakkia end ise kaitseb ja palub nõukogude abi. Klement Gottwald andis edasi selle teate tolleaegsele Tšehhoslovakkia presidendile Benešile.

Kuid Tšehhollovakkia valitsus ja parempoolsed ringkonnad keeldusid Nõukogude Liidu abist ja kapituleerusid Hitleri ees,reetes oma rahva rahvuslikud huvid. Hiljem sõja ajal vabandas Beneš oma kapitulantlikku poliitikat sellega,et 1938. a. Nõukogude Liit ja Tšehhoslovakkia vabariik koos oma jõududega poleks suutnud Saksamaale vastu panna. Hiljem aga selgus,et see oli vale. 1938.a. Saksamaa omas ainult 21 või-

---

1) За прочный мир, за народную демократию! 21.декабря 1949.г.

lusvõimelist diviisi,5-6 esseslaste diviisi ning 10 diviisi oleks võinud veel formeerida.[1] Tanke omas Saksamaa umbes 800 ümber. Tšehhoslovakkial oli samal ajal 40 hästirelvastatud diviisi,millest enam kui 30 asusid piirialadel, 600 tanki ning tugevalt kindlustatud piiritsoonid. Nõukogude Liidul oli välja panna sel ajal 136 diviisi, 5 000 kerge- ja raskerelva, kuni 10 000 tanki ning 5 000 sõjalennukit.

On täiesti selge, et Hitler ei omanud küllaldaselt sõjamasinaid sõjaliseks sissetungiks Tšehhoslovakkiasse. Seda teadsid nii läänеriikide esindajad kui ka Beneš. Isegi Tšehhoslovakkia väiksema soovi korral kaitsta oma piire poleks Hitler julgenud alustada ~~oma~~ agressiooni Tšehhoslovakkia vastu.

Kuid Tšehholslovakkia valitsusel ja parempoolsetel ringkondadel oli nii suur hirm Nõukogude Liidu ja oma töölisklassi ees, et ta eelistas ~~oma~~ maa ja rahvaganda ennem hitlerliku Saksamaa orjusesse kui võtta vastu Nõukogude Liidu abipakkumine. Müncheni reetmine oli tšehhoslovakkia parempoolsete ringkondade kahekümne aastase reaktsioonilise poliitika loomulikuks lõpuks ning nende sõltuvus ning koostöö läne imperialistlike riikidega valmistas ette II maailmasõda.

Peale Tšehhoslovakkia okupeerimist hitlerlaste poolt emigreerus tähelpanuväärne osa tšehhoslovakkia poliitilisi tegelasi välismaale. Üks osa emigrantidest, kommunistid ja

---

1) С. Грачев, Помощь СССР народам Чехословакии в их борьбе за свободу и независимость (1941-1945) lk, 18-19

tõelised patrioodid siirdusid Nõukogude Liitu,et siin, toetudes nõukogude rahva vennalikule abile, jätkata ennastsalgavat võitlust oma rahva vabastamiseks okupantidest.Nõukogude Liitu siirdusid Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei Keskkomitee otsusel Klement Gottwald, Jan Šverma, Vaclav Kopecky jt.,et siin efektiivsemalt juhtida partei organisatsioonilist tegevust.[1] See emigrantide suund väljendas tšehhoslovakkia töölisklassi ja kõigi töötajate põhimisi huvisid ja teostas kommunistliku partei taktikat võitluses oma rahva vabastamisel. Kogu sõja ajal kommunistid-emigrandid võitlesid Tšehhoslovakkia- Nõukogude sõpruse ja koostöö kindlustamise eest.

Teine osa tšehhoslovakkia poliitilisi tegelasi,kes olid seotud Inglise,Prantsuse ja Ameerika Ühendriikide imperialistide huvidega,emigreerus Läände. Nende esialgseks peatuskohaks oli Pariis,peale Prantsusmaa kapituleerumist siirdusid aga Londonisse. Selle grupi ladviku moodustasid Beneš, Masaryk, J.Šlavik, Stransky, Ripka, Lausmann reaktsiooniline kindral Ingr jt. Need olid Müncheni kapitulantide reaktsiooniline grupp,kes väljendasid tšehhoslovakkia suurkodanluse klassihuve ja oma poliitikas orienteerusid inglise ja ameerika imperialistidele. Nendega ühinesid ka teised kodanlikke ja väikekodanlikke parteide tegelased,kes olid süüdi Müncheni tragöödias.

Need tegelased moodustasidki Londonis emigrantliku valitsuse,mis astus sõja ajal välja Tšehhoslovakkia vabariigi nimel.

Mõlemad emigrantide grupid olid kogu sõja aja teravas

---

1) C. Tpapeb, ek. 30

võitluses rahvavabastus liikumise ja tulevase Tšehhoslovakkia vabariigi ülesehitustöö küsimustes ning suhtumises Nõukogude Liitu.

Osa kodanlikke tegelasi ning enamus magnaate,kes jäid okupeeritud alale,hakkas aktiivselt koos töötama fašistlike okupantidega.

Kohe peale Tšehhoslovakkia okupeerimist hitlerlaste poolt kehtestati maal okupatsioonireziim.Algas riigiaparaadi fašiseerimine.Tšehhoslovakkia armee likvideeriti,konstitutsioon muudeti reaktsioonilisemaks,Rahvuskogu saadeti laiali,samuti ka kõik poliitilised organisatsioonid,mis polnud fašistliku iseloomuga.

Selle asemel,et okupatsioonireziimile vastupanu osutada, kodanlike ja väikekodanlike parteide liidrid juba Müncheni kapitulatsiooni esimestel kuudel kuulutasid oma parteide laialiminekust. Algas uute fašistlike parteide loomine,millised muutusid okupatsioonireziimi toeks tšehhi ja slovaki rahva orjastamisel. Nii näiteks läbini fašistlik agraarpartei,mis kodanliku vabariigi ajal Tšehhoslovakkia valitsusega oli koalitsioonis,muutus nüüd fašismi reserviks,kust hitlerlased värbasid oma käsilaste kaadrit. 1938.a. oli eelpoolmainitud partei parempoolsed liidrid moodustanud uue fašistliku "Rahvusliku ühenduse " partei. [1]

Ka sotsiaaldemokraatliku partei juhtkond reetis rahva huvid,kuulutades endise sotsiaaldemokraatliku partei laialisaadetuks ning uue "Rahvusliku tööpartei" loomist,mis seadis loosungiks "kohanemise" olukorraga. Sellest nähtub selgesti, et parempoolsed sotsiaaldemokraadid olid viivitamatult val-

---

1) E. Šmerel, lk. 20

mis teenima uut peremeest Tšehhoslovakkia fašiseerimisel.

Samuti lakkas olemast rahvussotsialistlik partei, kuhu kuulus ka Beneš. Osa selle partei liidreid, eesotsas Zenkoviga läks "Rahvusliku ühenduse" parteisse, teine osa ühines "Rahvusliku ühenduse töö parteiga". Samasugune hajumine toimus ka rahvus (katoliiklikus) parteis. Samuti arenes fašiseerimisprotsess ka Slovakkias.

Hitlerlased suunasid oma rünnaku ka Tšehhi ja Moraavia kui tööstuslikult kõrgestiarenenud maa majandusliku ja tööstusliku võimsuse purustamisele. Okupandid vedasid välja sajad tuhanded tonnid sütt, värvilisi metalle ja igasugust muud toorainet ning valmistooteid. Okupatsiooni algusest kuni maa täieliku vabastamiseni oli Tšehhist ja Moraaviast väljaveetud kaupu 57 840,3 miljoni krooni eest.[1] Tšehhis oli sisseseatud mark, mis võimaldas hitlerlastel tšehhoslovakkia kaupu väljavedada kolm korda madalamalt nende nominaalväärtusest. Enamuse suuremaid tööstusettevõtteid Tšehhis ja Moraavias olid juba 1941.a. enda kätte haaranud saksa kontsernid (umbes 80% kõigist maa ettevõtete kapitalidest). Tšehhide kätte jäänud ettevõtted olid hitlerlaste tugeva kontrolli all. Elanikkonna tarbeks tootvad väike- ja keskettevõtted suleti. Hitlerlased riisusid paljaks ka tšehhi pangad ning Tšehhoslovakkia armee varandused.

Slovakkias oli olukord sisuliselt sama, kuid röövimist teostati rohkem varjatud kujul - majandusliku "koostöö" lepingute katte all. Fašistid kohandasid Tšehhi ja Moraavia, samuti ka Slovakkia tööstuse ja põllumajanduse oma sõjama-

---

1) В. А. Смирнова, Строительство народно-демократической Чехословакии, lk. 21-22.

sina tarvete rahuldamisele. Slovakkia ja Saksamaa majandus- ja finantskokkulepped nn "koostööst" mõlema vahel (23.III 1939.a. ja 6. VIII 1941.a.) panid kõik Slovakkia ettevõtted, tööstuse, pangad ja põllumajanduse Saksamaa salajase kontrolli alla,et niiviisi halvata Slovakkia majandust. Vaatamata Slovakkia "Sõltumatusele" oli kogu maa ülekülvatud gestapo spioonide võrguga. Fašistlik Slovakkia "Valitsus" saatis samuti sa[illegible]ti tuhandeid slovakke Saksamaale sunnitööle. Fašistlik "iseseisvus" tõi Slovakkiasse laose ja nälja.

Hitlerlikud röövvallutajad olid seadnud oma peamiseks sihiks tšehhoslovakkia rahva füüsilise ja vaimse hävitamise, tema kultuurisaavutuste ning rahvusliku varanduse röövimise, selle jagamise "tõelistele aarialastele",hitlerlikele bandiitidele. Saksa fašistid vaatasid teistele rahvastele,eriti slaavi rahvastele,kui "alamale rassile",mida nende arvates sakslased kui "kõrgem rass" on kutsutud valitsema. Seepärast alustasidki hitlerlased oma "valitsemist" otsekohe massiliste areteerimiste ning pogrommidega,mis võisid täielikult võistelda tsaariaegsete mustasajalaste pogrommidega Venemaal. Tuhandeid mitte milleski süüdi olevaid inimesi heideti vanglaisse ning kontsentratsioonilaagreisse,kus neid piinati ja näljutati surnuks. Peale selle veeti okupatsiooni aastate jooksul Saksamaale orjusesse ligi 800 000 tšehhi ja slovakki, kelledest paljud enam kunagi ei näinud oma kodumaad. Eriti julmad olid hitlerlased haritlaste ning eriala spetsialistide vastu, kellede read said okupatsiooni ajal suurte kaotuste osalisteks. Okupeeritud Tšehhoslovakkia rajoonides viisid fašistid läbi sundusliku töökohustuse,mille alusel mobili-

seeriti mitte ainult täiskasvanuid, vaid isegi lapsi 10-ndast eluaastast alates ning sunniti raskeis tingimustes töötama tööstustes ning kaevandustes. Tööpalk selle ebainimliku töö eest oli minimaalne ning sellest ei jätkunud isegi kaartidega saadava näljanormi väljaostmiseks.

Nähes, et nad ei suuda füüsilise hävitamise ja orjatööle saatmisega murda rahva jõudu, püüdsid hitlerlased tõeliste ba barbaritena ning vaimupimedusjüngritena purustada ka tšehhoslovakkide kui kõrgestiarenenud kultuuriga rahva rahvuslikku kultuuri ning likvideerida haritlaskonda. Nii suleti okupatsiooni ajal kõik kõrgemad õppeasutused, teaduslikud uurimisasutused ning raamatukogud.[1] Üliõpilased sunniti füüsilisele tööle, tõrkujaid aga saadeti Saksamaale orjusesse. 1942.a. hitlerlased sulgesid 70% keskkoolidest ja 60% algkoolidest. Tütarlastele keelati üldse keskhariduse omandamine. Riigikeeleks kuulutati saksa keel. Algas rünnak tšehhi kultuurivaradele. Samal ajal kui hitlerlased üleolevalt suhtusid tšehhoslovakkia rahvasse, kui "madalamasse rassi", kõlbas neile vägagi hästi tšehhi ja slovaki rahva suurte kultuurimeistrite pärand. Nii veeti vagunite viisi Saksamaale tšehhi ja slovaki meistrite suurepärased tööd muuseumidest ja pildigaleriidest. Hitlerlased teotasid ka tšehhi rahva armastatud helilooja, tulise patrioodi Smetana mälestust, toppides oma läbini rassiteooriat propageerivasse filmi "Kuldne linn" Smetana imeilusaid helisid, mis kuulutavad vabadust ning kutsuvad tšehhi rahvast võitlusele rõhujate vastu. Saksa fašistid tegutsesid nagu nende õpetajad ja eelkäijad, keskaegsed inkvisiitorid omalajal, põletades ja hävita-

---

1) В. Д. Смирнова, lk 22

des tšehhi ja slovakki kirjanike teoseid. Teatrites keelati tšehhi ja slovaki autorite teoste lavastamine jne.

Kogu see keskaegne barbaarsus näib igale normaalsele inimesele tänapäeval täieliku uskumatusena,kuid hitlerlaste metsistunud karjale ei tundunud ükski "vägitöö" küllalt julmana.

Tšehhi ja Moraavia "president" Hacha ei püüdnudki tšehhi rahva hävitamisele piiri panna ega rahva kaitseks välja astuda,vaid vastupidi, olles mängukanniks Hitleri käes,aitas kõigiti saksa gestapot teostada verist terrorit tšehhi patriootide eriti kommunistide vastu. Tšehhoslovakkia Kommunistlik Partei kvalifitseeris Hacha reziimi kui rahvusliku reetmise reziimi,kes täielikult purustas oma sidemed tšehhi rahva huvidega ja sidus oma näruse saatuse saksa okupantide saatusega. Klement Gottwald,esinedes [illegible] sõja ajal [illegible]. raadios kommunistliku partei nimel, avas tšehhi rahva ees selle kohutava ohu,mis ähvardas hachaluse näol kõiki ausaid tšehhe. Ta ütles:" Hachalus - see on mädapaise rahva tervel kehal, see on paise mida tarvis otsustavalt välja rebida.

... Hachalik poliitika on selgelt väljendatud reetmine ... see on poliitika,milline vahenditult ja aktiivselt aitab kindlustada saksa ülemvõimu tšehhi rahva üle. Hachalus see on okupantidega koostöö süsteem,hitlerliku Saksamaa abistamine ja tema poolel aktiivselt sõjast osavõtmise süsteem... Hacha ja praegune ... valitsus ise kuulutasid,et nende ülesandeks on töötada saksa võidu heaks. Kas sellest veel ei aita,et piiritleda oma õiglast suhtumist sellesse häbi-

tusse reeturite jõuku."[1]

Ent tśehhoslovakkia rahvast ei saanud nii kergesti alistada kui Hitler arvas. Töötav rahvas asus kangelasliku võitluse teele faśistlike röövvallutajate vastu,sihiga taastada rahvuslik iseseisvus ja vabadus. Vaatamata hirmsale terrorile kommunistide vastu, asus illegaalselt tegutsev kommunistlik partei rahva vabadusliikumise etteotsa. Kommunistliku partei Keskkomitee saatis rahvale tuliseid üleskutseid: "On ainult üks tee,mis on võimalik praegusel momendil rahva päästmiseks: vastupanu,kaitse, võitluse tee".[2]

Saksa okupatsiooni esimestest päevadest alates kutsusid kommunistid rahvamasse välja astuma hitlerlaste ning nende käsilaste vastu,organiseerima sabotaaźe, diversiooniakte vabrikuis ja tehastes,raudteel ning sõjaväe aerodroomidel. Kuid okupatsiooni esimestel aastatel ei võtnud tśehhoslovakkia rahva vastupanuliikumine sellist ulatust kui peale Saksamaa kallaletungi Nõukogude Liidule.Viimases nägid tśehhoslovakid oma ainsat abistajat ja kaitsjat võitluses vabaduse ning sõltumatuse eest. Hoolimata sellest,et Nõukogude Liidul oli sõja esimestel aastatel erakordselt raske olukord,ei unustanud ta okupatsiooni ikke all vaevlevaid rahvaid. J.V. Stalin, oma esinemisel raadios 3. juulil 1941.a., määratledes faśistliku Saksamaa vastu peetava sõja eesmärke,ütles: "Selle faśistlike rõhujate vastu peetava üldrahvaliku Isamaasõja eesmärgiks ei ole mitte ainult meie maad ähvardava hädaohu likvideerimine,vaid ka kõigi Euroopa rahvaste abistamine,kes ägavad saksa faśismi ikke all."[3]

---

1) С. Грачев'і järgs, lk. 36-37

2) С. Е. Макогон, Народно-демократическая Республика Чехословакия, lk. 8

3) J.V.Stalin, Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast, lk. 16

Eriti kasvas Tšehhoslovakkias vabastuslik liikumine peale sakslaste lüüasaamist Moskva ja Rostovi all ning Stalingradi juures sissepiiratud armee hävitamist. Kui varem hitlerlased olid oma eesmärgiks seadnud tšehhi ja slovaki rahva füüsilise hävitamise, siis peale suuri kaotusi rindel nad mõnevõrra muutsid oma käitumist tšehhoslovakkia elanikkonna suhtes.

Tšehhoslovakkia rahval tuli kanda vabadusvõitluses okupantide vastu vägagi suuri kaotusi. 25 000 kommunistliku partei liiget hukkus võitlustes. Vaatamata sellele, et kommunistliku partei Keskomitee koosseis mitu korda arreteeriti ja hävitati, tõusid ikka jälle uued võitlejad selle etteotsa ja jätkasid rahvamasside võitluse juhtimist. Kommunistliku partei peamine ülesanne sel perioodil oli kõigi fašismivastaste jõudude ühendamine ning kõigi vahendite kasutuselevõtmine, mis nõrgestaks fašistide sõjalist ja majanduslikku võimsust. Kuid ühtlasi oli ülesandeks suunata rahvavabastuslik liikumine revolutsioonilis-demokraatlikule teele.

Kommunistlik partei kuulutas rahvale kolm põhimist ülesannet: tugevdada streiki, mis nõrgestab saksa sõjalist potentsiaali, arendada partisaniliikumist ja tugevdada rahvuskomiteesid.[1] Rahvuskomiteed olid loodud kohtadel kommunistide initsiatiivil ning nende koosseisu kuulusid mitmesuguste organisatsioonide esindajad, kes juhtisid võitlust okupantide vastu. Rahvuskomiteede organiseerimisega tõusis rahvaliikumine uuele kõrgemale astmele. Rahvuskomiteedega kõrvuti loodi kohtadel sõjalisi gruppe, kes korraldasid diversioone ja kallaletunge fašistide sõjalistele objektidele.

Sel ajal algas tšehhoslovakkias vastupanuliikumise koondumine. Tšehhi aladele ilmusid esimesed kommunistide poolt juhitud partisanide rühmad. Tšehhi metsades ja mägedes tegutsesid terved partisanide koondised, töötasid partisanide

---

1) П. И. Резонов, ук. соч.

raadiojaamad jne. Partisanid korraldasid pealetunge fašistlikke vägesid, relvastust ja sõjamoona vedavatele rongidele, tekitasid raudteekatastroofe, hävitasid saksa garmisone, purustasid telefoniühendusi jne. Ostrava piirkonnas tegutsev rühm lõi sidemed teiste rühmadega, aga ka Poola vastupanuliikumisega ja Slovakkia partisanidega. Mida lähemale jõudis Nõukogude Armee, seda laiemaks paisus vastupanuliikumine. Massilise relvastatud võitluse aktiviseerimisel Tšehhoslovakkia sisemaal oli suur tähtsus Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei juhtivate tegelaste artiklitel, milles anti analüüs tšehhoslovakkia vastupanuliikumise arengust ning töötati välja juhtnöörid ühiseks relvastatud väljaastumiseks ø okupantide vastu. Ainult oma jõududega ei suutnud tšehhoslovakkia rahvas küll fašistlikust orjusest vabaneda, kuid see kiirendas Saksamaa purustamist ning Tšehhoslovakkia maade täielikku vabastamist. N.A.Bulganin oma kõnes pidulikul koosolekul Prahas Tšehhoslovakkia vabastamise 5. aastapäeval märkis: "Sajad tuhanded tšehhoslovakkia patrioodid kõigis maa rajoonides, innustatud kangelasliku Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei poolt, pidasid ennastsalgavat võitlust fašistlike koletiste vastu. Kuid tšehhoslovakkia patrioodide jõud polnud küllaldane, et ära heita hitlerlik hirmuvalitsemine ja lootusega vaatasid nad Nõukogude Liidule kui oma vabastajale..."[1]

Nõukogude rahvad teadsid väga hästi, et mitte tšehhoslovakkia rahvas, vaid kodanlus viis Tšehhoslovakkia häbistavale kapituleerumisele hitlerlaste ees. Nõukogude Liit ei tun-

---

1) Правда, 7. мая 1950. г., nr. 127

nustanud mitte kunagi Müncheni kokkulepet ega Tšehhoslovakkia okupeerimist, ja oli ainsaks riigiks, kes astus välja tšehhoslovakkia rahva sõltumatuse ning vabaduse kaitseks. Seepärast kohe Suure Isamaasõja esimestest päevadest peale ulatas nõukogude rahvas tšehhoslovakkia rahvale vennalikuks abiks käe.

Nõukogude valitsus andis kohe sõja algul Moskvas asuvate tšehhoslovakkia emigrantide käsutusse kõik vahendid vastupanuliikumise aktiviseerimiseks Tšehhoslovakkia sisemaal. Samal ajal teatas Nõukogude Liit, et ta tunnustab Londonis asuvat Tšehhoslovakkia valitsust Tšehhoslovakkia vabariigi esindajana. Ühtlasi tegi Nõukogude valitsus Londoni emigratsioonivalitsusele ettepaneku alla kirjutada mõlema maa vahel kokkulepe, mis oleks kooskõlastanud ühist sõjategevust fašistliku Saksamaa vastu.

Sel ajal kui kommunistlik partei ennastsalgavalt võitles rahva tõelise vabastamise eest ja sidemete tugevdamise eest Nõukogude Liiduga, jätkasid kodanlikud tegelased Londonis oma endist nõukogudevastast poliitikat lääne imperialistide huvides. Nõukogude Liidu ettepanek tekitas Tšehhoslovakkia reaktsiooniliste emigrantide seas ärevust, sest nad kartsid pahandada inglise ja ameerika imperialiste oma lähenemisega Nõukogude Liidule. Beneš ja tema pooldajad arvasid, et sõja käigu otsustavad läänеriigid ning ameerika ja inglise parempoolsete ringkondade abil võib tšehhoslovakkia kodanlus taastada oma võimu tšehhoslovakkia rahva üle ning kehtestada münchenieelne kord maal. Beneš nihutas esile isegi oma "teooria", nagu oleks teine maailmasõda esimese maailmasõja jär-

jekordne etapp,just nende esimese maailmasõja põhimiste sündmuste kordumine,mis tõid inglise ja ameerika imperialistidele võidu.[1] Selle "teooriaga" Beneš tahtis õigustada tšehhoslovakkia kodanluse koostööd ameerika ja inglise imperialistidega. Nõukogude Liidu suhtus Londoni emigratsiooni valitsus sõja algul aga varjamatu vaenulikkusega,sest arvati,et Nõukogude Liit kaotab nagunii sõja.

Nõukogude Liit teadis küllaltki selgesti,et Tšehhoslovakkia ametlikud valitsusorganid Londonis on häälestatud nõukogudevastaselt,kuid nõukogude välispoliitika tähtsaim ülesanne sel perioodil oli fašismi kiirem hävitamine ja orjastatud rahvaste vabastamine. Selleks oli vaja luua antifašistlik koalitsioon Tšehhoslovakkia valitsusega ning alla kirjutada Nõukogude-Tšehhoslovakkia kokkulepe.

16. juulil 1941.a. Nõukogude Liidu saadik Inglismaal andis Benešile üle kirja ja Nõukogude-Tšehhoslovakkia kokkuleppe projekti sõjategevuse kooskõlastamiseks Saksamaa vastu.[2] 18. juulil 1941.a. Tšehhoslovakkia kodamlikel poliitilistel tegelastel ei jäänud muud üle, kui viivitamata allakirjutada kokkuleppele,sest nad kartsid kaotada oma keeldumise korral tšehhoslovakkia rahva usalduse. Nõukogude Liit tunnustas Tšehhoslovakkia vabariiki kui võrdõiguslikku liitlast,mõlemad maad kohustusid teineteist igakülgselt abistama sõjas fašistliku Saksamaa vastu. Üheaegselt sellega Nõukogude Liit nõustus rahvuslike tšehhi väeüksuste loomisega Nõukogude Liidu territooriumil Tšehhoslovakkia valitsuse poolt nimetatud isikute juhtimisel. Kokkuleppe määras kind-

---

1) C. Tparek, ek. 34

2) seal samas, lk. 55-56

laks,et tśehhoslovakkia väeosad Nõukogude Liidu territooriumil tegutsevad Nõukogude Kõrgema ülemjuhatuse juhtimisel. Klement Gottwald hindas selle kokkuleppe suurt tähtsust Tśehhoslovakkia vabariigi jaoks,märkides,et sellega Tśehhoslovakkia vabariik astus rahvusvahelisele areenile kui seaduslikult tunnustatud suveräänne riik.[1] See kokkulepe oli tähtsaks stiimuliks ka tśehhi ja slovaki rahva rahvavabastusliku liikumise tõusule ning Tśehhoslovakkia Kommunistliku Partei tegevuse tugevdamisele. Tal oli suur tähtsus samuti Tśehhoslovakkia ja Nõukogude Liidu koostöö ja sõpruse edasisele arengule,millega purustati rahvusvahelise reaktsiooni lootused ja plaanid.

Vähem tähtis ei olnud ka 1942.a. kokkulepe mõlema maa vahel,mille järele Nõukogude Liit andis tśehhoslovakkia valitsusele laenu tśehhoslovakkia brigaadide moodustamiseks Nõukogude Liidu territooriumil.[2] 1942.a. algul, s.o. Stalingradi lahingu ajal,algas juba esimeste tśehhoslovakkia väeosade moodustamine ja väljaõpetamine. Need koostati peamiselt Nõukogude Liidu territooriumil elavaist tśehhoslovakkia kodanikest. Sellele lisandus veel vabatahtlike leegion (üle 900 inimese),mis loodi tśehhoslovakkia emigrantidest sõja alul Poola territooriumil ning kes Poola okupeerimise järel olid üle läinud Nõukogude Liitu,kus neid võeti vastu kui vabasid Tśehhoslovakkia kodanikke. Nõukogude Liit varustas pataljoni esmaklassilise relvastusega ja saatis sinna parimaid instruktoreid võitlejate ja ohvitseride väljaõpetamiseks.

---

1) С. Грачев, ск. 56
2) И. И. Удальцов, ск. 7.

1943.a. jaanuari lõpul saadeti väljaõpetatud pataljon Nõukogude - Saksa rindele Harkovi rajoonis.[1] Tšehhoslovakkia pataljonil tuli kaitsta üht tähtsat punkti Sokolovi rindelõigus. Pataljon täitis auga oma esimese sõjalise ülesande,mida Nõukogude valitsus kõrgelt hindas. Lahingus langenud tšehh Ottogar Jarošile anti vapruse eest esimese välismaalasena Nõukogude Liidu kangelase nimetus. 84 sõdurit ja ohvitseri autasustati ordenite ja medalitega.

28. mail 1943.a. kirjutati alla uus laenuandmise kokkulepe mõlema valitsuse vahel. See võimaldas laiendada pataljoni brigaadiks,mis juba 1943.a. sügisel läks rindele. Seekord tšehhoslovakkia väeosad võtsid osa Nõukogude Armee pealetungist Kiievi rajoonis ja ukraina rahva vabastamisest fašistlikust orjusest. Nõukogude Armee pealetung Stalingradist läbi Ukraina Tšehhoslovakkia piirideni,millest võtsid osa ka tšehhoslovakkia võitlejad,tõi lähemale hitlerliku režiimi kokkuvarisemise ning ühtlasi ka Tšehhoslovakkia territooriumi vabastamise. Klement Gottwald ütles,et "Vene vägilaste veri,meie slaavi vendade veri,mis segunes Nõukogude Ukraina viljakail väljadel meie võitlejate verega,oli valatud niisamuti ka meie asja eest,meie rahva vabaduse eest, meie vaba Tšehhoslovakkia eest".[2]

Väga tähtis oli 12. detsembril 1943.a. sõlmitud "Leping sõpruse,vastastikuse abi ja sõjajärgse koostöö kohta Nõukogude Liidu ja Tšehhoslovakkia vabariigi vahel". Leping rõhutas,et mõlemad riigid saavad ~~töötavad~~ mas tihedalt ja sõbralikult koos peale rahu kehtestamist,suhtuvad austusega teise riigi sõltumatusse ja suveräänsusse ning annavad üksteisele iga-

---

1) И. И. Удальцов, лл.7-8

2) seal samas lk. 8

sugust majanduslikku abi. See leping on üheks selgemaks tunnistuseks Nõukogude Liidu poolt hitlerliku Saksamaa vastu peetava võitluse vabastuslikust iseloomust, austusest väikerahvaste iseseisvuse suhtes, võitlusest nende vabaduse ning demokraatliku arengu eest sõjajärgsel perioodil. Selle lepingu tähtsust hindas Klement Gottwald oma raadiokõnes 26. detsembril 1943.a. Ta ütles: "Nõukogude Liidu abi, milline juba praegu on määratu suur ja mis tulevikus saab ~~veel~~ olema veel suurem, nagu ka Nõukogude Liidu sõna, millele võib toetuda kui kaljule, - kõik see muutub meile garantiiks, et München ja kõik, mis sellele järgnes, enam ei kordu. Meie rahvad, kes sajandite kestel on võidelnud oma olemasolu eest, võivad hingata vabalt ja vaadata rahulikult tulevikku. Meie rahvaste parimate mõtlejate unistused täitusid: meie slaavi pärn toetus võimsale vene slaavi tammele." Ning edasi ta jätkab: "Peale hitlerlaste türannia kukutamist, peale võõramaiste röövvallutajate väljaajamist meie maalt, peale meie vabariigi vabastamist see leping kindlustab meile täieliku välise julgeoleku ja vabastab meie käed selleks, et me võime koondada kõik oma jõud uue ja õnneliku elu ülesehitamiseks vabas ja sõltumatus Tśehhoslovakkias"[1]. Ajalooliste sündmuste edasine käik õigustas seda ennustust täiel määral.

1944.a. aprillikk oli Nõukogude Armee oma kangelasliku pealetungi käigus jõudnud Tśehhoslovakkia idapiirile ning alustas koos tśehhoslovakkia korpusega Tśehhoslovakkia territooriumi täielikku vabastamist hitlerlikest okupantidest. Slovaki ja tśehhi rahvas võttis Nõukogude Armee võitlejaid

---

1) И. И. Удальцов: järele, lk. 9

kõikjal vastu kui oma tõelisi päästjaid okupantide hirmuvalitsusest.ning oma partisani liikumisega kiirendas Nõukogude vägede liikumist Tśehhoslovakkia territooriumil.Nõukogude Liit ei seadnud oma eesmärgiks mitte Tśehhoslovakkias sisse seada okupatsioonireźiimi,nagu seda oleks teinud ükskõik milline imperialistlik riik,vaid andis Tśehhoslovakkia valitsusele võimaluse organiseerida vabastatud piirkondades tsiviilhaldus.8. mail 1944.a. kirjutati Londonis alla vastav kokkulepe,mis jõustus otsekohe.[1] See jättis tśehhoslovakkia võimuorganeile õiguse teostada oma funktsioone territooriumil,mis asetsesid ~~otseselt~~ vahetult sõjategevuse tsooni taga. Sellel kokkuleppel oli suur rahvusvaheline tähtsus,sest ta purustas anglo-ameerika koloniaalplaanid Europopas. Hiljem sõlmis Nõukogude Liit samasuguse leppe Poolaga,mis veelkordselt kinnitas Nõukogude Liidu püüet austada teiste rahvaste suveräänsust.

Nõukogude Armee hoogsa edasitungi tagajärjel elavnes 1944.a. suvest alates Slovakkia partisanide tegevus,kes tekitasid hitlerlastele suuri kaotusi. Augusti lõpul 1944.a. loendati juba 42 iseseisvat partisanide brigaadi ja suuremat rühma (nende isiklik koosseis oli üle 26 tuhande võitleja).[2] Nähes,et Slovakkia marionetlik "valitsus" osutub jõuetuks rahvaliikumise vastu,viisid hitlerlased 29. augustil 1944.a. oma väed Slovakkiasse. Samal päeval algas Slovakkias relvastatud ülestõus faśistide vastu. Ülestõus haaras

---

1) C. Tpareb, lk.144

2) seal samas,lk. 148

partisanide väeosad ning mõned sõjaväeosad, töölisi, talupoegi ja intelligentsi. Ülestõusu poliitiliseks keskuseks sai Banka Bõstrica linn. Ülestõusu juhtimise võtsid oma kätte Slovakkia kommunistid, kes said kõikevõimalikku abi ja toetust Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei Keskkomiteelt. Ülestõusu käigus kukutati okupatsioonirežiim suuremas osas Lääne- ja Ida-Slovakkias ning võim läks kohapeal Slovakkia rahvusnõukogu kätte. Umbes 15 000 km^2 Slovakkia territooriumist oli puhastatud hitlerlastest ning viimased olid sunnitud isegi ümber töötama oma väeosade taganemisplaanid Ungaris ja Rumeenias.[1] Ülestõusnud pidasid kinni Slovakkias 8 fašistlikku valikdiviisi, mida hitlerlased vajasid hädasti rindel, viisid rivist välja üle 55 800 fašistliku sõduri ja ohvitseri, hävitasid ligi 100 raudtee- ning maanteesilda, ligi 60 lennukit, palju relvastust ning sõjatehnikat.

Ülestõusul oli suur poliitiline tähtsus. Ta näitas maailmale, et slovaki rahval ei ole midagi ühist fašistlike äraandjate Tiso ja Tuka bandiga ning et ta on vabanenud slovaki kodanluse ideoloogilisest mõjust, kes püüdis tšehhoslovakkia rahvaid üksteise vastu ässitada. Ülestõusu perioodil võitlejad ühinesid üksmeelselt kommunistliku partei ümber ning tugevnes töölisklassi liit teiste töötavate rahvahulkadega.

Nõukogude väejuhatus otsustas slovakke abistada. 2. ja 4. Ukraina rinde väeosad algasid pealetungi koos Tšehhoslovakkia korpuse võitlejatega. 6. oktoobril 1944.a. tungiti Dukla mäekuru juurde. Ülestõusnud rajoonidesse otsustati saata õhu-

---

1) C. Tpareb, lk. 165

dessant,mille seas oli ka Tšehhoslovakkia korpuse brigaad.

Slovakkia ülestõusnud võitlesid erakordselt vapralt ja andsid tõsise lõõgi sakslastele,kuid viimastel õnnestus ungari reaktsionääride toetusel koondada kõik oma võimalikud jõud ülestõusu vastu. Siiski alles kahe kuu pärast suutsid hitlerlased purustada ülestõusu keskuse ning suruda partisanid mägedesse,kus viimased jätkasid võitlust ka peale ülestõusu lüüasaamist kuni nõukogude väeosade saabumiseni Slovakkiasse.

Nõukogude valitsus osutas kogu ülestõusu vältel abi Slovakkia ülestõusnutele relvastuse näol ning transporteeris haavatuid tagalasse. Samal ajal inglise-ameerika imperialistid tegid kõik,et Slovaki rahvas ei saaks võimu oma kätte. Seepärast jälgisid nad ärevuse ja hirmuga Nõukogude vägede liikumist Slovakkia suunas. Samasugune oli ka Londoni emigratsioonivalitsuse hoiak. Londonis asuvad tšehhoslovakkia reaktsionäärid kartsid relvastatud rahvast,kes oleks nende tulevased plaanid purustanud ning ei osutanud seepärast mingit abi Slovakkia ülestõusnutele. Hoopis vastupidi, Beneši teadmisel reaktsiooniline kindral Ingr saatis ülestõusnud rajoonidesse ameerika ja inglise sõjalisi "nõuandjaid",kes püüdsid igati takistada ülestõusu käiku. Samuti tõid ülestõusule suurt kahju Slovakkia Kommunistliku Partei Keskkomitees ja Slovakkia Rahvusnõukogus tegutsenud kodanlikud natsionalistid, Londoni emigratsioonivalitsuse agendid,kes juba siis pidasid nõukogude vastast ja tšehhivaenulikku suunda, aidates kodanluse esindajail haarata oma kätte tähtsad positsioonid ülestõusu juhtivais organeis.

Inglise-ameerika ja tšehhoslovakkia reaktsionäride plaanid nurjusid Nõukogude Armee edusammude ning Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei õige poliitika tagajärjel,kes kutsus võitlusele tšehhoslovakkia rahva väliste- ja sisemiste vaenlaste vastu.

Nõukogude Armee edusammude tagajärjel laienes Tšehhoslovakkia territooriumil rahvavabastuslik liikumine ja hakkas üle kasvama rahvademokraatlikuks revolutsiooniks. Nõukogude relvastatud jõud aitasid tšehhoslovakkia patriootidel lahendada selle revolutsiooni peamist küsimust,hävitada saksa fašistlikke vägesid,lammutada hitlerlaste okupatsioonirežiimi, aitasid taastada Tšehhoslovakkia rahvuslikku ja riiklikku sõltumatust. Tšehhoslovakkia rahvavabastuslik liikumine muutus üleüldiseks demokraatlikuks võitluseks sisemaal selle osa kodanluse ja mõisnike vastu,kes olid toetanud fašistlikku okupatsioonirežiimi. Karastunud sõjas ja antifašistlikus võitluses,ei tahtnud rahvas anda vabastatud maa juhtimist reaktsioonilisele valitsusele. Ei soovinud pöörduda tagasi müncheni-eelsele korrale,kus demokraatia oli töötajate ja vähemusrahvuste jaoks vaid paberil. Juba sõja esimestel aastatel,eriti aga rahvaülestõusu perioodil Slovakkias,kuulutasid kommunistid ning kõik demokraatlikud jõud,et nad võitlevad tõeliselt demokraatliku riigikorraga Tšehhoslovakkia tuleviku eest,kus pole kohta rahvuste poliitilisel ebavõrdsusel ega rahvamasside sotsiaalsel rõhumisel. Nõukogude Armee võiduka pealetungi tulemusena Tšehhoslovakkia territooriumil oli rahvamassidele antud võimalus loovalt väljendada oma revolutsioonilist tahet. Eesotsas töölisklassiga võitles rahvas tõeliselt demokraatliku vabariigi täieliku võidu eest

kus pole kohta kodumaa reeturitel. Juba võitluse käigus okupatsiooniikke vastu valis rahvas ise rahvavõimu organeid - rahvuskomiteesid. Neisse saadeti faśistliku reźiimi vastu võidelnud patrioote - kommuniste ja partisane. Ajaleht "Nova Svoboda" kirjutas juba 1944.a. lõpul: "Ei ole möödunud veel kolme nädalat sellest, kui kuulsusrikas Punaarmee ajas minema saksa okupandid meie linnadest Mihalovce´st, Gumenne´st, Grebiśov´ist, Śeśovec´ist ja teistest, aga vaba rahvas hakkas juba korda seadma uut elu, looma oma võimuorganeid, millede kaudu ta hakkab valitsema, millede abil ta hakkab täide viima oma võimu, millede abil ja millede kaudu ta ehitab oma uut riiki ja oma uut elu selles riigis. Punaarmee tõi meile vabaduse. Peale viit aastat orjapõlve andis Punaarmee meile võimaluse vabalt koguneda ja vabalt otsustada, kuidas meie tahame ja kuidas hakkame elama."[1)]

Maa vabastamise järel kujunesid rahvuskomiteed võimuorganeiks kohtadel, kes teostasid riigielu ümberkorraldamist uutel, tõeliselt demokraatlikel alustel, Võttes oma kätte kogu võimutäiuse kohapeal, takistasid rahvuskomiteed kodanluse võimuorganite ja bürokraatliku aparaadi taastamist, täites kohtadel suurt osa uue, rahvademokraatliku riigiaparaadi loomisel. Nad määrasid oma volinikke vabrikutesse ja tehastesse ning panid kõigi asutuste töö vastaval territooriumil oma kontrolli alla. Sellega "rahvuskomiteede loomises avaldus rahvamasside taotlus aktiivselt mõjutada Tśehhoslovakkia uue riigistruktuuri loomise protsessi."[2)] Seda fakti pidi arvesse võtma ka tolleaegne Tśehhoslovakkia valitsus Londonis.

---

1) С. Грачев'i järgi, ek. 177

2) И. М. Медведев, Строительство народно-демократической Чехословакии, ek. 15

4.detsembril 1944.a. seaduspärastas Beneš spetsiaalse konstitutsioonilise dekreediga rahvuskomiteede loomise tõsiasja.

Demokraatlike ümberkujunduste teostamine Tšehhoslovakkias nõudis kõigi fašismivastaste demokraatlike elementide ühendamist kogu maal. Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei initsiatiivil leidis 1945.a. märtsi teisel poolel Moskvas aset kommunistliku partei ja teiste - kodanlike ja väikekodanlike - poliitiliste parteide esindajate nõupidamine.[1] Kommunistliku partei ettepanekul võeti vastu otsus moodustada tšehhide ja slovakkide Rahvusrinne, millesse kuulus neli tšehhi poliitilist parteid: kommunistlik partei, sotsiaaldemokraatlik, rahvussotsialistlik ja rahvapartei (katoliiklik) ning kaks slovaki parteid: kommunistlik,[2] ja "demokraatlik" partei. Rahvusrinde esimeheks valiti Klement Gottwald. Rahvusrinne, milles kommunistlikul parteil oli juhtiv osa, kujutas töölis- te, talupoegade, käsitööliste ja intelligentsi liitu ning väljendas nende huve. Peale maa täielikku vabastamist koondas ta oma kätte kogu riikliku võimu. Läbirääkimiste käigus tegi kommunistlik partei ettepaneku välja töötada Tšehhoslovakkia valitsuse poliitiline programm, mille alusel uus valitsus hakkaks tegutsema. Ühtlasi tehti ettepanek otsustada küsimus uue valitsuse koosseisust ning struktuurist. Ühelgi kodanlikul ega väikekodanlikul parteil ei olnud mingit konkreetset uue valitsuse programmi projekti. Ainult kommunistlik partei esitas detailselt läbitöötatud projekti, mis peale mitmepäevaseid ägedaid vaidlusi ilma igasuguste muutusteta kõigi nõupidamisest osavõtjate poolt vastu võeti.

Mis oli põhjuseks, et tšehhoslovakkia kodanlike emigran-

---

1) C. Tpapeb, cc. 186-188

2) 1939-ndast aastast iseseisvalt eksisteeriv.

tide liidrid,kes kogu aeg olid võidelnud rahvamasside ja revolutsiooniliikumise vastu,olid sunnitud vastu võtma uue revolutsioonilise valitsuse programmi projekti?

See oli tingitud konkreetsetest poliitilistest olukordadest. Kuna Nõukogude Armee oli vabastanud selleks ajaks juba suurema osa Tšehhoslovakkia territooriumist,siis luhtusid kodanluse lootused inglise-ameerika okupatsioonist Tšehhoslovakkias. Samuti oli maal kasvanud kommunistliku partei mõju ning arenes rahvavabastuslik liikumine. Tšehhoslovakkia kodanlikud emigrandid ei julgenud neis tingimustes välja tulla oma müncheni-eelse korra reataureerimise kavadega. Ainult varjates ona viha kommunistliku partei ja maa revolutsiooniliste ümberkorralduste suhtes sai neil võimalikuks tagasi pöörduda Tšehhoslovakkiasse.Nad lootsid,et näiline uue revolutsioonilise programmi tunnustamine võimaldab neil uude valitsusse poetada oma salajasi agente ning inglise-ameerika abile toetudes teostada hiljem Tšehhoslovakkias kodanlik riigipööre.

Nüüd tekib muidugi küsimus,miks ei kõrvaldatud kogu kodanlust lõplikult võimu juurest juba sel perioodil. Kommunistlik partei ei teinud sel ajal muidugi mingeid illusioone kodanlike ja väikekodanlike poliitikute suhtes ja teadis,et kompromiss on ajutine. Kuid sel perioodil kodanlusel oli veel küllalt tugev poliitiline positsioon. Peites oma klassiolemust demokraatlike ja sotsialistlike siltide taha,opereerides sellega,et ta võttis osa võitlusest fašismi vastu ning arendades laialdast sotsiaalset demagoogiat,pidas kodanlus oma mõju all küllaltki tähelpanuväärset osa mitteküllaldase poliitilise teadlikkusega töölisi,talupoegi,väikekodanlust

ja teenistujaid. Kommunistid ei saanud seda sel perioodil arvestamata jätta ning toimisid taktikaliselt õigesti, tõmmates keskkodanluse Rahvusrindesse. V.I.Lenin kirjutas: "Võita endast vägevam vastane on võimalik ainult suurimate jõupingutustega ja tingimata kasutades kõige hoolikamalt, tähelpanelikumalt, ettevaatlikumalt ja osavamalt nii iga vähimatki "mõra" vaenlaste vahel, iga huvide vastuolu eri maade kodanluse vahel, kodanluse eri rühmade vahel, võitlusliikide vahel üksikuil maadel, - kui ka iga vähimatki võimalust saada endale massilist liitlast, olgugi ajutist, kõikuvat, ebakindlat, ebaustavat ja relatiivset. Kes seda ei taipa, see ei taipa midagi marksismist ja teaduslikust, moodsast sotsialismist üldse".[1] Kõige reaktsioonilisemad parteid - agraarpartei ja teised fašistlikud ja poolfašistlikud parteid - ei võinud astuda Rahvusrindesse ning hiljem, pärast Tšehhoslovakkia täielikku vabastamist, nende tegevus keelati.

Vaatamata kodanlike parteide osavõtule Rahvusrindest tuleb viimase loomist siiski hinnata progressiivse sammuna, kuna ta kujutab esimest laia demokraatlikku koalitsiooni, mis võimaldas rahvusliku ühtsuse tugevdamist ning kodanlike elementide kaasatõmbamist ümberkorraldustele. Keskkodanluse neutraliseerimise eesmärgil pidas kommunistlik partei võimalikuks kindlustada seadusega teatud piirides tootmisvahendite eraomandus, ettevõtluse vabadus, samuti lubati kodanlusel osa võtta riiklike küsimuste lahendamisest. See ei lasknud kujuneda ühtset blokki keskkodanlusest mõisnikeni ja võimaldas hiljem minna kodanluse isoleerimisele ja seejärel ka tema purustamisele.

---

1) V.I.Lenin, Valitud teose II, lk. 498

4-aprillil 1945.a. lahkus vana Londoni emigratsiooni-valitsuse kabinett.[1] Loodi uus, Rahvusrinde valitsus, eesotsas vasakpoolse sotsiaaldemokraadi Zdenek Firlingeriga (praegu kommunist). (See valitsus püsis kuni 1946.a. maini). Esimesse Rahvusrinde valistsusse kuulusid esindajad kommunistlikust parteist, sotsiaaldemokraatlikust, rahvussotsialistlikust ja rahvaparteist (katoliiklik) ning 10 esindajat Slovakkia Rahvusnõukogust. Kommunistid said valitsuses 8 kohta, millest kaks olid peaministri asetäitja kohta - Klement Gottwald ja V.Siroky. Presidendiks jäi Beneś.

Seadusandlik võim Tśehhoslovakkias kuni parlamendi valimisteni, mis leidsid aset 1946.a., kuulus Ajutisele Seadusandlikule Rahvuskogule (moodustatud 1945.a., koosnes 300 liikmest), mille koosseisu olid võetud kõigi poliitiliste parteide esindajad.[2]

5.aprillil 1945.a. vabastatud territooriumil Kośice linnas esimesel ministrite nõukogu istungil kuulutati välja uue Tśehhoslovakkia demokraatliku vabariigi Rahvusrinde programm, mida tuntakse Kośice prorgammi nime all.[3] Välja töötatud kommunistliku partei poolt ning vastu võetud teiste Rahvusrinde parteide poolt, kavandas see uue valitsuse sise- ja välispoliitika alused, määras kindlaks rahvademokraatliku revolutsiooni ülesanded käesoleval etapil.

Kośice programm peegeldas selgesti seda uut, mis toimus maa elus. Revolutsiooniline võitlus, mis oli lõpetamas oma esimest etappi - antifaśistlikku, rahvavabastuslikku sõda, valmistus astuma uude faasi. Peale maa vabastamist Nõukogude Armee ~~poo~~

---

1) П.И. Резонов, ск. 32
2) И.М. Медведев, ск. 20
3) В.А. Смирнова, ск. 25

poolt,pidi töölisklass kommunistliku partei juhtimisel jätkama võitlust uutes tingimustes,uute eesmärkide eest: imperialistliku kodanluse ja mõisnike täieliku isoleerimise ja purustamise eest (imperialistlik kodanlus - finantskodanlus, suurmagnaadid,töösturid,kes olid reetnud rahvuslikud huvid). Sellel etapil oli vajalik ajutine kokkulepe keskkodanlusega. Rahvademokraatliku revolutsiooni "esimesel etapil lahendati üldemokraatlikud ülesanded - see oli imperialismi ja feodalismivastane revolutsioon."[1] Põhiliselt seda etappi peegeldas Košice programm. Kuid juba selles programmis olid esitatud nõudmised,mis väljusid rahvademokraatliku revolutsiooni raamidest. Sisepoliitikas pani programm ette ümber ehitada kogu ühiskondlik ja poliitiline elu laialdasele rahvademokraatia alustele,mis kindlustaks rahvale kõik poliitilised õigused ja peaks halastamatut võitlust kõigi fašistlike elementide väljajuurumiseks.. Vana,ekspluataatorlikke klasse ja teeninud bürokraatliku riigiaparaadi asemele loodi uued valitsemise organid - rahvuskomiteed,mis valiti rahva poolt rahva enda esindajatest.[2] Kõigile tšehhoslovakkia kodanikele,väljaarvatud rahvavaenlased,tagati valimisõigus. Naistele kindlustati võrdsed õigused meestega. Rahvavõimu tugevdamiseks programm pani ette keelustada fašistlikud ja poolfašistlikud parteid ja organisatsioonid,anda kõik hitlerlastega aktiivselt koostöötanud isikud kohtu alla. Majandusliku elu alal nähti ette konfiskeerida varandused,mis kuulusid saksa ja ungari kapitalistidele ning mõisnikele,samuti ka tšehhoslovakkia rahvusest kodanlikele reetureile,teostada töötava talupoegkonna huvides agraarreform,natsionaliseerida pangad,

---

1) A.I.Sobolev,Rahvademokraatia - ühiskonna poliitilise organiseerimise uus vorm, lk. 27

2) N. U. Pezonok, lk. 33

kaevandused ja kogu suurtööstus, ellu viia selline sotsiaal-majanduslik poliitika, mis kindlustaks tšehhi ja slovakkia töötava rahva elutaseme tõusu.

Programmis kuulutati, et uues Tšehhoslovakkia vabariigis on kaks võrdõiguslikku vennalikku rahvast - tšehhid ja slovakid. Tšehhoslovakkia valitsus tunnustas Slovakkia Rahvusnõukogu kui seadusiandva, täitva ja administratiivse võimu organit Slovakkias ning garanteeris slovakkidele osavõtu vabariigi keskorganeist. Taga-Karpaatia Ukrainlastele tagati õigus vabalt otsustada oma saatuse küsimust.

Uue valitsuse välispoliitiline programm nägi ette sõpruse ja koostöö sidemete tugevdamist Nõukogude Liiduga ning tihedate sidemete loomist teiste demokraatlike riikidega, nagu uue Poolaga, Ungariga jt., kes olid vabanenud fašistlikust orjusest.

1945.a. aprilli alguseks oli nõukogude väegede poolt vabastatud juba Rumeenia, Bulgaaria, enamus Ungarist, peaaegu kogu Poola ja suur osa Tšehhoslovakkiast. Aprilli lõpul hõivasid nõukogude väed Viini ja alustasid pealetungi Berliinile. Seega fašistide võimu kokkuvarisemine oli lühikese aja küsimus.

Tšehhoslovakkia Kommunistlik Partei suunas oma tegevuse masside relvastatud ülestõusu ettevalmistamisele Prahas ja teistes veel vabastamata linnades. Kommunistliku partei resolutsioonis öeldakse: "Meie ei pea aallima, et meie rahvas tegevusetult ootaks oma vabastamist Punaarmee poolt, Meie ei pea sallima, et tšehhi rahvas ei osuta relvastatud vastupanu meie linnade hävitamisele taanduva hitlerliku armee poolt, tšehhi inimeste küüditamisele, Praha purustamisele. Tšehhi rahvas peab kaasa aitama oma jõududega enda vabastamisele okupantide ikkest, tšehhide elude ning tšehhi maade rikkuste säilitamiseks."[1]

1945.a. mais rahva relvastatud vastupanu fašistide vastu,

---

1) И. И. Удальцов: järg., lk. 12-13

samuti ka äraandjate ja reeturite vastu saavutas oma kõrgpunkti. Mai esimestel päevadel algasid Prahas tšehhide kokkupõrked hitlerlastega. Elanikkond keeldus vastu võtmast saksa raha, seintelt kisti maha saksakeelsed pealkirjad, toodi välja tšehhoslovakkia lipud. 4.mail algas üksikuilt hitlerlastelt relvade äravõtmine. Provintsis algasid avalikud relvastatud kokkupõrked.

Kommunistlik partei otsustas alata ülestõusu. See kuulutati välja 5.mail.[1] Väljaastumise juhtimiseks oli loodud Praha rahvuslik komitee. Rahvus ja tehasekomiteed jagasid lahingugruppide liikmeile välja relvi ja arendasid laialdast agitatsiooni massides. 5.mail algasid tõsised kokkupõrked mitmetes Praha rajoonides. Hitlerlastel oli suur relvastuse ja inimmaterjali ülekaal. See raskendas ülestõusnute olukorda. Tšehhoslovakkia Rahvusnõukogu käsutuses oli ainult 500 püssi, mõned kastid käsigranaate ning vähesel arvul automaate. Paljud võitlejad olid relvastatud ainult revolvritega. Londoni reaktsioonilised emigrandid, kes mitmel korral enne ülestõusu olid lubanud tšehhidele saata relvi, ei täitnud ona lubadust. Prahas puhkenud ülestõusu püüdsid kodanlikud elemendid kasutada Kosices tekkinud Rahvusrinde valitsuse ja Nõukogude Liidu vastu sest viimased ähvardasid nurja ajada kodanluse plaani - taastada Tšehhoslovakkias kodanlik valitsus. Reaktsioonilise kodanluse viimaseks lootuseks oli, et hitlerlased suudavad enne Nõukogude Armee saabumist purustada rahva revolutsioonilised jõud, mis võimaldaks tšehhi reaktsioonil taastada münchenieelne kord. Seepärast püüdsid nad provotseerida prahalaste enneaegset väljaastumist ning petsid ülestõusnuid lubadustega saata relvi.

Ülestõusnute vastu olid sakslased koondanud kõik oma säilinud jõud ja alustasid metsikut võitlust linnas. Tänavale toodi suurtükid ja saksa tankid, õhust aga pommitasid fašistlikud lennukid. Prahas oli SS-diviis - 10 000 hitlerlast ning rida teisi relvastatud väesalku ja esseslaste väeosi, mõned volksturmi pataljonid, fašistliku noorsoo organisatsiooni

---

1) И. И. Удальцов, lk. 15-17

"Hitlerjugendi" relvastatud salgad jt. Peale selle asus Praha vahetus läheduses Nõukogude Armee löökide tagajärjel põgenema aetud saksa vägesid.

Vaatamata vaenlase varustuse ja inimmaterjali ülekaalule, saavutasid ülestõusnud alguses mõnesugust edu ning tõrjusid hitlerlased mitmetest linna rajoonidest välja. Vabastatud linnaosades hakkasid kohe tegutsema rahvuskomiteed kui rahvavõimu organid. Need organiseerisid ja tugevdasid sõjalist tegevust. Hakkasid legaalselt ilmuma kommunistliku partei häälekandja "Rude Pravo". Ajaleht oma tulistes üleskutsetes õhutas tšehhe vastupanule vihatud fašistide vastu..

Ülestõusnute edu ei kestnud kaua ja olukord halvenes. Sakslastel õnnestus ülestõusnute ~~ridadest~~ rindest läbi murda ning 8.mail hitlerlased olid jõudnud juba kesklinna lähistele. Ülestõusnutel lõppes sõjavarustus ja olukord muutus lootusetuks. Kõik abipalumised Prahast 60 km. kaugusel asuvatelt ameerika vägedelt jäid vastuseta.

Ülestõusnud arvasid, et nõukogude väed paavad võitlust O. Olomouca ja Berliini all, s.o. Prahast umbes 350 km. kaugusel. Neil ei olnud teateid sellest, et nõukogude tankistide üksus alustas juba marssi Prahale. Sakslased teadsid sellest ning püüdes saada oma vägedele vaba pääsu Prahast, nõustusid silmakirjalikult kapituleeruma ülestõusnute ees. Ülestõusnud tegid sel momendil tõsise vea, asudes läbirääkimistesse hitlerlastega ja sõlmisid nendega 8. mai õhtul kapitulatsiooni-kokkuleppe. Kuid fašistid ei mõelnudki tõsiselt kapituleeruda, vaid kasutasid ajutist võitluse katkemist

selleks,et uuendada pealetungi ülestõusnutele,mis tõi viimastele suuri kaotusi. Olukord muutud Prahas katastroofiliseks. Linna ja elanikkonda ähvardas häving. Saksa fašistidega ühinesid ülestõusnute vastu tegelikult ka kogu tšehhoslovakkia reaktsiooniline kodanlus ja ameerika-inglise imperialistid,kelle eesmärgiks oli summutada iga hinna eest tšehhi ja slovaki rahva revolutsiooniline liikumine,mida juhtisid kommunistid.

Tahtes endale allutada Tšehhoslovakkia majandust sõjajärgsel perioodil,ameerika ja inglise imperialistid püüdsid nõrgestada maa põllumajandust ja tööstust. Sõja viimastel päevadel,kui polnud enam mingit kahtlust sakslate lõplikus purustamises ja väljaajamises Tšehhoslovakkiast,asus ameerika-inglise lennuvägi barbaarselt pommitama Tšehhoslovakkia suuremaid tööstuskeskusi ja objekte Prahas, Brnos, Pilsenis jt. linnades 2-3 päeva enne Nõukogude Armee sinnasaabumist.[1] Samuti selge kujutluse annab lääne imperialistide reetlikust tegevusest tšehhoslovakkia patriootide vastu ameerika-inglise pommituslennukite nn. "vead" 1944.a. Slovakkia rahvaülestõusu ajal ülestõusnute positsioonide pommitamisel. Ameerika pommituslennukid purustasid ka Škoda tehased,mis üksi tekitas tšehhoslovakkia rahvamajandusele kahju 4 miljardi krooni ulatuses. Pilsenis hävitati 6922 hoonet 1 miljardi krooni ~~ulatuses~~ väärtuses,nende seas haiglaid,lasteasutusi jne.

Ameerika imperialistide siht oli purustada revolutsioonilised elemendid Euroopas,sealhulgas ka Tšehhoslovakkias,et

---

1) И. И. Удальцов, lk. 17.

teostada peale seda vabalt oma nõukogude vastaxid ja antidemokraatlikke plaane. Seepärast toetasid ameeriklased saksa fašiste nende arveteõigenamisel Praha ülestõusnutega, eriti aga kommunistidega.

Ülestõusu momendiks olid ameerika väeosad oma edasimarsil läbi Saksamaa jõudnud Pilseni rajooni, s.o. ainult mõnikümmend kilomeetrit Prahast. Kuid väeosade kindral Patton, kuulda saanud ülestõusust, peatas pealetungi. Ülestõusnute palved ameeriklaste poole abisaamiseks jäid vastuseta. Selle asemel, et ülestõusnuid abistada, saatsid ameeriklased Praha lähistele ainult kolm tanki "situatsiooni selgitamiseks", kes fotografeerisid mõned episoodid võitlustest ülestõusnute ja fašistide vahel ning pöördusid siis viivitamatult tagasi. Ameerika vägede koosseisus olevatel tšehhoslovakkidel keelati osavõtmine ülestõusust. Kui Pilseni töölised nõudsid ameeriklastelt relvi, et appi minna Prahale, said nad eitava vastuse. Pilsenis ajasid ameeriklased laiali isegi rahvuskomitee, kes kutsus võitlusele hitlerlaste vastu.

Oma tegevust püüdsid ameeriklased hiljem vabandada sellega, et neil polnud õigust Nõukogude-Ameerika kokkuleppes ettenähtud liinist edasi liikuda, kuid hiljem lükati see vale ümber Eisenhoweri enda poolt, kes teatas, et "mõlemad rinded omasid õigust pealetungiks kuni vahetu kohtumise momendini"[1]

On täiesti selge, et ameeriklaste tegevus sel perioodil oli suunatud ainult Tšehhoslovakkia revolutsiooniliste jõudude hävitamisele. Ja kui õigeaegselt poleks saabunud Nõukogude Armee abi, oleks Praha hävitatud ja palju tuhandeid

---

1) И. И. Удальцов, ст. 18

tšehhoslovakkia patrioote oleksi[illegible] hukkunud.

Praha ülestõusu algul tegutses Nõukogude Armee Berliini rajoonis. Seal mitte operatsioone katkestades, andis J.V. Stalin käsu saata abi Prahale ja päästa linn hävingust. 6. mail kindral-polkovnikute Rõbako ja Leljušenko 3. ja 4. tankiarmee Nõukogude Liidu marssali Konevi juhtimisel alustas oma ajaloos senimähtamatut kangelaslikku marssi Prahasse. Sellel teel olid tugevad hitlerliku feldmarssal Scherneri armee üksused - 20 relvastatud diviisi. Scherneri sihiks oli jõuda Tšehhoslovakkia territooriumile, teha see hitlerlaste armee viimaseks bastioniks ja kasutada Tšehhoslovakkia tööstuse ressursse, tema looduslikke tingimusi sõja jätkamiseks. Kõik sakslaste jõupingutused olid suunatud lõunast pealetungiva nõukogude tankiarmee takistamiseks. Sakslased põletasid ja mineerisid iga teeeee osa oma järel, kuid kõik nende jõupingutused jäid kasutuks ning miski ei suutnud tankiste takistada. Tankiarmeele oli käsk antud 12. maiks olla Prahas, kuid nad kiirendasid marssi ja jõudsid 9. mai hommikuks Praha alla. Seal võeti nõukogude võitlejate poolt vangi üle miljoni hitlerlase, kes mitmest küljest tungisid Prahasse.

Tšehhoslovakkia rahvas ja pealinn olid päästetud mitte ainult tõenäolisest hävitamisest hitlerlaste poolt, vaid ka ameerika-inglise okupatsiooni hädaohust. Tšehhoslovakkia vabastamine Nõukogude Armee poolt oli tohutu suure ning otsustava tähtsusega sündmuseks nii poliitilises kui ka ajaloolises mõttes. Esinedes paraadil Tšehhoslovakkia vabastami-

se 5. aastapäeval, ütles Klement Gottwald: 9.mai on tõeliselt suurimaks ja kõige suuremaks meie rahvuslikuks pidupäevaks. Sellel päeval 1945.a. tehti alatiseks lõpp hitlerlikule okupatsioonile, mis oma olemasoluga ähvardas tšehhi ja slovaki rahvast. Seetõttu see päev muutub ajalooliseks piiriks, millelal tšehhi ja slovaki rahvad algasid uut, oma kõige ilusamat ajaloo epohhi, rahva valitsemise epohhi, rahvamasside vaba töö epohhi, sotsialismi ehitamise epohhi."[1]

---

1) Правда, 8. Мая 1950.г., nr. 128

II Rahvademokraatliku korra esimene etapp Tšehhoslovakkias. Majanduslik ja poliitiline areng 1948. aasta veebruarini.

Rahvademokraatia on uus riigitüüp, kus juhtivaks jõuks on laialdane töötavate klasside blokk eesotsas töölisklassiga ning tema avangardi - kommunistliku parteiga, kelle autoriteet kasvas võitluse ajal fašismiga ning kodanliku ladvikuga. "Oma olemuselt langevad nõukogud ja rahvademokraatia täielikult ühte: nende sisuks on töölisklassi diktatuur."[1)]

Rahvademokraatia vaenlased, püüdes moonutada leninlik-stalinlikku õpetust sotsialistlikust riigist, väitsid, et rahvademokraatlikud maad lähevad "algupärast arenemisteed", eitasid töölisklassi ja kommunistlike parteide juhtivat osa ning eitasid ka proletariaadi diktatuuri vajadust. Kuid rahvademokraatia maade kommunistid, loovalt rakendades marksismi-leninismi, tuginedes Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei teoreetilisele abile, purustasid reaktsionääride moonutused ning tõestasid, et ka rahvademokraatia maadele on vajalik proletariaadi diktatuur. "Ta on vajalik kukutatud klasside vastupanu mahasurumiseks ja maa kaitse organiseerimiseks väliskallaletungide vastu, sidemete tugevdamiseks kõigi maade proletaarlastega ja eelkõige liidu tugevdamiseks NSV liiduga,

---

1) A.I.Sobolev, lk. 57

töölisklassi liidu kõvendamiseks kõigi linna ja maa töötajatega,et neid kaasa tõmmata sotsialismi ülesehitamisele,ta on vajalik sotsialistlike majandusvormide võiduks ja kapitalistlike elementide likvideerimiseks.[1] Karl Marx kirjutas "Gotha programmi kriitikas",et "kapitalistliku ja kommunistlikku ühiskonda lahutab revolutsiooniline esimese teiseks muundumise periood. Sellele ajajärgule vastab ka poliitilise ülemineku periood,ja selle ajajärgu riik ei saa olla midagi muud,kui ainult proletariaadi revolutsiooniline diktatuur.[2]

Näidates proletariaadi diktatuuri paratamatust ja vajalikkust ülemineku ajajärgul,näitavad marksismi-leninismi klassikud ka proletariaadi võimu riigivormide mitmekesisuse võimalust. "Üleminek kapitalismilt kommunismile ei jäta muidugi andmata poliitiliste vormide suurt küllust ja mitmekesisust,kuid nende olemus on seejuures paratamatult üks: proletariaadi diktatuur."[3] Marksismi-leninismi loov rakendamine, mis nõuab töölisklassi revolutsiooniliste ülesannete lahendamisel konkreetset ajaloolist lähenemist,võimaldasid Kesk- ja Kagu-Euroopa maade ning Hiina ja Korea kommunistlikel ja töölisparteidel leida antud tingimustes kõige efektiivsemaid võidu saavutamise teid,rahvahulkade ühendamise meetodeid ning avastada uusi ühiskonna poliitilise organiseerimise vorme.

Nõukogud on proletariaadi diktatuuri kõrgeim ning siiani ainus võimalik vorm. Kuid tänapäeva tingimustes,kus sot-

---

1) A.I.Sobolev, lk. 52

2) К. Маркс и Ф. Энгельс, Сочинения XV, lk.283

3) V.I.Lenin,Valitud teosed II, lk. 128

sialistlik kord Nõukogude Liidus on saavutanud täieliku võidu, avanes proletariaadi diktatuuri eksisteerimise võimalus ka teistsugustes riigivormides. J.V.Stalin arendades edasi õpetust sotsialistlikust riigist näitas, et ka rahvademokraatlik kord võib teostada ja tegelikult teostabki proletariaadi diktatuuri funktsioone. Seda me näeme kõige selgemini rahvademokraatia maade edasises poliitilises ja majanduslikus arengus. Nende seas üks eesrindlikumaid on Tšehhoslovakkia rahvademokraatlik vabariik, kes kõigist reaktsionääride ja imperialistide provokatsioonidest hoolimata ehitab üles uut sotsialistlikku ühiskonda.

Rahvademokraatia, kui uue ühiskonna poliitilise organiseerimise vormi tekkimine ~~ise~~ on täiesti seaduspärane ajaloolise protsessi tulemus sotsialismi võidu ning kapitalismi hukkumise ajastul, on töölisklassi ja kõigi töötajate kangelasliku võitluse tulemus peale fašistliku orjuse purustamist.

Fašism on roiskuva imperialismi ajastu kõige reaktsioonilisem režiim, mis seab oma eesmärgiks päästa kapitalistlik kord hukkumisest, takistada rahvahulkade vabanemist majanduslikust ja poliitilisest rõhumisest. Saksa fašistid püüdsid seda saavutada hitlerlaste ülemvõimu kehtestamisega kogu maailmas. See oli koletuslik, kuid ühtlasi lootusetu katse tõkestata inimkonna progressi teed, ajaloo seaduspärast arenguteed. Fašismi võimutsemine tema poolt okupeeritud maadel tähendas viimastele regressi kõigil ühiskondliku elu aladel, nagu me eespool nägime küllalt selgesti Tšehhoslovakkia puhul. Poliitilisel alal hävitas fašism needki armetud

demokraatlikud õigused ja vabadused,mida rahvahulgad olid saavutanud kodanliku demokraatia tingimustes.Sotsiaalsel alal tähendas fašismi võimutsemine ekspluateerimise feodaalpärisorjuslike ja isegi orjuslike vormide taastamist,milleta fašismi ninameeste enda arvamist mööda,polevat võimalik maailmavalitsemist saavutada.

Fašistide poolt orjastatud maades oli ajalooprotsess teinud sammu tagasi. Nende maade töölisklassi ees seisid täiesti uued ülesanded. Erandituit kõigis okupeeritud maades,ka neis kus varem olid seisnud päevakorras sotsialistliku ümberkorraldamise küsimused,kerkisid esile üldemokraatlikud ülesanded, imperialismi ja ja fašismi vastased ning rahvuslikud vabastuse ülesanded,mis põimusid lahendamata jäänud feodalismivastaste ülesannetega. Reaktsiooniline kodanlus ja mõisnikkond okupeeritud maades läks avalikult üle fašismi poolele ja asus hitlerlastega koostöötama. Seepärast Euroopa töölisklassil oli vaja eelkõige väljakihutada hitlerlikud okupandid ning hävitada kohalikud fašistlikud jõugud,likvideerida fašismi tagajärjed ning kehtestada demokraatlikud õigused ja vabadused uuel alusel.

Seega oli II maailmasõja aastail fašismi purustamise ülesanne kogu töölisliikumise põhiliseks ülesandeks.

Muidugi erinesid Kesk- ja Kagu-Euroopa maad omavahel sotsiaalse,majandusliku ja poliitilise arenemise taseme poolest, Need erinevused jätsid teatud jäljed sündmuste arenemisele üksikuis maades ning tingisid nende omapära. Ühised ülesanded olid aga kõigile maadele üldemokraatlikud,imperialismivastased ja rahvuslik-vabastuslikud ülesanded. Seepärast sel perioodil,mida nimetatakse rahvademokraatliku revolutsiooni esimeseks etapiks, Kesk-ja Kagu-Euroopa töölisklass ei püstitanud vahetult ega lahendanud sotsialistlikke ülesandeid, ei taotlenud kogu kodanluse klassi poliitilist purustamist ja oma diktatuuri viivitamatut kehtestamist.Miks sel perioodil oli vajalik kõik fašismivastased jõud,ka keskkodanlus ühendada töölisklassi juhtimisel,seda nägime eelmises peatükis.

Euroopa töölisklassi võitlus fašismi vastu, demokraatlike õiguste ja vabaduste eest, moodustas lahutamatu osa rahvusvahelisest fašismivastasest liikumisest, mille eesotsas seisis Nõukogude Liit. Orjastatud maade töölisklass ainult oma jõududega, ilma Nõukogude Liidu abita, poleks suutnud saavutada lõplikku võitu.

Fašismivastase võitluse käigus toimus demokraatlike jõudude konsolideerumise protsess, kujunes välja revolutsioonilise poliitiline armee ning tugevnes töölisklassi ja talurahva liit. Kasutades soodsat olukorda, mis oli tekkinud Saksamaa purustamise tulemusel Nõukogude relvastatud jõudude poolt, teostas Kesk- ja Kagu-Euroopa maade töölisklass liidus talurahvaga, intelligentsi ja linna väikekodanlusega revolutsioonilise pöörde, hävitas reaktsioonilise režiimi ja kehtestas demokraatliku korra - rahvademokraatia. Tšehhoslovakkias kehtestati rahvademokraatlik kord fašismi purustamise momendil.

Võib täiesti kindlasti väita, et rahvademokraatlik režiim kõigis Kesk- ja Kagu-Euroopa maades kujutas endast I etapil midagi töölisklassi ja talurahva diktatuuri taolist ning täitis täielikult sotsialistliku riigi funktsiooni tema arenemise esimeses faasis. Tal on aga oma erijooned võrreldes proletariaadi ja talurahva revolutsioonilise-demokraatliku diktatuuriga, millest kõneles V.I.Lenin kodanlik-demokraatliku revolutsiooni ajajärgul Venemaal.[1])

1) Rahvademokraatlikes maades proletariaadi ja talurahva diktatuur tekkis olukorras, kus jõudude vahekord ülemaailmsel poliitilisel areenil oli muutunud sotsialismi

---

1) A.I.Sobolev, lk. 28

kasuks,sest oli olemas võimas sotsialistlik riik - Nõukogude Liit.

2) Proletariaadi ja talurahva diktatuur sündis fašismivastase võitluse käigus ja oli oma teravikuga suunatud imperialismi vastu.

3) Revolutsioonilisel võimul oli laialdane sotsiaalne ja poliitiline tugi omal maal fašismivastase koalitsiooni näol. Selles mitmesuguste klasside ja gruppide blokis oli töölisklassil algusest peale juhtiv osa,mis tugevnes pidevalt revolutsiooni edasises arengus. Juba revolutsiooni esimesel etapil töötav rahvas kõigis rahvademokraatia maades võitis kätte seninähtamatud,kodanliku demokraatia tingimustes mõeldamatud õigused ja vabadused. Kõigis neis mais loodi mitmed töötava rahva parteid ja massilised ühiskondlikud organisatsioonid.

Millised on rahvademokraatliku režiimi iseloomustavad jooned? Rahvademokraatia maade tähtsaim erinevus nõukogude vabariigist on see,et peale kommunistlike parteide on seal veel olemas teised poliitilised parteid ja ühiskondlik-poliitilised organisatsioonid,mis väljendavad töötava rahva huvisid ja võtavad osa sotsialismi ehitamisest.[1] Tšehhoslovakkias me nägime mitmete kodanlike parteide olemasolu. Kõigis rahvademokraatia maades on rahvarinde tüüpi massilised rahva poliitilised organisatsioonid (Tšehhoslovakkias - Rahvusrinne),mis tekkisid kommunistlike ja töölisparteide initsiatiivil ja tegutsevad nende juhtimisel.

Rahvademokraatlik režiim võib täita oma funktsioone ka mitmete poliitiliste parteide või ühiskondlik-poliitiliste

---

1) A.I.Sobolev, lk. 57-58

organisatsioonide olemasolu korral,kuid ainult sel tingimusel,kui riigi ainsaks juhtivaks ja suunavaks jõuks on kommunistlik partei. Kommunistlik partei ei jaga juhtimist mitte kellegiga.. Kõik teised demokraatlikud parteid,veendunud pikaajalise võitluse tulemusena,et ainult kommunistlik partei on võimeline teostama järjekindlalt demokraatlikke põhimõtteid,läksid koos kommunistliku parteiga ning tunnustasid tema juhtivat ja suunavat osa.

Valitsusel rahvademokraatia maades oli ja on praegu koalitsioonilisuse jooni,ta moodustatakse mitmete parteide või ühiskondlik-poliitiliste organisatsioonide esindajaist. See ei tähenda,et töölisklass loobuks oma hegemooniast,vaid olles üldrahvalike huvide väljendajaks,tõmbab töölisklass ka teisi töötavaid kihte nende poliitiliste ja ühiskondlike esindajate kaudu osa võtma maa valitsemisest. "Rahvademokraatia on reaalne,mitte millegagi piiratud rahva võim. Ta väljendab ja kaitseb kõigi töötajate huvisid,kes moodustavad elanikkonna valdava enamuse."[1)]

Rahvademokraatia klassialuseks on töölisklassi vankumatu liit töötava talurahvaga,mis kujunes välja fašismivastases võitluses ning tugevnes edasises võitluses rahvademokraatliku korra vaenlaste vastu.

\+ \+
\+

Peale maa täielikku vabastamist fašistlikust orjusest, uue demokraatliku võimu tähtsamaks ülesandeks oli purustada kapitalistlik majandussüsteem ning rajada alused uuele demo-

---

1) A.I.Sobolev, lk. 58

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

kraatlikule majandusele.Selleks tuli viivitamatult läbi viia agraarreform ning teostada tööstuse natsionalise.rimine,mis olid tähtsamaiks eeldusiks kodanluse ja mõisnike majanduse positsioonide purustamisel ning rahvademokraatliku korra majandusliku baasi laiendamisel.

Kodanlikus Tšehhoslovakkia vabariigis oli 1919.aastal agraarrevolutsiooni ärahoidmiseks ja maakehvistu petmiseks teostatud mingisugusel määral maareform,kuid töötav talupoegkond ei saanud sellest mingit kasu. Kui mõni neist oligi saanud maad,siis langes see peatselt võlaorjusesse. Kahe maailmasõja vahelisel ajal kümned tuhanded majapidamised iga aastaga laostusid ning nende maa sattus uuesti mõisnike ja kulakute kätte.

Olgu allpool võrdluseks toodud mõningad andmed majapidamiste ja maatükkide jaotusest Tšehhoslovakkias enne II maailmasõda (%)(andmed 1930.a. järgi).[1)]

Maatüki suurus ha	Majapidamiste üldarvust(%)	Kogu maa hulgast %-des
Kuni 5	70,1	15,5
5-20	25,2	28,9
20-50	3,7	12,3
50-100	0,5	3,8
Üle 100	0,5	39,5
Kokku	100,0	100,0

Nagu näeme,olid suurema osa maast enda kätte haaranud mõisnikud ja kulakud, kuna töötava talupoegkonna kasutuses oli

---

1) А. А. Хачатуров, Социально-экономические преобразования в народно-демократической Чехословакии. стр. 33

ainult tähtsusetu osa maast,karjast ja töövahendeist. Töötav talupoegkond oli sunnitud,et mitte nälga jääda,suurmaaomanikelt,kes ise ei harinud oma maid,röövellikel tingimustel maatükke rentima,mille eest tuli maksta mõisnikele enamus viljasaagist. Sageli pidi rentnik maaomanikule ka teatud arvu päevi töötama kõige kibedamal põllutööde hooajal. Peale selle arvestati 1930.a. Tšehhoslovakkias ligi 660 000 põllutöölist-maaproletaarlast,kes ei omanud mingit oma maalappi ning olid sunnitud orjalikel tingimustel töötama mõisnike ja kulakute majapidamistes.[1] Seega töötav talupoegkond Tšehhoslovakkias,nagu teisteski kodanlikes maades,oli enne rahvavõimu kehtestamist mõisnike,kulakute,oma rahvusest kodanluse ja monopolistliku kapitali ikke all. Põllumajanduses olid püsima jäänud ekspluateerimise eelkapitalistlikud vormid.

J.V.Stalini iseloomustus kapitalistliku Euroopa olukorra kohta on täiel määral kehtiv ka Tšehhoslovakkia kohta. Ta märkis:" Kuigi feodalism kui ühiskondlik kord on Euroopas juba ammu purustatud püsivad nii eluviisis kui ka kommetes märkimisväärsed feodalismi igandid...Feodaalsed traditsioonid on lõpuni purustamata."[2]

Kodanliku vabariigi ajal oli talupoegkond Tšehhoslovakkias küll üritanud mitmel korral ülestõuse ja streike (näiteks ülestõusud Slovakkias 1929.a. ja 1932.a. ning põllutööliste streik 1934.a.),kuid nad ei saavutanud oma olukorra parandamist. Eriti rasked olid Tšehhoslovakkia töötavale talu-

---

1) Новое время, nr. 11, 1948.a., lk.22

2) J.V. Stalin, Teosed 13 kd., lk. 110

talupoegkonnale fašistliku okupatsiooni aastad, mil kogu põllumajandus kannatas hitlerliku röövimise all ning laostus. Hitlerlaste truud abilised talurahva röövimises olid aga kohalikud mõisnikud ja kulakud.

Seepärast kerkis peale maa vabastamist kõige teravama ja aktuaalsema küsimusena esile agraarreform, millest ühtlasi olemes revolutsiooni edasine saatus. Agraarreform oleks tugevdanud töölisklassi liitu töötava talupoegkonnaga ning ~~t~~ tõmmanud kehvtalurahva massid aktiivsesse võitlusse reaktsiooniliste elementide vastu. Seest peale maa vabastamist fašistlikest okupantidest polnud veel lõplikult purustatud rahvademokraatliku korra vaenlased. Reaktsioomiline kodanlus ja mõisnikkond olid end küll esialgul maskeerinud rahulolu maskiga, kuid ootasid parajat momenti, et taastada Tšehhoslovakkias kodanlik kord. Kodanlus ja mõisnikkond olid valvel ning püüdsid oma poole värvata kõiki ebakindlaid rahvakihte. Oli vaja purustada nende plaanid talurahva suhtes ning tõmmata see kindlalt proletariaadi ja rahvademokraatliku võimu poole. Seda võis saavutada ainult demokraatliku agraarreformi teostamisega. Agraarreform oleks võimaldanud tugevdada proletariaadi liitu kehvtalurahvaga ning isoleerinud kesktalupoegkonna kulakutest ja mõisnikest.

Agraarreformi alusel tuli konfiskeerida mõisnike maavaldus, see üle anda töötavale talupoegkonnale ning likvideerida eelkapitalistlikud ekspluateerimisvormid.

Maareformi ümber toimus väga äge võitlus ja esialgul ei õnnestunud reaktsiooni vastuseismise tõttu agraarreformi täiel kujul läbi viia. Seepärast Tšehhoslovakkia Rahvusrinde

valitsuse 19.mai ja 21.juuni 1945.a. agraarreformi dekreetide alusel konfiskeeriti ainult Tśehhoslovakkias elavate sakslaste ja ungarlaste maavaldus ning tśehhis ja slovaki rahvusest mõisnike-kollaborantide mõisad,mis läksid jagamisele töötavate talupoegade vahel.[1] Nende kahe dekreedi alusel oli konfiskeeritud ligi 3 miljonit ha maad,millest 1 651 016 ha oli ülesharitud maa ja 1 295 396 ha metsaalune maa.Konfiskeeritud maa läks põllumajandusministeeriumi juurde loodud Rahvusliku maafondi käsutusse. Konfiskeeritud maa peamine osa kuulus äärealadele,kus elas palju sakslasi ja ungarlasi.

Konfiskeeritud maast kõik metsatükid üle 100 ha kuulutati riigi omandiks. Eraldi elevad metsatükid,mis ei moodustanud ühtset tervikut riigimetsadega,anti vastavate rahvuskomiteede käsutusse. Ülesharitud maa jagati põllutööliste,maatameeste ning vähese maaga talupoegade vahel ja anti neile eraomandiks. Seega jäi püsima eraomand maale. Talupoegkond oli kogu maa natsionaliseerimise vastu. J.V.Stalin märkis:"Neil seltsimeestel,kes arvavad,et mida rohkem kapitalistlikult arenenud maa,seda raskem on teostada kogu maa natsionaliseerimist,sest seda tugevamad on seal eraomanduse traditsioonid ja seda raskem on niisiis ka nende traditsioonide vastu võidelda."[2] V.I.Lenin Väikemaapidaja psühholoogiast kõneldes ütles:"Väikemaavaldaja kasvab alati ja kogu maailmas niivõrd kokku oma majandiga ...et maaomanduse "fantastiline" kaitmine on talle teatud ajaloolisel perioodil ja teatud aja kestel paratamatu."[3] Töötavate talupoegade leppima-

---

1) A.A. Хаramypoв, lk. 35

2) J.V.Stalin, Teosed 11 köide, lk. 145

3) V.I.Lenin, Teosed, 13 köide, lk. 256

tuks vaenlaseks kõigil maadel on mõisnike klass. Seepärast oli Tšehhoslovakkia Rahvusrinde valitsusel hädavajalik konfiskeerida esialgul ainult mõisamaa, et liita uue rahvavõimuga laialdased talurahva kihid, mitte aga otsekohe kogu maa.

Uusmaasaajate maanorm ei pidanud ületama 8 ha künnimaad või 12 ha kogu tema käsutuses olevat maad.[1] Suureliikmelised pered said rohkem maad. Peale selle oli eraldatud tööliste, käsitööliste ning teenistujate jaoks umbes 0,5 ha suurused maatükid juurviljaaedade rajamiseks ning ehituskruntideks. Saadud maa eest tuli uuel omanikul tasuda olenevalt maa väärtusest või uue omaniku materiaalseist tingimusist. Tingimused olid väga soodsad; keskmiselt aasta saagi ulatuses uuelt maatükilt. Tasuda võis kohe või 15 aasta jooksul. Tasuta anti maa aktiivselt fašismi vastu võidelnud isikutele või nende perekonnaliikmeile (näiteks sõdureile, partisanidele, fašistlikes vanglais viibinuile jne.). Uuel maaomanikul polnud õigust rahvavõimu käest saadud maad müüa, rentida ega pantida. Maa sai ainult see, kes seda haris. Rahvademokraatlik valitsus andis uutele omanikele peale maa ka igasugust muud abi seemnete näol, krediiti tootmisvahendite ja majapidamishoonete ehitamiseks, asutas masinatraktori-jaamu, mis kergendasid talupoegadele maaharimist. Samuti vabastati talupojad hüpoteegivõlast jne.

Kuid esimeste agraarreformi dekreetidega polnud veel kaugeltki likvideeritud suurmaavaldus ega kogu maaproletariaati varustatud külladaselt maaga. Näiteks valdasid suurmõisnikud Lichtensteinid ikka veel 60 000 ha ja Schwartzbergid

---

1) А. А. Хараупов, lk. 34

50 000 ha suuruseid latifundiume, sellal kui maata ja vähese maaga talupojad kannatasid maapuuduse all.[1)]

Kodanluse elemendid takistasid igati agraarreformi läbiviimist. Mõisnikud ja kulakud tungisid kohalikke talupoegade komiteedesse, riiklikku aparaati, põllumajandus organeisse ja sel teel pidurdasid maareformi läbiviimist, püüdsid mitmesuguste provokatsiooniliste meetoditega, valekuulduste levitamisega ning rahvademokraatliku võimu ja kommunistide laimamisega heidutada talupoegi. Nad tapsid karja, rikkusid inventari ja püüdsid külvata tüliseemet töötavate talupoegade ning põllutööliste vahele, et sel teel takistada agraarreformi teostamist. Nad püüdsid mõjustada Rahvusrindes olevaid kodanlikke parteisid, et need takistaksid reformide läbiviimist ning piiraksid saksa ja ungari mõisnike maavalduse likvideerimist. Eriti visalt panid agraarreformi teostamisele vastu Slovakkia mõisnikud. Slovakkias pidi kuuluma konfiskeerimise alla 700 000 ha maad, millest aga 1947.a. sügiseks oli ära võetud kõigest 150 000 ha, jagatud aga ainult 75 000 ha.

Endine Slovakkia "demokraatlik" partei muutus kõigi reaktsiooniliste elementide varjupaigaks. Selle partei initsiatiivil organiseeriti vastupanu agraarreformi teostamisele ja provotseeriti rahutusi Slovakkia külades, mis teravdas poliitilist olukorda maal. Tuli võtta tarvitusele edasisi abinõusid suurmaaomandi likvideerimiseks, et veelgi nõrgestada reaktsiooni jõude ning tugevdada rahvademokraatlikku korda. Ainult kommunistlik partei, kes väljendas laiade talurahva-

---

1) A. Tempyuleb, lk. 63.

hulkade huve, võitles mõisnike valduste täielike likvideerimise ning agraarreformi laiendamise eest. Ta paljastas kodanlike parteide talurahva-vaenulikku poliitikat, aidates sellega talurahval vabaneda rahvussotsialistide, katoliiklaste ja Slovakkia "demokraatliku" partei mõjust ning viia töölisklassi järel suured kehvtalurahva massid.

Kommunistliku partei initsiatiivil ja laiade masside toetusel anti 11.juunil 1947.a. välja uus agraarreformi seadus.[1] Selle dekreedi alusel konfiskeeriti ja anti Rahvaliku maafondi käsutusse 876 000 ha maad täiendavaks väljajagamiseks kehvtalurahvale ja põllutöölistele. See oli agraarreformi teostamise teine etapp, aga ka selle etapi vältel ei viidud veel lõpule kogu suurmaavalduse likvideerimist. Oli veel püsima jäänud 14 000 suurmaavaldajat, kellest igaühel oli veel üle 50 ha maad. Suurmaavalduse likvideerimine võis toimuda alles peale 1948.a. veebruarisündmusi, peale tugevate reaktsioonijõudude lüüasaamist. Siis algas agraareformi kolmas etapp, mis täielikult likvideeris maa suureraomandi, tegi lõpu põllutööliste ja kehvikute ekspluateerimisele ning lõi ühtlasi eeldused sotsialistliku, kollektiviseeritud põllumajanduse ülesehitamiseks

Väga tähtis koht rahvademokraatliku korra majandusliku baasi kindlustamisel Tšehhoslovakkias oli ka suurtööstuse ettevõtete, pankade, raudteede ning kindlustusseltside natsionaliseerimisel. Juba rahvademokraatliku korra esimesel etapil proletariaat liidus talurahvaga ja linna väikekodanlusega kõrvaldas suurkodanluse võimult ja piiras tõsiselt tema majanduslikke positsioone. 1945.a. jooksul läks rahvusad-

---

1) А. Петрушов, lk. 64

ministratsiooni kätte saksa ja ungari kapitalistide omand, kes elasid Tšehhoslovakkia territooriumil, aga samuti ka tšehhi ja slovakkia rahvusest kodanlaste-reeturite varandus.

1945.a. sügisel arendas töölisklass laialdast liikumist kogu suurtööstuse, panganduse ja kindlustusseltside natsionaliseerimiseks. Eriti aktiivne osa selles liikumises oli vabriku-tehaste nõukogudel, kes nõudsid viivitamatut natsionaliseerimist. Seda nõudlust toetasid ka miljonid ametühingu liikmed ja teised massilised töölisklassi organisatsioonid. Kodanlike parteide esindajad Rahvusrinde valitsuses püüdsid aga igati takistada tööstuse natsionaliseerimist ja taotlesid säilitada kodanluse majanduspositsioone. Kommunistliku partei esindajad valitsuses, toetudes töölisklassile, viisid 24. oktoobril 1945.a. läbi seaduse, mille alusel kuulus natsinaliseerimisele suurtööstus, aktsiapangad ning osa aktsiaühingud, samuti kuulus konfiskeerimisele kõigi kodumaa reeturite varandus.[1] Vastavalt väljaantud seadusele natsionaliseeriti kogu energeetika, mäe-, metallurgia- ja sõjatööstus, samuti kõik metalliümbertöötamise, elektrotehnika ja optikatööstuse ettevõtted, milles tööliste ja teenistujate arv ületas 500 inimest, tekstiili-ja nahatööstuse ettevõtted tööliste arvuga üle 400 inimese, paberi- ja puiduümbertöötamise ettevõtted - üle 300, ehitusmaterjalide ja metsatööstuse ettevõtted - üle 150 töölisega. 1945/46.a. läbi viidud natsionaliseerimine andis riigile rohkem kui 3000 suur- ja keskmist ettevõtet.[2] Tänu sellele moodustas 1947.a. alguseks kogu tööstustoodangust natsionaliseeritud tööstuse erikaal

---

1) А. А. Харитонов, лл. 34-37

2) П. И. Резонов, лл. 36-37

75%. Natsionaliseeritud tööstustes töötas 66% kogu Tšehhoslovakkia tööstustöölistest.

Statistilistel andmetel oli 1. detsembriks 1946.a. natsionaliseeritud 100% mäetööstusest, ja metallurgiast, 99% energeetikast, 98% klaasi- ning 77% keemiatööstusest, kõik pangad, aktsiaühingud ja kompaniid.[1] Selle seaduse alusel käks riigi kätte üle 1000 aktsiaühingu.[2]

Sel ajal kui paljud rasketööstusharud olid peaaegu täielikult natsionaliseeritud, jäi kerge- ja toiduainetetööstus suurelt osalt eraomanike kätte. Seal aga töötas üle poole Tšehhoslovakkia tööliste üldarvust. Nii näiteks 61% jahutööstustest, 39% õlle-, 47% alkohoolitööstustest, 45% puiduümbertöötlemise tööstustest ja 54% riidetööstustest kuulus veel kodanlusele.

Tööstuse ja panganduse natsionaliseerimisel oli tohutu tähtsus rahvademokraatliku korra majandusliku baasi rajamisel Tšehhoslovakkias. Natsionaliseerimise tulemusena omandas ühiskondlik sektor maa majanduses otsustava osa. Oli antud tugev hoop kodanluse majanduslikule jõule, likvideeritud kapitalistlik monopolide süsteem, välja aetud välismaa kapitalistid, kes varem olid paljudes Tšehhoslovakkia suurettevõtetes peremehetsenud. Tööstuse, raudteede ja pankade natsionaliseerimine vabastas Tšehhoslovakkia välismaa sõltuvusest. Peamiste tootmisvahendite äravõtmine kodanluselt ja üleandmine riigile oli loonud materiaalse aluse uuele rahvademokraatlikule režiimile. See võimaldas kiiremalt likvideerida okupatsiooni jäljed maa majandusest. Ühtlasi nõrgendas see tunduvalt sisemaise reaktsiooni majanduslikku baasi.

---

1) А. А. Хачатуров, lk. 44 30

2) В. А. Смирнова, lk. 30

1946.a. aprillis asetleidnud I Ametühingute kongressi resulutsioonis märgitakse, et tööstuse ja pankade natsionaliseerimine puhastas teed kaasaegse tehnika täielikuks kasutamiseks, kogu rahvamajanduse plaanipäraseks ülesehitamiseks ning võimaldab tööd ratsionaalsemalt organiseerida; seega aga saavutada maksimaalset tööviljakust.[1] Samal ametühingute kongressil kuulutati, et tähtsamaks ülesandeks on tööstuse taastamine, kvaliteedi tõstmine ning töödistsipliini tugevdamine.

Uuendused sisepoliitikas põrkasid tugevale reaktsiooni vastupanule. Demokratiseerimise ulatus igas üksikus majandusharus või ministeeriumis sõltus suuresti sellest, millise partei esindaja juhtis antud rahvamajandusharu või ministeeriumi. Seal, kus peremehetsesid kodanlike parteide reaktsioonilised elemendid ja kus istusid vanad ametnikud, demokratiseerimise protsess takerdus, esines sabotaaži. Seepärast jäi näiteks esialgul teostamata kaubanduse natsionaliseerimine: kodanlus peremehetses veel sisemaal hulgi- ja jaekaubanduses, samuti jäi ka väliskaubandus põhiliselt erafirmade kätte. Seda põhjustas peamiselt salajaste imperialistide agentide kaubandusminister Ripka ja varumisminister sotsiaaldemokraat Mayeri tegevus, kes igati saboteerisid Rahvusrinde valitsuse otsuseid kaubanduse alal.

Vaatamata reaktsiooni vastupanule puhastasid demokraatlikud elemendid vähehaaval uuendustele teed, toetudes laiade masside aktiivsusele. Kuigi kodanluse elemendid tegid palju kahju rahvademokraatlikule korrale, siiski ei saanud neid sel

---

1) Новое время, nr. 5, 1948. 2, lk. 3

perioodil veel täielikult kõrvaldada. Osa rahvast usaldas ikka veel kodanlust, kes kasutas igasugust demagoogiat möningate rahvakihtide pimestamiseks. Kuid kodanluse vastupanu sotsiaalsetele ümberkorraldustele,mida viis läbi demokraatlik valitsus ning kodanluse välispoliitiline orientatsioon imperialistlikele läänеriikidele kompromiteerisid teda üha enam rahvamasside silmis ja kiirendasid tema isoleerimist. Kodanluse kahepalgeline poliitika ei võinud rahva ees kauaks saladuseks jääda.

Sel ajal kui kodanlike parteide liidrid üha enam paljastasid oma reaktsioonilisust rahva silmis,kasvas usaldus kommunistide vastu. Rahvusrinde valitsuse esimesed sammud veensid rahvamasse selles,et Rahvusrinde valitsus ja just seal olevad kommunistid seisavad laiade maa ja linna töötavate hulkade huvide eest. Rahvuskogu valimised 1946.a. mais näitasid selgesti rahvamasside usaldust kommunistide vastu. Kommunistlik partei sai valimistel kõige enam hääli (2,695 miljonit) ja saatis Asutavasse Kogusse 114 delegaati 300-st.[1] Tšehhi aladelt sai kommunistlik partei 2,2 miljonit häält (40%) ja 93 mandaati, Slovakkias 490 000 häält ja 21 mandaati. Võrdluseks võib tuua 1935.a. valimisi,kus kommunistid said üldse 850 000 häält ja 30 saadikumandaati.

1946.a. valimistel said kommunistid koos sotsiaaldemokraatidega kokku üle 50% (3,6 miljonit) häältest. Samal ajal sai rahvussotsialistide partei uues parlamendis ainult 55 mandaati, Rahvapartei (katoliiklik) 46 mandaati, Slovakkia "demokraatlik" partei ja "vabaduse" partei said 43 ja 3 mandaati.[2]

---

1) [illegible], lk. 38
2) [illegible], lk. 23

Sellest on selgesti näha, et Tšehhoslovakkias oli toimunud ulatuslik poliitiline kihistumine demokraatlike jõudude kasuks, mis purustas kodanluse lootused taastada kodanlikku režiimi Tšehhoslovakkias.

Valimiste tulemuse põhjal oli president Beneš sunnitud moodustama uue Rahvusrinde valitsuse eesotsas Klement Gottwaldiga. Uude Rahvusrinde valitsusse kuulus 10 kommunisti, 3 sotsiaaldemokraati, 4 rahvussotsialisti, rahvapartei (katoliikliku) ja Slovakkia "demokraatliku" partei esindajad ja 2 parteitut.[1)]

1946.a. parlamendivalimised osutasid vahetut mõju ka rahvuskomiteede koosseisule: kommunistide arv nendes suurenes. Rahvuskomiteede liikmete üldisest arvust moodustasid kommunistid 41%. Kõigis rahvuskomiteede komplektides ja nende komisjonides töötas 140 000 kommunisti.

Valimiste sellised tulemused võimaldasid rahvademokraatliku korra edasist süvenemist. Toetudes töötavale rahvale ja omades juba tähelepandavat majanduslikku baasi, võitlesid demokraatlikud jõud sotsiaalsete abinõude edasise rakendamise eest maa elus.

Enne kui asuda demokraatliku Tšehhoslovakkia majanduse edasise arengu vaatlusele, tuleb mainida ka seda, et uus demokraatlik võim püüdis lahendada rahvusküsimust, mis Tšehhoslovakkias kui mitme rahvusega riigis oli kodanliku vabariigi ja eriti saksa okupatsiooni ajal olnud väga terav. Nüüd õnnestus uuel Rahvusrinde valitsusel rahvamasside toetusel teha tunduvaid edusamme tšehhide ja slovakkide vennaliku koos-

---

1) Т. И. Резонов, lk. 38

töö ja võrdõigusluse printsiibi rakendamisel. Rahvusrinne loodi mõlema rahvuse poliitiliste parteide täieliku võrdõigusluse alusel. Nii tšehhid kui slovakid saatsid võrdse arvu esindajaid samuti riigivalitsemise organeisse.See tõestab uue valitsuse suhtumist slovaki küsimusse,mis lahendati rahvademokraatlikus vaimus.Siiski ei suudetud sel perioodil rahvusküsimust veel lõplikult lahendada.Kodanlus polnud täielikult isoleeritud ning õhutas Slovakkias separatismi ja tšehhide seas šovinistlikke meeleolusid. Need olid reaktsiooni käesrelvadeks,mida ta kasutas rahvademokraatliku korra õõnestamiseks.

Rahvademokraatlik võim lahendas ka Taga-Karpaatia ukrainlaste küsimuse ning neil anti õigus ühineda nende põliskodumaa Nõukogude -Ukrainaga. 29.juunil 1945.a. sõlmiti Tšehhoslovakkia valitsuse ja Nõukogude Liidu vahel vastavekokkulepe. See leping oli V.M.Molotovi sõnade järgi"...slaavi rahvaste vahelise siira sõpruse ja NSVL ja Tšehhoslovakkia vahelise koostöö selgeks näidiseks."[1)]

Uus Tšehhoslovakkia demokraatlik valitsus saavutas Košice programmis ette nähtud uue demokraatliku valimisseaduse kehtestamise.Selle alusel kuulus valimisõigus kõigile Tšehhoslovakkia kodanikele,kes olid saanud 18 aastaseks,väljaarvatud riigireeturid ja need isikud,kellelt valimisõigus kohtulikult ära võeti. Kodanlikes valimisseadustes laialt kasutatav varanduslik tsensus ning muud privileegid ja kitsendused jäid Tšehhoslovakkia valimisseaduses kui demokraatlikule riigile kõlbmatud kõrvale.

Viidi läbi kõigi sõjaroimarite ja riigireeturite karistamine,nende varanduste konfiskeerimine ning reaktsioonilis-fašistlike parteide sulgemine.

Loodi uus demokraatlik armee,mis kujunes rahvademokraat-

---

1) В. М. Молотов, Вопросы внешней политики, ск. 20-21

liku võimu toeks. Selle tuumiku moodustasid endised partisaniüksused ning Nõukogude Liiduz tagalas sõja ajal loodud tšehhoslovakkia korpus, milline oli täienenud maa vabastamise käigus. See oli täiesti uut tüüpi armee, kus leidus palju rahvale ustavaid kindraleid ja ohvitsere antifašistlike võitlejate hulgast, keda kodanlus ei saanud seepärast kasutada rahvavõimu vastu. Loodi rahvamiilits, mille põhimine kaader koosnes endistest partisanidest ning aktiivsetest võitlejatest fašismi vastu. Seega uue Tšehhoslovakkia sisemine- ja välimine kaitse oli usaldatud demokraatlike jõudude kätte, mis raskendas reaktsioonil avalikku väljaastumist rahvademokraatliku korra vastu.

Välispoliitikas rahvademokraatlik Tšehhoslovakkia vabariik sõlmis tihedad sõpruse, vastastikuse abistamise ning koostöö lepingud Nõukogude Liiduga ja kõigi rahvademokraatlike maadega, tugevdades oma majanduslikke ja kultuurilisi sidemeid demokraatia leeriga. Majanduslikud sidemed Nõukogude Liiduga aitasid tunduvalt kaasa rahvademokraatliku riigi majandus baasi ülesehitamiseks. Nii näiteks juba 1945.a. augustis Nõukogude Liit, vaatamata sõjajärgsetele raskustele, abistas tšehhoslovakkia rahvast. Kuni 1946.a. lõpuni sai Tšehhoslovakkia vabariik Nõukogude Liidust 539 tuhat tonni rauamaaki, üle 20 tuhande tonni mangaani ja kroomi maaki, 10,5 tuhat tonni puuvilla, 80 tuhat tonni naftaprodukte, sajad tuhanded tonnid mitmesuguseid sooli, nahka, villa, inglistina, niklit, tsinki, kummi, lina jt. tooraineid tööstuste jaoks.[1] Elanikkonna varustamiseks saatis Nõukogude Liit 30 tuhat ton-

---

1) L. Tšarebajev, lk. 231

ni leivavilja. Nõukogude Liidu abiga oli võimalik kaiku lasta tšehhoslovakkia tehaseid ja vabrikuid,mis varem olid seisnud tooraainete puudusel. See aga päästis tšehhoslovakkia töölised tööpuudusest. 1946.a. ~~kevadel~~ suvel andis Nõukogude valitsus Tšehhoslovakkiale üle sõjatrofeed,mis Nõukogude Armee oli võtnud Tšehhoslovakkia territooriumil. Selle hulgas oli ka Mosti linnas sõja ajal sakslaste poolt ehitatud suur keemiatehas,kus toodeti sünteetilist bensiini,palju sakslaste poolt ehitatud tehaste sisseseadeid jm. Vastu tulles Tšehhoslovakkia huvidele andis Nõukogude Liit demokraatlikule valitsusele pikaajalist laenu tšehhoslovakkia armee relvastamiseks ja varustamiseks. See on ainult osaline loetlus Nõukogude Liidu majanduslikust abist Tšehhoslovakkia vabariigile esimestel sõjajärgsetel aastatel. Tuginedes Nõukogude Liidu mitmekülgsele abile ning tema rikkalikele majanduslikele ja poliitilistele kogemustele, võis Rahvusrinde valitsus eesotsas kommunistidega jagu saada reaktsiooni jõudude rünnakuist rahvademokraatliku korra vastu.

Vaatamata kuueaastasele saksa okupatsiooni ajale ning kurnavale ja hävitavale sõjale,mis jättis sügavad jäljed Tšehhoslovakkia rahvamajandusele,oli majanduslik areng Tšehhoslovakkias teinud 1946.a. teiseks pooleks küllaltki suuri edusamme. See oli demokraatlike ümberkorralduste,eeskätt tööstuse ja panganduse natsionaliseerimise tulemus,mis oli andnud riigi kätte suured ressursid ja tootmise organiseerimise võimalused.

Sõja lõppedes 1945.a. moodustas Tšehhoslovakkia kivisöe

toodang ainult 30% sõjaeelsest tasemest, terase ja malmitoodang 35%. Teraviljasaak oli langenud 1939.a. võrreldes poolele.[1] Lühikese aja jooksul, 1946.a. lõpuks, oli tööstustoodang tõusnud keskmiselt 75%-le võrreldes sõjaeelsega. Elektrienergia toodang oli saavutanud isegi 127% võrreldes 1939. aastaga. Ka põllumajanduse alal oli märgata paranemist seoses esimese agraarreformiga. Suurenenud oli töötajate arv ja töötasu.

Majanduse kiire taastamine ning soodsad tingimused väliskaubanduse arenguks ning 1947.a. alguseks oli Tšehhoslovakkial aktiivne väliskaubanduse bilanss.[2] Väliskaubandusele lõid soodsa olukorra tihedad kaubanduslikud sidemed Nõukogude Liidu ning rahvademokraatia maadega. 1946.a. arvestati üldist eksporti rahas üle 14 miljardi krooni, kusjuures tööstustoodangule langes 10 miljardit krooni (62% ekspordist).

Majandusliku ülesehitustöö edusammud Tšehhoslovakkias lõid eeldused rahvamajanduse plaanipäraseks organiseerimiseks. Edasine areng plaanilisel alusel pidi looma eeldused maa tootlike jõudude kasvuks, soodustama rahvademokraatia sotsiaalmajanduslike saavutuste tugevdamist ja laiendama riiklikku sektorit. Lenin ja Stalin kõnelevad, et kapitalistlikel maadel ei teostata arvestust, kontrolli ega planeerimist, seal valitseb tootmise anarhia. Kuid sotsialistliku ühiskonna ning sotsialistliku ülesehitustöö juures ei saa selleta läbi. Siin on seda võimalik teostada, sest tööstus, pangad, trantsport, kaubandus ning peamine osa maast on natsionaliseeritud.[3] Ka

---

1) [illegible], lk. 43

2) vt. seal samas [illegible], lk. 45

Tšehhoslovakkias oli sel ajal peamine osa neist rahvamajanduse harusest natsionaliseeritud ning võis ettevõtta planeerimise.

Uus rahvusrinde valitsus tõstis üles rahvamajanduse planeerimise küsimuse kui kõige tähtsama käesoleval momendil. 8. juulil 1946.a. esines Tšehhoslovakkia uue valitsuse peaminister ja kommunistliku partei juht Klement Gottwald Seadusiandvas Rahvuskogus programmiga, milles oli väljendatud 2-aasta plaani peamised jooned. See leidis aktiivset toetust demokraatlike organisatsioonide ning laiade töörahvamasside poolt,"... kes nägid selles uue demokraatliku korra hoolitsust Tšehhoslovakkia rahvuslike huvide eest."[1)]

1946.a. augustis anti kommunistliku partei initsiatiivil välja dekreet majandusliku Nõukogu moodustamisest eesotsas Klement Gottwaldiga. Selle koosseisu kuulusid majandusministeeriumi, Slovakkia Rahvusnõukogu, Kooperatiivide Kesknõukogu ja Ametühingute Kesknõukogu juhtivad töötajad. Majandusliku Nõukogu juurde loodi Riiklik Keskplaneerimiskomisjon. Need organid asusid otsekohe välja töötama rahvamajanduse 2-aasta plaani, tõmmates sellesse töösse ka maa parimad spetsialistid kõigist rahvamajanduse harudest. Planeerimisel lähtuti NSV liidu kogemustele. Gottwald esines valitsuse ees aruandega, milles märkis, et "juhtivaks 2-aasta plaani ideeks on tootmise suurenemine kapitaalse ülesehitustöö ja laiatarbekaupade alal".2)

25. oktoobril 1946.a. Rahvuskogu ja paar päeva hiljem president vaatasid läbi ja kinnitasid seaduse 2-aasta plaa-

---

1) [illegible], lk. 46

2) [illegible] järgi, lk. 47

ni (1947-1948.a.) kohta Tšehhoslovakkia töötajad võtsid majandusplaani vastu suure rahuldusega,nähes selles uue demokraatliku võimu tähtsaimat seadust majanduse arengu seisukohalt vaadatuna.

Rahvamajanduse 2-aasta plaan nägi ette vabariigi tööstustoodangu tõstmist 1948.a. lõpuks 10% võrreldes 1937. aastaga. Kivisöe toodang näiteks pidi tõusma 1948.a.lõpuks 16,7 miljoni tonnini, igaaastane elektrienergia toodang suurenema 7,4 kw tunnini (75% 1937.a. toodanguga võrreldes), malmitoodang 1,5 miljoni tonnini,terasetoodang 2,4 miljoni tonnini.[1)]

Masinaehituses nägi plaan ette selle tööstusharu edasist arengut. 1948.a. lõpuks pidid Tšehhoslovakkia masinaehitustehased igal aastal välja laskma 15 000 kaubavagunit ja 230 vedurit (1937.aastal olid vastavad arvud 1400 kaubavagunit ja 70 vedurit). Masinaehitustööstus pidi varustama ka põllumajandust vajalike masinatega,nagu traktoritega,mille väljalase aastas pidi tõusma 900-le. (1937.a. traktorite väljalase oli 600 traktorit aastas). Ülaltoodud arvudest ning võrdlustest näeme,millist suurt rõhku pandi 2-aasta plaanis rasketööstusele,mis varem oli kergetööstusega võrreldes tagaplaanile jäänud.

Põllumajanduse suhtes nägi 2-aasta plaan ette 1948.a. lõpuks sõjaeelse tasema saavutamise. Seda pidi garanteerima rahvademokraatliku riigi agraarpoliitika ja põllumajanduse edasine mehhaniseerimine ning ühtlasi ka töötootlikkuse tõus.

---

1) U.M. Megbegeb jev, lk. 48

Kergetööstuse osas nähti ette saavutada üldiselt sõjaeelne tase, eriti tekstiili- ja jalatsitööstuses, mis oli sõjaeelsel perioodil üks eesrindlikumaid Lääne-Euroopas.

Plaani edukaks täitmiseks määras valitsus tähelpandavad kapitaalmahutused vabariigi majanduse erimevatesse harudesse. Üldisest kapitaalmahutuste summast, mis oli 1947-1948.a. planeeritud 70 miljardit krooni, paigutati tööstusse enam kui 25 miljardit krooni, trantsporti 15 miljardit krooni, põllumajandusse 5,2 miljardit krooni jne.[1] 22 miljardit krooni, s.o. 1/3 kõigist kapitaalmahutustest planeeriti Slovakkia tööstuse, trantspordi ning põllumajanduse arendamiseks. 2-aasta plaan Slovakkia osas nägi ette luua tingimused maa industrialiseerimiseks. Slovakkia oli seni olnud agraarmaa ning tööstus oli seal nõrgalt arenenud kui Tšehhimaal. "Seades töötajate ette ülesande tõsta Slovakkia majanduse arengu tase tšehhi alade tasemele, Rahvusrinde valitsus oma programmis näitas, et see abinõu loob soodsad eeldused Slovakkia tooraineteallikate ja rikkalike hüdroenergeetika ressursside kasutamiseks ja soodustab kohaliku tööjõu efektiivset kasutamist."[2]

Transpordi alal seati üles 1948.a. lõpuks saavutada tema sõjaeelne ulatus. Suurt rõhku pandi transpordi parandamisele, uute teede ja kanalite rajamisele. Näiteks asuti välja töötama Doonau-Oder-Elbe kanali projekti.

2-aasta plaan pööras suurt tähelepanu kvalifitseeritud tööjõureservide järelkasvule, kuna sellest tunti väga teravat puudust. Vana kaader oli saksa okupatsiooni ajal tublisti kannatada saanud, kas Saksamaale orjatööle viidud või füü-

---

1) A. M. Megkegeb, lk. 49

2) Seal samas, lk. 49

siliselt hävitatud. Plaan nägi ette ka ulatuslikumat tööprotsessi mehhaniseerimist ja töötootlikkuse tõstmist umbes 40% võrra 2-aastaku lõpuks võrreldes 1946. aastaga.

\+ + +

Rahvademokraatliku korra lühikese eksisteerimise aja jooksul oli Tšehhoslovakkias saavutatud maa majanduslikus ja poliitilise ümberkorraldamise alal küllaltki tähelpanuväärseid edusamme. Sellega seoses oli kommunistide ja tõeliste demokraatide mõju laiades rahvamassides veelgi kasvanud. Rahvademokraatliku korra edusammud ning kommunistide populaarsuse kasv viisid sisemised vaenlased ning nende peremehed - inglise-ameerika imperialistid - äärmise raevuni. Sisereaktsioon, saades materiaalset toetust anglo-ameerika imperialistidelt alustas avalikku võitlust rahvademokraatliku režiimi vastu. Eriti äge võitlus demokraatlike jõudude ja reaktsioonniliste elementide vahel toimus Rahvusrindes, kuhu oli pugenud õige rohkesti kodanlikke reaktsioonilisi tegelasi.

Kui vaadelda klassijõudude paigutust Tšehhoslovakkias enne 1948.a. veebruarisündmusi, siis peab ütlema, et uue demokraatliku korra toe moodustas töölisklass ja suur osa talurahvast, eriti selle vaesemad kihid, väikekäsitöölised ning progressiivne intelligents.[1] Need jõud toetasid Rahvusrinde progressiivset tiiba, mille moodustas kommunistlik partei ja sotsiaaldemokraatliku partei vasakpoolne enamus, mis oli tihedas koostöös kommunistidega. Samuti toetasid seda Rahvus-

---

1) [illegible], lk. 35.

rinde tiiba massilised demokraatlikud ühiskondlikud organisatsioonid, esmajärjekorras just ametühingud.

Demokraatliku leeri vastas seisis reaktsioonileer, mida esindasid Rahvusrindes 4 kodanliku iseloomuga parteid - rahvussotsialistide, tšehhi rahvapartei (katoliiklik), Slovakkia "demokraatlik" partei ning Slovakkia väike "vabaduse" partei. Nende parteide toe moodustasid kõik reaktsioonilised jõud Tšehhoslovakkias alates suurkaupmeestest ning lõpetades väike-ekspluateerijate - kulakutega. Nende parteide mõju all oli veel ka väike osa töötavaid kihte. Viimaseid oli suutnud pimestada kodanlike parteide demagoogia ning katoliku kirik, see reaktsioonilise kodanluse kindlaim tugi Tšehhoslovakkias, eriti Slovakkias. Peale seda kui demokraatlik võim oli sulgenud kõik reaktsioonilised ja fašistlikud organisatsioonid, olid endise agraar- ja Slovakkia Glinka Partei reaktsioonilised elemendid pugenud Rahvusrinde parempoolsetes parteides juhtivatele kohtadele. Näiteks olid rahvussotsialistlikus parteis juhtivatel kohtadel endised agraarlased Feierabend ja Zenkel, viimane isegi partei esimees ja üks peaministri asetäitjaid.[1] Slovakkia "demokraatlikus" parteis leidsid endale varju paljud endised suletud Glinka partei liikmed. Paljudel reaktsionääridel ja imperialismi agentidel nagu Ruhi, Tigrid, Duhatšev, Bugar jt. õnnestus pääseda kodanlike parteide kaudu parlamenti ja tema komisjonide liikmeks.

Reaktsiooniliste jõudude juhiks ja suunajaks oli aga nii Tšehhoslovakkias kui ka teistes rahvademokraatia maades ameerika imperialism, kes peale fašismi purustamist Saksamaal oli

---

1) И. П. Резонов, lk. 40

ise asunud kõigi reaktsiooniliste jõudude etteotsa ja seadis omale eesmärgiks,nagu kunagi Hitler,maailmavalitsemise. Seepärast tahtis Ameerika Ühendriikide imperialism purustada rahvademokraatliku korra kõigis demokraatia maades ning taastada seal vana kapitalistlik kord,mis võimaldaks need maad majanduslikku sõltuvusse viia Ameerika Ühendriikidest,nagu see on praegu toimunud enamikus Euroopa kodanlikes maades. Just seepärast püüdis ameerika imperialism ikka jälle luua rahvademokraatia maades oma agentuuri,kasutades selleks kohalikke reaktsioonilisi elemente ning maha löhkuda seda,mida ä töötav rahvas suurte pingutustega oli kätte võitnud ja üles ehitanud. Ameerika imperialistide ja reaktsiooniliste jõudude truuks abiliseks oli kõikjal katoliku kirik eesotsas Vatikaniga. Tšehhoslovakkias eriti Slovakkia alal oli katoliku kirikul teatav mõju mahajäänud rahvakihtide seas,mida reaktsioon kohe tõttas kasutama.

Vaatamata rahvademokraatliku korra agraarreformidele ja teistele majanduslikele ümberkorraldustele,suutsid vanad ekspluateeritavad klassid Tšehhoslovakkias säilitada küllaltki tunduva majandusliku positsiooni,mida nad kasutasid võitluseks rahvademokraatliku korra vastu. Riik oli küll, hoolimata reaktsiooni vastupanust,suutnud teostada enamuse tööstuse ja panganduse natsionaliseerimise,kuid kapitalismi elementidel oli piiramatu vabadus mitmetes laiatarbetööstuse harudes ning peaaegu kogu sisekaubandus oli erakätes.Need aga seadsid esiplaanile oma kitsad kasuhuvid. Samuti polnud 1948.a. alguseks veel suudetud läbi viia täielikult agraarreformi ning mõisnikel ja kulakutel oli säilinud küllaliki tähelpanu-

väärne osa maast,mis samuti tugevdas reaktsiooni majanduslikku baasi. "Toetudes sellisele majanduslikule baasile laiendasid reaktsioonilised antirahvuslikud elemendid võitlust demokraatia vastu,taotledes kapitalistliku riigi restaureerimist,kõigi töötavate masside saavutuste hävitamist,mis oli kätte võidetud rahvademokraatliku ülesehituse esimesel etapil".[1]

Saanud 1946.a. Rahvuskogu valimistel lüüa,hakkas reaktsioon agaralt teid otsima rahvademokraatliku korra õõnestamiseks ja kukutamiseks. Kodanlike parteide liidrid hakkasid Rahvusrindes üha avalikumalt vastu töötama kommunistidele ning nende poolt esitatud nõudmistele maa edasiseks demokratiseerimiseks. Nähes rahvademokraatliku riigi kasvu,loobus reaktsiooniline kodanlus manööverdamisest ning 1947.a. algusest peale avalikule võitlusele rahvademokraatliku korra majanduslike aluste vastu.[2] Näiteks astus tuntud reaktsioonäär [illegible] rahvussotsialist Heid välja oma partei häälekandjas artikliga,milles ta nõudis valitsuse poolt natsionaliseeritud ettevõtete üleandmist aktsiaühingute kätte,seega nende tagasiandmist kapitalistidele. Kodanlike parteide reaktsioonilised liidrid mitte ainult ei nihutanud esile kodanluse nõudmisi,vaid tugevdasid igati tema positsioone. Reaktsionäärid eesotsas väliskaubanduse ministri Ripkaga,orienteerudes väliskaubanduses Inglismaale ja Ameerika Ühendriikidele,püüdsid lükata Tšehhoslovakkiat majanduslikku sõltuvusse nendest maadest.

---

1) A. M. Migbozeb, lk. 38-39

2) vt. seal samas, lk. 55-56

Eriti teravnes võitlus demokraatliku ja reaktsioonilise leeri vahel 1947.a. suvel,mil Tšehhoslovakkiat oli haaranud põud,mis tõsiselt kahjustas maa põllumajandust. Reaktsionäärid otsustasid kasutada soodsat juhust ning soovitasid Rahvusrindes ja valitsuses,varjates oma plaane "rahvasõbraliku" maskiga, majanduslike raskuste ületamiseks ühineda "Marshalli plaaniga". Kommunistid paljastasid reaktsioonilise kodanluse eesmärgid ja selgitasid rahvale,et kodanlus tahab kasutada nälja kondist kätt rahvademokraatliku võimu kägistamiseks ning suruda Tšehhoslovakkia majanduslikku sõltuvusse ameerika imperialistidest.

Kommunistlik partei mobiliseeris kõik jõud võitlusele näljaga ning koostas konkreetse plaani puudusest ülesaamiseks. Kõigepealt kasutas ta kõik olemasolevad sisemised ressursid puudustkannatajate abistamiseks. Kommunistliku partei initsiatiivil viidi läbi erakorraline maks miljonäridele 6,5 miljoni krooni ulatuses. See leidis algul reaktsioonniliste elementide ägetat vastuseisu valitsuses ja parlamendis,puhkedes teravaks klassivõitluseks,milles ilmnes poliitiliste parteide tõeline positsioon. Kuid kartes täielikku isoleerumist massidest,olid valitsuses olevad reaktsioonilised elemendid sunnitud järele andma rikaste maksustamise küsimuses.

Samasugune äge võitlus kommunistide ja reaktsionääride vahel toimus siis,kui maal tekkis suur puudus tekstiilitooteist. Seni kuulus tekstiilitoodete jaotamise õigus suurkaupmeestele. Need aga peitsid ladudesse suured valmistoodete tagavarad,sellega kunstlikult esile kutsudes kaupade puudu-

se,mida siis kasutasid spekulatsiooni hoogustamiseks ja rahvademokraatia korra majandusbaasi õõnestamiseks. Kommunistide initsiatiivil, mida toetasid töötajate laiad hulgad,suruti spekulandid ja kapitalistid kaubanduse alalt välja.See nõrgendas tunduvalt kodanluse positsioone.

Läks nurja ka reaktsionäride kavatsus kasutada majanduslikke raskusi ja ikalduse tagajärgi selleks,et suruda Tšehhoslovakkiale kaela ameerika "abi" Marshalli plaaniga. Tšehhoslovakkiale pakkus omakasupüüdmatut abi Nõukogude Liit. 1947.a. juulis sõlmitud kaubalepingu alusel saatis Nõukogude Liit Tšehhoslovakkiasse toorainet tööstuse jaoks ning enam kui 400 tuhat tonni teravilja ja 200 tuhat tonni loomatoitu,mis eriti oli vajalik seoses 1947.a. ikaldusega.[1] Klement Gottwald kõneles hiljem Prahas toimunud miitingul sellest raskest ajast ja Nõukogude Liidu hindamatust abist: "Reaktsioonilised elemendid meie maal arvasid juba,et oli saabunud nende aeg,et stiihilise häda tagajärjel nad võivad nõrgendada meie rahvademokraatlikku korda ja meie parteid kui riigi juhtivat jõudu. Ühe sõnaga,looduslikku õnnetust lootsid nad kasutada oma reaktsioonilisteks eesmärkideks,rahvademokraatia kukutamiseks ja kapitalismi restaureerimiseks. Selliste asjaolude juures ma pöördusin seltsimees Stalini poole isikliku kirjaga,milles palusin,et Nõukogude Liit annaks meile võimaluse korral veel 150 tuhat tonni vilja... 150 tuhande tonni asemel,mida ma palusin,pakkus Nõukogude Liit meile isegi 200 tuhat tonni. Meile pakutud vilja ja loomatoidu hind oli üldse kõige madalam maailmaturul. Lõpp-

---

1) В. А. Смирнова, lk. 32

kokkuvõttes saatis Nõukogude Liit meile 1947-1948.a. 600 000 tonni vilja. Sellisel viisil Nõukogude Liit päästis meid näljast".[1] Ja mitte üksi näljast ei päästnud Nõukogude Liit tšehhoslovakkia rahva, vaid ka majanduslikust orjastamisest Ameerika ühendriikide poolt. Selle abi tagajärjel oli võimalik kommunistliku partei juhtimisel ületada majanduslikud raskused ning rakendada kõik jõud 2-aasta plaani ülesannete täitmiseks.

Kommunistide tegevus sel Tšehhoslovakkiale raskel ajal näitas selgesti töötajatele,kes on nende tõelised kaitsjad ja abistajad,nende eluliste huvide eest võitlejad. Seepärast kõik ausad inimesed Tšehhoslovakkias järgnesid kommunistidele ning toetasid nende poliitikat rahvademokraatliku korra kindlustamisel ja võitluses reaktsiooni vastu.

Nähes oma plaanide kokkuvarisemist,asus reaktsioon veel raevukamalt ning ikka avalikumalt pealetungile rahvademokraatliku korra vastu.[2] Reaktsiooniga ühinesid nüüd avalikult ka sotsiaaldemokraatliku partei parempoolsed liidrid, kes parteis olid omandanud juhtiva positsiooni peale Brno kongressi 1947.a.

Ministrid-reaktsionäärid ja parlamendi parempoolsed saadikud saboteerisid otseselt kõiki tähtsamaid vastuvõetud seaduseprojekte, nagu uut maareformiseadust,kooliasjanduse reorganiseerimist ning pidurdasid isegi uue konstitutsiooni väljatöötamist. Reaktsioonilised elemendid tahtsid tekitada sellega valitsuskriisi,et moodustada siis uus valitsus ilma kommunistideta. Nähes,et nende eesmärk ei õnnestu,asu-

---

1) За прочный мир, за народную демократию! 21. декабря 1949.г. nr. 82

2) A. M. Medvedev, lk. 57-58

sid nad vandenõude organiseerimise// teele.

Vandenõulaste peakeskus loodi Slovakkia territooriumil, kus reaktsioon omas suuremat mõju kui tšehhi aladel. Pealegi Slovakkia territooriumil tegutsesid veel mõningad põrandaalused fašistlikud rühmad, keda sai selleks otstarbeks hästi kasutada.[1] Nii avastati Slovakkias 1947.a. suvel kodanlike elementide ja mõisnike vandenõu, millega olid tihedalt seotud Slovakkia "demokraatliku" partei liidrid eesotsas peaministri asetäitja Jan Ursinaga. Vandeseltslased töötasid Vatikani ja ameerika imperialistide otseste direktiivide järgi, nende eesmärgiks oli kukutada Gottwaldi valitsus ning purustada rahvademokraatlik režiim Tšehhoslovakkias. Tänu rahvademokraatia julgeolekuorganeile läks korda vandenõu avastada ja likvideerida.

Hiljem kui tõsteti üles vandeseltslaste karistamise küsimus, paljastus kodanlike parteide kogu reaktsioonniline tegevus ning sidemed vandeseltslastega. Enamus tšehhi kodanlike parteide esindajaist astus välja rahvareeturite kaitseks, üteldes seega lahti Košice programmi printsiipidest ning avalikult toetades sisemaist reaktsiooni. Nendega ühinesid ka sotsiaaldemokraatliku partei parempoolsed elemendid. See näitas, et reaktsioon Tšehhoslovakkias oli koondunud ühtsesse rindesse kommunistide ja rahvademokraatliku režiimi vastu.

Eriti äge reaktsiooni pealetung algas aga 1948.a. algul, kui tähelpanu keskpunktis olid järjekordsed valimised Rahvuskogusse. Kogu reaktsioonirinne, saades toetust ameerika ja // inglise imperialistlikest ringkondadest, laskis käiku pöörase

---

1) Ü.T. Pozarov, lk. 41

laimukampaania kommunistide vastu ajakirjanduses ja massiorganisatsioonides. Päev-päevalt avaldasid parempoolsete parteide ajalehed laimavaid materjale tšehhoslovakkia kommunistide, Nõukogude Liidu ja rahvademokraatia maade vastu. Nad püüdsid külvata tšehhoslovakkia rahvaste hulgas usaldamatust NSV Liidu rahu ja siira koostöö poliitika vastu.

Kartes,et kommunistid saavutavad jälle valimistel võidu, otsustas reaktsioon teostada riigipöörde: kukutada rahvademokraatliku korra ja kehtestada kodanluse diktatuuri. Eesmärgiks oli purustada Rahvusrinne,livvideerida Gottwaldi valitsus ning luua uus antidemokraatlik valitsus,kes organiseeriks verise arveteõienduse kõigi demokraatlike jõududega,esmajärjekorras just kommunistidega. Kontrrevolutsioon tegutses inglise ja Ameerika Ühendriikide imperialistide otseste juhendite alusel. "Sõjasüütajate loomalikud plaanid Tšehhoslovakkias olid teatud määral seotud rahvusvahelise reaktsiooni laialdaste vandenõudega kõigis rahvademokraatia maades"[17] Peaaegu samaaegselt organiseerisid rahvusvaheline reaktsionäär Laslo Rajk vandenõu Ungaris ning Traitšo Kostov Bulgaarias. Sellest nähtub,et reaktsioon valmistus üheaegselt andma hoopi mitmetes rahvademokraatia maades korraga.

Reaktsioon Tšehhoslovakkias oli lahinguvalmis,oodates ainult väljaastumise signaali. See tuligi ja nimelt piiri tagant,ameerika saadiku suu läbi. Neil õrevail päevil saabus ameerika saadik Prahasse ning juba aerodroomil avaldas oma arvamust ajakirjanikele,et Tšehhoslovakkia ei jää kõrvale

---

L) И. П. Резонов, lk. 41

Marshalli plaanist. Reaktsioon nägi selles väljaastumise signaali. "Pravda" kirjutas sel puhul: "See ameerika saadiku avaldus näitas selgelt kõigile reaktsioonilistele elementidele Tśehhoslovakkias, et Ameerika Ühendriigid on huvitatud Tśehhoslovakkia sise- ja välispoliitilisest pöördest, tema lülitamisest Marshalli plaani ja et reaktsioonilised elemendid parempoolsetest ringkondadest võivad arvestada Ameerika Ühendriikide toetust oma aktiivsel tegevusel".[1]

20. veebruaril 1948.a. keeldusid 12 ministrit-reaktsionääri valitsuse istungist osa võtmast ning andsid sisse lahkumise avalduse. Sellega lootsid nad välja kutsuda valitsuskriisi ja lõhestada Rahvusrinnet ning rahvuslikku ühtsust Tśehhoslovakkias. Rahvussotsialistid, Tśehhi rahvapartei (katoliiklik) ja Slovakkia "demokraatliku" partei liidrid hakkasid ette valmistama riigipööret. Valitsuskriisi olukorras tegid Tśehhoslovakkia reaktsionäärid ettepaneku luua veel enne parlamendi valimisi (1948.a kevadel) reaktsiooniline valitsus "spetsialistidest" ilma kommunistideta.[2] Selle vastuvõtmine oleks tähendanud kapitalistliku korra restaureerimist.

Reaktsioon oli teatud lootusi pannud veel rahvamassidele, püüdes neid lõhestada ja rahvuslikku vaenu külvata. Kuid nende lootused nurjusid, sest rahvas oli üksmeelselt rakendunud 2-aasta plaani täitmisele ning järgnes kommunistidele. Kõige selgemaks näitajaks sellest, kuidas kasvas kommunistliku partei jõud on tema ridade pidev täienemine uute liikmetega. Nii oli 1945.a. augustis kommunistlikus parteis kõigest 1/2 miljonit liiget, veebruaris 1948.a. juba 1 414 ooo liiget.[3]

888

1) Правда, 15. апреля, 1948.г.
2) И. М. Медведев, lk. 64
3) С. Грачев, lk. 222

Ainuüksi 1947.a. novembrikuu jooksul astus parteisse ligi 63 000 uut liiget.

Kõige selgemini ilmnes aga rahva vankumatu poolehoid uuele demokraatlikule korrale veebruaripäevadel. Kommunistliku partei ja Gottwaldi läkitusele astuda kiiresti välja rahvademokraatliku korra kaitseks vastas töölisklass ja kogu demokraatlik leer üksmeelselt. Töölisklass lõi rohkearvulise töölismiilitsa,kes võttis oma kaitse alla tehased,vabrikud ja riigiasutused, takistades sellega nende sattumist kodanluse kätte. 21.veebruaril kogunes ligi 150 000 Praha töötajat miitingule keskväljakule. Sel ajaloolisel miitingul võeti vastu tähtis otsus luua üle vabariigi Rahvusrinde tegevuskomiteed,mille koosseisu kuuluksid kõigi poliitiliste parteide ja rahvaorganisatsioonide progressiivsed esindajad.

Miitingul võeti vastu resolutsioon,milles öeldakse:"Tähtsamal momendil,kui reaktsioon ühendatud jõududega otsustas rünnata meie vabariigi rahvademokraatlikku režiimi ja kutsus esile valitsuskriisi,meie kõik nagu üks mees järgneme Klement Gottwaldi valitsusele,kes täidab meie uue elu hiiglaslikku ülesehitustöö programmi Rahvusrinde vaimus"[1]. Toetades üksmeelselt Gottwaldi valitsust,nõudsid töötajad presidendilt ja parlamendilt ministrite-reaktsionääride errulaskmist. "Meie tahame Klement Gottwaldi valitsust,kuid ilma reaktsiooniliste ministriteta" öeldakse miitingu resolutsioonis.Samasuguste miitingute laine puhkes üle kogu Tšehhoslovakkia territooriumi,kus töötav rahvas kõikjal nõudis demokraatliku valitsuse moodustamist.

22. veebruaril kogunes Prahasse vabriku-tehase nõukogude

---

1) Новое время, nr. 8, 1949.a., lk. 10-11

ja ametalaste organisatsioonide kongress,kuhu oli saabunud ligi 8000 delegaati mitmesugustest maa nurkadest,kes esindasid ligi 2,5 miljonit revolutsioonilist ametühingu liiget,[1] K. Gottwald,esinedes kongressil kõnega,selgitas delegaatidele maal valitsevat poliitilist olukorda ja tegi avalikuks vandenõulaste plaanid. Delegaadid mõistsid üksmeelselt hukka reaktsiooni sepitsused. Nad kuulutasid:"Meie ei luba mitte mingisugust segadust. Meie töötasime ja loobusime kõigest enam kui 2 aastat mitte selleks,et vanad ja uued reaktsioonilised jõud asetaksid kaardile meie tuleviku. Meie sõltumatust ning vabadust võib garanteerida ainult parasiitlike elementide viivitamatu kõrvaldamine ja kõigutamatu tee sotsialismile,kindel liit slaavi riikidega ja sotsialistliku Nõukogude Liiduga."[2] Selle resolutsiooni võtsid 8000 delegaati vastu peaaegu ühehäälselt (vastu hääletas ainult kümmekond delegaati). Resolutsiooniga ühines ka mõni päev hiljem kokkutulnud talupoegade kongress,väljendades sellega oma tihedat sidet töölisklassiga ja kõigi demokraatlike jõududega. 22. veebruaril asetleidnud kongressil töötati välja ja esitati valitsusele ja kõigile Rahvusrinde parteidele töölisklassi nõudmised: seadustada sotsiaalne kindlustus,kiiresti vastu võtta uus konstitutsioon,läbi viia kogu suur- ja väliskaubanduse natsionaliseerimine,samuti teostada kõigi tööstusettevõtete natsionaliseerimine,kus töötab üle 50 töötaja ning lõpule viia agraarreform. Kõik delegaadid nõudsid üksmeelselt reaktsionääride kõrvaldamist valitsusest ja riigiaparaadist ning nende karistamist. Otsuste

---

1) П. И. Резонов, lk. 42-43

2) Новое время, nr. 8, 1949. г, lk. 11

toetamise eesmärgil ning ähvardavaks hoiatuseks kõigile rahvademokraatia vaenlastele otsustati üle kogu maa kõigis ettevõtteis viia 24. veebruaril läbi ühetunniline tööseisak.

Töötajate kõrge poliitiline aktiivsus avaldus veebruaripäevil demokraatlike võitlusorganite - Tegevuskomiteede loomises linnades, rajoonides ja külades. Rahvusrinde progressiivsete elementide initsiatiivil, eesotsas kommunistidega, loodi Rahvusrinde Kesktegevuskomitee, kuhu kuulusid kõigi parteide ning massiorganisatsioonide järjekindlad demokraatlikud esindajad. Need organid viisid läbi suure töö Rahvusrinde, valitsuse, rahvuskomiteede ning massiorganisatsioonide puhastamisel reaktsioonilistest elementidest. Veebruaripäevadel tuli selgesti ilmsiks, et põhimine talupoegade mass läheb koos töölisklassiga ja kommunistliku parteiga. Seega läks nurja reaktsionääride peamine lootus lõhestada ja purustada töölisklassi liit talurahvaga.

Valitsuskriis Tšehhoslovakkias lõppes demokraatlike jõudude täieliku võiduga reaktsiooniliste elementide üle tänu kommunistliku partei kiirele ja otsustavale tegevusele ning rahvamasside aktiivsele väljaastumisele rahvademokraatliku korra kaitseks. President Beneš, kes siiani seisis vandenõulaste poolel, oli sunnitud arvestama masside nõudmisi ning laskma ministrid-reaktsionäärid erru. 25. veebruaril kinnitas ta uue valitsuse, mille koosseisu kuulusid tõelised Tšehhoslovakkia patrioodid eesotsas Klement Gottwaldiga. Need muudatused kajastusid ka parlamendis, kus jõudude vahekord muutus demokraatliku leeri kasuks. Rida Rahvusrinde kodanlike parteide reaktsioonilisi liidreid, kes olid rahva ees pal-

jastatud kui välisimperialismi palgasulased,kartes kättemaksu oma reetmise eest,põgenesid välismaale,nende asemele aga asusid tõelised demokraadid.

1948.a. veebruarisündmused Tšehhoslovakkias toimusid võitluse teravnemise olukorras rahvusvahelises mastaabis demokraatliku leeri ja imperialistliku reaktsiooni jõudude vahel. "Poliitiline võitlus Tšehhoslovakkias oli osaks rahvaste üldisest võitlusest ameerika imperialismi kasvava ekspansiooni ja reaktsiooni pealetungi vastu."[1)]

Veebruarisündmustel oli Tšehhoslovakkias rahvademokraatia ja rahu seisukohalt tohutu suur tähtsus". "... kapitalistliku majandussüsteemi ja kodanluse valitsemise asemel, mida taotles reaktsioon,toimus demokraatliku korra tugevnemine. Reaktsioonil mitte ainult et ei õnnestunud muuta Tšehhoslovakkia välispoliitilist orientatsiooni,vaid vabariik tugevdas veelgi enam sidemeid NSV Liidu ja rahvademokraatia maadega."[2)] Veebruarisündmused kindlustasid veelkord rahvamasside veendumust oma jõus ning selles,et rahvaste saatus on nende endi kätes.

Veebruarisündmustel oli suur tähtsus rahvamasside sisemise ühtsuse kindlustamisel ning Rahvusrinde kujunemisel rahva ühtsuse tõeliseks väljendajaks kogu Tšehhoslovakkias. Rahvas veendus,et uuestisündinud Rahvusrinne,millest olid kõrvaldatud reaktsionäärid,mängis väga tähtsat osa riigi elus. Veebruaripäevad kiirendasid ka poliitilistes parteides toimuvat sisemist diferentseerumist ning reaktsiooniliste tege-

---

1) И. М. Медведев, lk. 68

2) За прочный мир, за народную демократию!, 1. мая 1948.a. nr. 9

laste kõrvaldamist neist. ühtlasi paljastus sel perioodil KP kõige selgemini rahvamasside ees kodanluse rahvavastane ja äraandlik tegevus. Paljud loobusid oma naiivsest usust kodanluse "patriotismi" ja "demokratismi". Nende sündmuste käigus tuli ilmsiks, et klassijõudude paigutuses on toimunud nikkumine vasemale, demokraatliku leeri kasuks, mis võimaldas edasisi demokraatlikke ümberkorraldusi. Kasvas ja tugevnes kommunistliku partei mõju ja autoriteet. Peale veebruarisündmusi võisid rahvamassid asuda uue energiaga rahvademokraatliku baasi tugevdamisele ja laiendamisele Tšehhoslovakkias. Klement Gottwald hindas veebruarisündmusi järgmiselt: "See oli meie poliitilise ja kogu ühiskondliku elu tõeliselt sügav taassünd..."[1)]

Veebruarisündmustel Tšehhoslovakkias oli väga suur ja pöördeline tähtsus rahvademokraatliku korra edasise arengu seisukohalt. Seda võib nimetada sotsialistliku revolutsiooni võiduks Tšehhoslovakkias. Lenin oma tuntud teesis demokraatliku revolutsiooni sotsialistlikuks revolutsiooniks ümberkasvamise kohta ütleb, et "... demokraatlikult revolutsioonilt me hakkame otsekohe ja nimelt oma jõu kohaselt, klassiteadliku ja organiseeritud proletariaadi jõu kohaselt, üle minema sotsialistlikule revolutsioonile. Me oleme katkestamatu revolutsiooni poolt. Me ei jää seisma poolel teel."[2)]

Pärast fašismi purustamist Tšehhoslovakkias kehtestatud rahvademokraatlik režiim eesotsas kommunistidega asus kaitsema rahva võidusaavutusi ja järjekindlalt kindlustama kõi-

---

1) За прочный мир, за народную демократию!, 1. мая 1948. г. Nr. 9.

2) V.I. Lenin, Teosed 9 kd., lk. 207

gi ühiskondliku elu sfääride demokratiseerimist,mida oli võimalik teostada ainult minnes sotsialismi teed mööda. Kodanlus aga ei tahtnud leppida teostatud poliitiliste,sotsiaalsete ja majanduslike ümberkorraldustega ning Ameerika Ühendriikide ja Inglise imperialistide toetusel arendas õõnestustööd rahvavõimu vastu. Kodanlus ei tahtnud mitte ainult koos töötada uue elu ehitamisel,vaid taotles rahvavõimu kukutamist. Et kaitsta,kindlustada ja laiendada rahva võidusaavutusi,selleks oli vaja lõplikult lahendada võimuküsimus.See tähendas aga: murda kodanluse vastupanu,lüüa teda poliitiliselt,tõrjuda ta tervikuna valitsusest,parlamendist ja kõigist teistest riigiaparaadi lülidest välja,koondada kogu riigivõimu täius töölisklassi kätte.

Fašismivastase võitluse etapil astus Tšehhoslovakkia töölisklass suurkodanluse ja mõisnike kui fašismi toe vastu riigis,tõmmates fašismivastasesse võitlusse kaasa keskkodanluse ning kasutades tema viibimist blokis fašismivastase ja feodalismivastase võitluse ülesannete edukaks lahendamiseks. Hiljem aga, rahvademokraatliku korra kehtestamise perioodil,kui fašism oli purustatud,keskkodanlus püüdis oma viibimist demokraatlikus blokis kasutada selleks,et pidurdada revolutsiooni arenemist ja kehtestada oma võimu. Ning olles saavutanud mõningat edu poliitiliselt mahajäänud rahvakihtide hulgas ning toetust välisimperialistidelt,loobus kodanlus demagoogiast ning võttis rahvademokraatia suhtes avalikult vaenuliku hoiaku, mis viis 1948.a. veebruari sündmustele Tšehhoslovakkias.

Samal ajal oli aga kommunistlik partei arendanud laial-

dast võitlust rahvahulkade enda poole võitmise eest,milleta poleks olnud võimalik lahendada sotsialistliku revolutsiooni ülesandeid - s.t. kodanlust isoleerida ja teda lõplikult lüüa. Kiskudes kodanluse mõju alt välja tema poolt petetud rahvahulgad,tugevdas töölisklass liitu töötava talurahvaga, saavutas kodanluse isoleerimise ning 1948.a. veebruaris viis kommunistliku partei juhtimisel kodanluse poliitilise purustamise lõpule. Töölisklass koondas enda kätte kogu riigivõimu tähtuse ja kehtestas oma diktatuuri,lahendades seega sotsialistliku revolutsiooni põhiküsimuse Tšehhoslovakkias. Samasugune rahvademokraatliku revolutsiooni sotsialistlikuks revolutsiooniks ülekasvamise protsess,mis algas 1945.a., jõudis lõpule ka teistes Euroopa rahvademokraatia maades ajavahemikus 1947-1948.a., mõningate kohalike erinevustega.

Sotsialistlik revolutsioon Euroopa rahvademokraatia maades kulges väga soodsates tingimustes sotsialismi kasuks, NSV Nõukogude Liidu kindlale abile toetudes.[1] Sotsialistliku revolutsiooni teostamisel rahvademokraatia maades olid mõningad erinevused võrreldes Suure Oktoobrirevolutsiooniga Venemaal.

1) Sotsialistlik revolutsioon rahvademokraatia maadel ei tähendanud riigipöörde teostamist,vaid alustatud revolutsiooni lõpuleviimist; mitte olemasoleva võimu kukutamist,vaid kodanluse kõplikku võimult kõrvaldamist ja kogu võimutäiuse koondamist töölisklassi kätte.

2) Sotsialistlik revolutsioon rahvademokraatia maades ei olnud üheaegseks aktiks. Kodanluse poliitiline purustamine

---

1) vt A. I.Sobolev, lk. 48-49

ei teostunud korraga,vaid rea üksteisele järgnenud hoopidega vastavalt töölisklassi ja kõigi töötajate teadlikkuse,monoliitsuse ja organiseerituse kasvule. Sotsialistlik revolutsioon Euroopa rahvademokraatia maades kujutas seega üksikute plahvatuste seeriat,mis tervikuna moodustaski sotsialistliku revolutsiooni plahvatuse.

3) Euroopa rahvademokraatia maade sotsialistliku revolutsiooni tähtis iseärasus seisab selles,et ta toimus kui rahvahulkade laialdane liikumine altpoolt,mida toetasid ülaltpoolt need riigiaparaadi lülid,mis olid töölisklassi käes.

4) Sotsialistlik revolutsioon rahvademokraatia maades kandis rahulikku iseloomu selles mõttes,et tegemist ei olnud relvastatud ülestõusudega.

Kõik need omadused olid ka Tšehhoslovakkias toimunud sotsialistlikul revolutsioonil,mille haripunkti moodustasid 1948.a. veebruarisündmused. Peale veebruarisündmusi astus rahvademokraatlik režiim Tšehhoslovakkias oma arengu teise etappi - proletariaadi diktatuuri etappi,eduka sotsialistliku ülesehitustöö etappi. Sel etapil purustati lõplikult kapitalismi jäänused maa majandusest ja poliitilisest elust. Hakati üles ehitama sotsialistlikku tööstust ja kollektiviseeritud põllumajandust,alustati sotsialismi suurehitustega ning toimus hiiglaslik kultuurirevolutsioon.

III Tšehhoslovakkia rahvas sotsialistliku ülesehitustöö perioodil.

Peale veebruarisündmusi 1948.a. asusid kõik demokraatlikud jõud eesotsas kommunistidega veel innukamalt jätkama rahvademokraatliku korra kindlustamist ja alustasid sotsialistlikku ülesehitustööd uues demokraatlikus Tšehhoslovakkias. Klement Gottwaldi valitsus,leides kohe rahvamassides suure poolehoiu,asus viivitamatult läbi viima edasist uuenduste programmi. Peale reaktsiooniliste jõudude purustamist veebruaris 1948.a. läks rahvademokraatia areng võrreldes endisega palju kiirema tempoga,sest uuenduste läbiviimist ei takistanud enam kodanlikud elemendid riigivõimu organeis.

Kõigepealt asus valitsus kiirustama konstitutsiooni ettevalmistustega,mille koostamine ja väljakuulutamine siiani oli just reaktsiooni vastutöötamise tõttu viibinud. Aprilli keskel lõpetas vastav komisjon konstitutsiooni-projekti valjatöötamise,mis kiideti heaks valitsuse poolt ja anti üldrahvalikule arutamisele. Alates 18. aprillist kuni mai alguseni toimus üle terve Tšehhoslovakkia tööliste, teenistujate ja talupoegade koosolekuid,kus arutati uut konstitutsiooni-projekti, viidi sisse parandusi ja tehti muudatusi.[1] 8. mail, Praha vabastamise 3. aastapäeval,kiitis Rahvuskogu üksmeelselt heaks ning kinnitas uue demokraatliku Tšehhoslovakkia vabariigi konstitutsiooni. Uus konstitutsioon kinnitas ju-

---

1) Т. И. Резонов, lk. 44

riidiliselt kõik poliitilised ja majanduslikud uuendused,mis Tšehhoslovakkias olid toimunud tema fašistlikust orjusest vabastamise momendist alates.

Riigi iseloomu kindlaks määrates kuulutab konstitutsiooni esimene artikkel: "Tšehhoslovakkia vabariik on rahvademokraatlik vabariik", Ta on "... kahe võrdõigusliku slaavi rahva - tšehhide ja slovakkide - ühine riik". Rahva tähtsust ja positsioone määratleb ta järgmiselt: "Rahvas on kogu riigivõimu ainsam allikas".[1)]

Konstitutsiooni järgi on kõrgemaks võimuorganiks riigis 300 saadikust koosnev,6 aastaks valitud Rahvuskogu.[2)] Riigi eesotsas on parlamendi poolt 7 aastaks valitud president,kes omab võrdlemisi suuri õigusi. Tal on õigus nimetada vabariigi valitsus,kindlaks määrata valitsuse liikmete arv ning valitsuse errulaskmise õigus,samuti ka Rahvuskogu kokkukutsumise ja laialisaatmise õigus.[3)] President on relvastatud jõudude ülemjuhataja. Ta sõlmib ja ratifitseerib rahvusvahelisi lepinguid,poliitilisi- ja üldise iseloomuga majanduslikke lepinguid. Ta nimetab ametisse kõrgemate õppeasutuste professoreid,kõrgemaid kutselisi kohtunikke,riigiteenijaid ning ohvitsere. Presidendil on amnestia ja armuandmise õigus ning karistuste kergendamise õigus.

Kõrgemaks valitsemise ja täidesaatva võimu organiks konstitutsiooni järgi on valitsus,kes vastutab Rahvuskogu ees. Kohaliku võimu organeiks on rahvuskomiteed,mis jagunevad ko-

---

1) Rahvademokraatia maade põhiseadusi,lk. 85-86

2) vt. seal samas,lk.87

3) vt. seal samas,lk. 104-106

halikeks,rajoonilisteks ja oblastilisteks.Rahvuskomiteed teostavad territooriumil,millise jaoks nad on valitud,ühiskondlikku valitsemist selle kõigil aladel. Oma ülesannete täitmisel on need kohustatud toetuma rahva vahetule osavõtule ja algatusele.Rahvuskomiteed on rahva kontrolli all. Rahvuskomiteedel on suur teene rahvademokraatliku korra kindlustamisel ja tugevdamisel Tšehhoslovakkias.

Tšehhoslovakkia vabariigi konstitutsioon tõeliselt demokraatliku põhiseadusena ei tunnusta mittemingisuguseid privileege ega eesõigusi. Kõik vabariigi kodanikud,nii mehed kui naised,on võrdõiguslikud; kõigil kodanikel,kes on saanud 21-aastaseks,on valimisõigus ning õigus olla valitud kõigisse valitavaisse riigivõimu organeisse. Esmakordselt tšehhoslovakkia ajaloos on kõigile kodanikele garanteeritud õigus haridusele,õigus tööle,tehtud töö eest õiglasele tasule,õigus puhkusele ning töövõime kaotamise või vanaduse korral aineline kindlustus pensioni näol.Kodanikele on tagatud isikuvabadus,korteri puutumatus,elukoha valikuvabadus,varanduse omamise vabadus,südametunnistuse- ja usuvabadus,samuti ka sõna- ja trükivabadus. Kõigil Tšehhoslovakkia kodanikel on oma riigi vastu ka suured kohustused.Peamiseks kohustuseks on osavõtt riigikaitsest ning hoolitsemine rahvaomandi säilitamise ning suurendamise eest. § 32 kõlab:"Iga kodanik on kohustatud töötama vastavalt oma võimetele ja tooma oma tööga kasu kogu ühiskonnale."[1]

Need seadused ei ole Tšehhoslovakkias jäänud mitte ainult paberile,vaid täielikult ellu viidud demokraatliku valitsuse

---

1) Rahvademokraatia maade põhiseadusi, lk. 95

poolt,kelle peamiseks eesmärgiks on kodanike heaolu ja hüvang. Täielikult on likvideeritud tšehhoslovakkia tööliste hirmsaim vaenlane - tööpuudus,mis kummitas alaliselt münchenieelses Tšehhoslovakkias. Hariduse kättesaadavaks tegemine laialdastele töötavatele hulkadele kiirendab demokraatliku intelligentsi ning eriala spetsialistide kasvu,mis on hädavajalik uue sotsialistliku ühiskonna rajamisel Tšehhoslovakkias.

1948.a. konstitutsioon astus suure sammu edasi tšehhi ja slovaki rahva sõbraliku koostöö kindlustamiseks ning nende võrdõigusluse garanteerimiseks. Slovakkias on riikliku võimu kandjaks ja täidesaatjaiks ning Slovaki iseseisvuse väljendajaiks slovaki rahva võimuorganid. Nii on sedusandliku võimu rahvuslikuks organiks Slovakkias 100 liikmest koosnev Slovakkia Rahvusnõukogu,mis valitakse 6 aastaks.[1] Valitsemise ja täidesaatva võimu rahvuslikuks organiks Slovakkias on Volinike Kolleegium,mis on vastutav Slovakkia Rahvusnõukogu ja vabariigi valitsuse ees. Selle nimetab ametisse ja laseb erru vabariigi valitsus.

Kõik vabariigi organid püüavad kooskõlas Slovakkia rahvuslike organitega luua võrdselt soodsaid tingimusi mõlema rahva majanduslikuks,kultuuriliseks ja sotsiaalseks eluks.Slovakkias avanes alles nüüd, uuesti sündinud demokraatlikus riigis võimalus asuda oma mahajäämuse likvideerimisele ning tõeliselt vennalikule koostööle tšehhidega.

Maa majanduslik ümberkorraldus,kõneleb artikkel XII,baseerub maapõuevarade,tööstuse,hulgikaubanduse ja finantsasu-

---

1) vt. Rahvademokraatia maade põhiseadusi,lk.87

tuste natsionaliseerimisel. Maaomandi kohta kehtib printsiip: "maa kuulub sellele,kes seda harib".[1] Tšehhoslovakkia vabariigis kehtib väike- ja keskeraomandus nii maa kui ettevõtete suhtes. Konstitutsiooni alusel garanteeritakse nende tegevuse kaitse ja puutumatus. Vabariigi rahvamajandust,mis seisab rahva teenistuses,suunab riik ühtse majandusplaani järgi. Majanduse planeerimine kindlustab tootmise kvaliteedi tõusu ning kvantiteedi suurendamist,mis omakorda võimaldab tõsta järkjärgult elanikkonna elutaset.

Uue konstitutsiooni vastuvõtmisel Tšehhoslovakkias oli väga suur tähtsus. Konstitutsioon sanksioneeris kõik rahvavõimu poolt teostatud poliitilised ja majanduslikud ümberkorraldused. Ta näitas,et Tšehhoslovakkia areneb uutel alustel, mis iseloomustavad teda kui tõeliselt demokraatlikku rahvavabariiki,kus on loodud alus maa ja rahva üleminekuks sotsialismile. Tutvunud lähemalt konstitutsiooni paragrafidega, nägi rahvas millised õigused talle on tagatud ning olles kogemuste põhjal veendunud,et need pole mitte ainult paberil, vaid reaalselt kindlustatud,asus viivitamatult rahvademokraatlikus Tšehhoslovakkias üles ehitama sotsialistlikku majandust.

Vandetõotusena rahva ees ja hoiatusena demokraatliku korra vaenlastele kõlab Tšehhoslovakkia Rahvuskogu avalik teadaanne 9. maist 1948.a. : "Meie oleme valmis kõigi oma jõududega kaitsma meie rahvusliku ja demokraatliku revolutsiooni saavutusi sisemise ja rahvusvahelise reaktsiooni kõigi salasepitsuste vastu,nagu me seda kinnitasime uuesti kogu maail-

---

1) Rahvademokraatia maade põhiseadusi, lk. 88

ma ees 1948.a. veebruaris oma väljaastumisega rahvademokraatliku korra kaitseks.

Me tõotame üksteisele,et selle suure ürituse teostamisel saavad käsikäes ühiselt töötama meie mõlemad rahvad lähtudes oma ajaloo progressiivseist ja humanistlikest traditsioonidest".[1)]

Peale konstitutsiooni väljakuulutamist algasid ettevalmistused uuteks Rahvuskogu valimisteks,mis toimusid 30.mail 1948. a. Taassündinud Rahvusrinne astus välja valimistel ühtse kandidaatide nimekirjaga. Rahvusrinde kandidaatide poolt hääletasid 6 424 734 Tšehhoslovakkia kodanikku - s.o. 89,2% kõigist valimisõiguslikest kodanikest.[2)] Kommunistlik partei sai suure edu osaliseks,omandades 300 saadikukohast 214.Kommunistid saavutasid veel ühe võidu.Nimelt peale valimisi kerkis üles küsimus uue presidendi valimistest,kuna Beneš oli palunud end sellelt kohalt vabastada.14.juunil 1948.a. valiti Rahvuskogu üksmeelsel heakskiidul uueks presidendiks Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei juht Klement Gottwald,kellel oli väga suur populaarsus ning autoriteet tšehhoslovakkia rahva seas.[3)]

15.juunil tegi äsjavalitud president uue Rahvusrinde valitsuse moodustamise ülesandeks Zapotockile (praegune president),kes varem oli töötanud Ametühingute Keskнõukogu esimehena. Uues valitsuses oli kommunistidel 15 ministrikohta kuna teised parteid kõik kokku saavutasid 6 kohta. Uus peaminister kuulutas,et ta jätkab võitlust programmi eest,mis

---

1) Rahvademokraatia maade põhiseadusi,lk. 83

2) И. М. Лаврухин, Народно-демократическая Чехословакия на пути социализму, ek. 14

3) П. И. Резонов, lk. 45

töötati välja ja viidi eelmise,Klement Gottwaldi valitsuse poolt.

Edu,mis saavutas kommunistlik partei,ei olnud juhuslik, vaid täiesti seaduspärane nähtus;see oli ette valmistatud kommunistide visa tööga, mida nad tegid rahvamasside enda poole võitmisel. Kommunistlik partei muutus peale reaktsiooni purustamist kõige autoriteetsemaks rahva juhtivaks jõuks.

27.juunil 1948.a. toimus Prahas Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei ja Sotsiaaldemokraatliku Partei esindajate ühine konverents,millest osavõtjate arv ulatus ligi 3000-le. Sellel konverentsil mõlemad parteid ühinesid kommunistliku partei ideoloogilisel baasil ning uus partei hakkas kandama Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei nimetust.Kommunistliku Partei ja sotsiaaldemokraatliku partei ühises avalduses kõneldi,et nende "...ühiseks ideeliseks dokumendiks saab olema Marxi,Engelsi,Lenini,Stalini õpetus,milline,nagu näitas ajalooline tegelikkus ja eriti Teise maailmasõja kogemused,osutus sotsialismi võidukaks relvaks."[1]

Mõlema partei ühendamine likvideeris poliitilise lõhe töölisklassis ning sellega taastati viimase poliitiline ühtsus. See omas suurt tähtsust rahvademokraatliku režiimi kui ühe proletariaadi diktatuuri vormi tugevdamisel.

Peale reaktsiooni peajõudude purustamist 1948.a. veebruaris algas ka majandus- ja kultuurielus kiire areng.1948.a. märtsis kiitis Rahvuskogu heaks ja võttis vastu Gottwaldi valitsuse poolt esitatud maa majanduse ja sotsiaalse elu edasiste ümberkorralduste programmi, mis väljendas laialdaste töötajate hulkade nõudmisi.[2] Programmis oli sisse võetud

---

1) И. М. Лаврухин, ук. 14

2) П. И. Резонов, ук. 44

kõigi ettevõtete natsionaliseerimise mõte, kus töötas üle 50 töölise ja teenistuja, suurkaubanduse natsionaliseerimine ja väliskaubanduse monopolide riigistamine. Mõned eriti tähtsad tööstusharud natsionaliseeriti täielikult. Seega algas Tšehhoslovakkias teine etapp tööstuse natsionaliseerimises, mille tagajärjel ühiskondlik sektor kiiresti kasvas. 1948.a. maiks haaras see juba 95% tööliste arvust ning 93% tööstustoodangust. Kui vaadelda rahvuslike tulude jaotust enne 1948.a. veebruari ja peale seda, siis peab ütlema, et sotsialistlikus sektoris see kasvas jõudsasti kapitalistliku sektori kahjuks.

Rahvuslike tulude jaotus %-des.[1]

Sektor	Kuni veebruarini 1948.a.	Peale veebruari 1948.a.
Sotsialistlik	50,3	61,4
Kapitalistlik	24,7	13,6
Väiketootjad ja ettevõtjad	25,0	25,0

Kohe asuti ka laiendama agraarreformi, mis tähistab agraarreformi teostamise kolmandat ning viimast etappi. 21. märtsil 1948.a. Rahvuskogu andis välja uue agraarreformi dekreedi.[2] Uue agraarseaduse järgi kõik maavaldused, mis ületasid 50ha võeti suurmaavaldajalt ära ja jagati välja töötavatele talupoegadele. 50 ha maaosa jäeti endisele omanikule ainult sel juhul, kui see ilma palgalise tööjõuta, oma perega suutis maa ülesharida. Kui omanik andis maa aga rendile, võeti kogu maa ära ning isiklikuks omandiks jäeti ainult 1 ha. Selle aktiga

1) И. М. Лаврухин, lk. 16

2) А. Петрушов, lk. 64-65

anti talupoegadele täiendavalt ligi 850 000 ha maad.

Kogu kolme agraarreformi etapi jooksul oli konfiskeeritud 4,4 miljoni ha suurmaavaldajate maid,millest tunduv osa läks isiklikuks omandiks väike- ja keskmiktalupoegadele,maatöölistele ning nende perekondadele. Agraarreformi läbi said umbes 200 000 talupoja perekonda maad,peale selle 50 000 perekonda maatükke aedade rajamiseks ning ehitusplatsideks.

Riigi käsutusse jäi umbes 2,5 miljonit ha maad,mille hulgas oli ka enamus metsaalasid. Riigi käsutusse läinud põllumaadele organiseeriti näitlikke katse- ning seemnekasvatusmajandeid,mis hakkasid produktidega varustama elanikkonda ning põllumajanduslike toorainetega tööstust. Osa riigi käsutuses olevast maast anti aga koolimajapidamistele ning põllumajanduslike tootmiskooperatsioonide organiseerimiseks.

Agraarreformi kolmanda etapi jooksul tehti täielikult lõpp maa-suureraomandile ning mõisnikud kui klass likvideeriti. See oli võimalik ainult seepärast,et reaktsiooni peajõud purustati 1948.a. veebruaris. Nüüd ei olnud suurmaaomanikel enam tuge valitsusaparaadis ega kohalikes puhastatud rahvuskomiteedes ja nad olid sunnitud alistuma,kuigi mitte igakord vabatahtlikult.

Agraarreformi läbiviimine ühelt poolt viis lõpule kodanlik-demokraatliku revolutsiooni ülesanded,teiselt poolt ta oli proletaarseks agraarreformiks,mis pidas silmas just töötavate talupoegade huve ning ühtlasi löi tingimused põllumamanduse sotsialistlikuks ülesehitamiseks. Mõisnike kui klassi likvideerimine,feodalismi jäänuste ja ekspluateerimisvormi hävitamine maal,töötavate talupoegade maaga varustamine

ning põllumajanduse palgatööliste huvide kaitse riigi poolt, kõik see valmistas maal ette pinda väike- ja keskmistalupoegade majapidamiste sotsialistlikuks ümberkorraldamiseks, nende ühendamiseks tootmiskooperatsioonidesse. Kuid agraarreformid lõid ainult võimalused, mida pidi alles muutma tegelikkuseks. Selleks, et tugevdada töölisklassi ja talurahva liitu ning kindlustada rahvademokraatlikku režiimi, oli vajalik teatud perioodil säilitada väike- ja keskmiktalupoegade eraomand maale ning neid igati materiaalselt toetada. Ühtlasi tuli sel perioodil töötavaid talupoegi veenda kollektiviseeritud suurmajapidamiste paremustes, võrreldes väike-, individuaal-majapidamistega, kus ei saa nii efektiivselt kasutada kogu põllumajanduslikku tehnikat. Ning alles siis, kui talupojad kogemuste põhjal on veendunud kollektiviseeritud majapidamiste paremuses võrreldes väike- individuaal-majapidamistega ning vabatahtlikult soovivad ühineda, tuleb organiseerida tootmiskooperatsioone. Lenin, analüüsides väiketootmist ütles, et viimane ...sünnitab kapitalismi ja kodanlust alatasa, iga päev, iga tund, stiihiliselt ja massilises ulatuses".[1] Ning edasi, andes juhiseid põllumajanduse sotsialistliku ülesehituse tingimuste kohta, kirjutas: "Klasside kaotamine tähendab mitte ainult mõisnike ja kapitalistide ära ajamist - seda me tegime võrdlemisi kergesti, - see tähendab ka väikekaubatootjate kaotamist, kuid neid ei saa ära ajada, neid võib (ja tuleb) ümber teha, ümber kasvatada ainult väga kestva, aeglase, ettevaatliku organiseerimistööga."[2]

---

1) V.I.Lenin, Valitud teosed II, lk.469

2) seal samas, lk. 481

Edaspidi me näeme et just see meetod oli ainuõige ning sedamööda, kuidas nende teadlikkus kasvas, hakkasid väiketootjad ühinema tootmiskooperatsioonidesse. Kuid enne kui asuda sotsialistliku põllumajanduse vaatlusele, tuleks peatuda Tśehhoslovakkia rahvamajanduse planeerimisel, mis on sotsialistliku majanduse üks põhitingimusi.

Rahvamajanduse taastamise 2-aasta plaan oli Tśehhoslovakkias esimeseks katseks planeerida rahvamajandust ning ta oli Tśehhoslovakkia rahvamajanduse edasise planeerimise akuseks. Seepärast on vajalik teha lühike kokkuvõte 2-aasta plaani täitmise tulemustest.

Peale veebruarisündmusi arenes sotsialistlik võistlus kasvava hooga ning arenes liikumine 2-aasta plaani ennetähtaegseks täitmiseks. Nii näiteks neli Śverma nimelise kaevanduse kaevurit täitsid 27. märtsil, vaatamata ebasoodsatele tingimustele, oma tootmisnormi 480%,[1] aga juba 28. märtsil see rekord oli ületatud Peter Bezruća nimelise kaevanduse kaevurite E.Sameki ja G.Firle poolt, kes kaevandasid vahetuses 91 tonni sütt, saavutades sellega 938% normist. Samasugune sotsialistlik võistlus arenes ka teistes tööstusharudes 2-aasta plaani ennetähtaegseks täitmiseks. Selle tulemusena 2-aasta plaan tööstuse osas ~~täideti~~ (ilma toiduainetetööstuseta) täideti 18 kuu jooksul 101%.[2] Kahe aasta jooksul täideti terve plaan aga 102,4%. 1948.a. lõpuks, s.o. kolm ja pool aastat peale sõda, oli Tśehhoslovakkia tööstus mitte ainult taastatud, vaid isegi ületas sõjaeelse tööstusliku tootmise võimsuse 10%, tööliste arv kasvas 3%, töötoot-

---

1) Первый пятилетний план развития народного хозяйства Чехословакии, lk. 21

2) И.М. Лаврухин, lk. 15

likkus tõusis 104% võrreldes sõjaeelse 1937.a. tasemega ning tootmisvahendite tootmine 30%.[1)]

Kui asuda vaatlema üksikuid tööstusharusid, siis näiteks kivisöe toodang 1948.a. esimesel poolel oli tõusnud 30% võrreldes 1946.a. sama perioodiga ja pruunsöe toodang 22%.[2)] Kui aga võrrelda sõjaeelse ajaga, siis oli kivisöe toodang suurenenud 15%, pruunsöe toodang koguni 36%

Metallurgiatööstuses ületati samuti plaan ning tootmisprogramm täideti 107,6%. Malmitoodang tõusis 1948.a. esimesel poolel 92% võrreldes sama perioodiga 1946.a. ja terase väljalase 20%.

Elektrijaamade ja gaasivabrikute töölised täitsid plaani 98,6%. Elektrienergia toodang 1948.a. esimesel poolaastal kasvas 40% võrreldes vastava perioodiga 1946.a. ning enam kui 80% võrreldes sõjaeelse ajaga.

Metalli ümbertöötamise plaan täiteti 100%. Erilist tõusu võis märgata selles tööstusharus 1947.a. esimesest poolest kuni 1948.a. esimese pooleni. 1948.a. esimesel poolel oli välja lastud 182 vedurit, s.o. 60% rohkem kui 1947.a. vastaval perioodil. Kergeautode tootmine selle perioodi jooksul enam kui kahekordistus ning tõusis 1948.a. esimeseks pooleks 9095-ni, veoautode väljalase kasvas enam kui 40%, tõustes 1948. a. esimeseks pooleks 3535-ni, traktorite väljalase kahekordistus - tõusis 4689-ni. Mootorrattaid lasti välja üle 31 tuhande, s.o. 120% rohkem kui 1947.a. esimesel poolaastal, jalgrattaid aga 25% rohkem (119 350 tükki). Põllumajandusliikke masinaid lasti välja 1948.a. esimesel poolel 773 mil-

---

1) И. М. Лаврухин, lk. 17

2) Первый пятилетний план, lk. 22-23 (kõik allpool järgnevad andmed on võetud 18 kuu kohta).

joni/ krooni väärtuses, s.o. 30% rohkem kui 1947.a. esimesel poolel.

Erinevalt eelmistest tööstusharudest täideti keemiatööstuses plaan ainult 93,7%. See oli osalt tingitud rekonstrueerimise raskustest ning takistustest mõningate toorainetega varustamise alal. Vaatamata sellele keemiatööstus ületas sõjaeelse taseme siiski 20%.

Naha- ja kummitööstuse plaan täideti 111,8%. 1948.a. esimesel poolel suurenes jalanõude väljalase 34% võrreldes 1947. a. sama perioodiga ning saavutas 110% 1937.a. tasemest.

Klaasi, keraamika, paberi ning puiduümbertöötamise tööstus ületas samuti plaani. Tekstiiltööstus täitis plaani 96,6% ja saavutas 1948. aastaks 86% 1937.a. produktsioonist. Kui aga silmas pidada elanike arvu vähenemist 15% võrra sõjaeelsega, siis võib öelda, et iga elaniku kohta tuli tekstiilesemeid sama palju kui enne sõda.

Kõik need andmed tööstuse kohta näitavad, et 2-aasta plaan oli reaalne plaan ning kõik töötajad, kes nüüd töötasid juba täielikult natsionaliseeritud tööstuses, täitsid auga oma kohustuse, suutsid saavutada peamistes tööstusharudes sõjaeelse taseme ning mõnedes harudes selle isegi ületada.

Hästi täitsid plaanis ettenähtud ülesande ka trantspordi töölised. Raudtee ületas 1947-48.a. sõjaeelse vedude taseme, vaatamata sellele, et oli hävinenud $^{4}/_{5}$ veduri-, $^{3}/_{4}$ kaubavagunite ja 70% reisivagunite pargist.[1)]

Tähelpanu väärib ka autotranspordi areng, eriti reisijate veo osas, kus plaan täideti 1947.a. 169% ja 1948.a. esimesel

---

1) Первый пятилетний план, лл. 23-24

kvartalis 148%. Ka trantspordi alal saavutati plaani täitmine ning ületamine peamiselt seepärast,et transport oli täielikult natsionaliseeritud ja riik võis teostada pidevat kontrolli.

Kuid mitte ainult tööstus ja trantsport pole ainumääravad plaani täitmisel. Peab vaatama ka põllumajanduse ning ehitusplaani täitmist,millistes rahvamajandus harudes ei saadud toime plaanis seatud ülesannetega. Nii näiteks põllumajanduse osas saadi 1947.a. planeeritud nisust kõigest 58%, rukkist 77%,kartulist 51%,suhkrupeedist 50%.[1] Loomapidamisplaani täitmise alal oli eriti halb 1948.a. esimene poolaasta. Loomaliha saadi planeeritust ainult 58%,sealiha 54%,piima 62%.Peale uut lõikust olukord tunduvalt paranes.

Samuti ei täidetud toiduainetetööstuse tootmisplaani: 1947.a. täideti 71,5% ja 1948.a. esimesel poolel 82,8% ettenähtust.

Eriti halb oli aga olukord ehitusplaani täitmise osas. 1947.a. oli ette nähtud ehitada 61 tuhat korterit,kuid ehitati ainult 29 tuhat korterit - seega täiteti plaan ainult 47%.

Põllumajanduse ja ehitustööstuse plaani mittetäitmine oli põhjustatud sellest,et üldine elutase vajalike kaupadega varustamise ning elamutega kindlustamise alal polnud veel nii kõrge nagu 2-aasta plaaniga oli planeeritud; võib öelda,et osalt see oli isegi madalam kui 1947.a. esimesel poolel.Seda õppetundi võeti arvesse hiljem 5-aastaku plaani koostamisel.

---

1) Первый пятилетний план, lk. 26

Kuid kõige objektiivsemaks plaani mittetäitmise põhjuseks olid 1947.a. suvel Tšehhoslovakkiat tabanud laiaulatuslik põud,mis tekitas põllumajandusele õige tunduvat kahju,aga ka kapitalistlike elementide ja suurmaaomanike sabotaaz enne 1 1948.a. veebruari põllumajanduses. Samuti avaldas põllumajandusele teatud määral pidurdavat mõju majapidamise väiketootmisvorm.Ehitustegevuses 1947.a. selline ebarahuldav olukord ei olnud samuti juhuslik: kuni 1948.a. veebruarini oli natsionaliseeritud sektor ehitustöö osas väga väike. Oli säilinud veel rohkesti kapitalistlikke elemente ning eraettevõtjaid,kes seadsid oma kasuhuvid kõrgemale ühiskonna huvidest. Kõik need reaktsioonilised jõud nii põllumajanduses kui ehituse alal ei tahtnud leppida sellega,et tšehhoslovakkia töörahvas võttis võimu oma kätte. Plaani saboteerides,lootsid nad pöörata Tšehhoslovakkiat tagasi vana korra juurde,kus neil oli valitsev positsioon.

Kuid nagu me nägime,kõik nende lootused nurjusid. Nõukogude Liit ja teised rahvademokraatlikud riigid abistasid Tšehhoslovakkiat ikaldus aastast üle. Peale reaktsioonijõudude purustamist 1948.a. veebruaris ning uute sotsiaalmajanduslike reformide teostamist ja üldise töötootlikkuse tõusu, suudeti 2-aasta plaan peamistes majandusharudes täita ning isegi ületada. Edukas plaanitäitmine tööstuse ja trantsporti alal soodustas seda,et plaani mittetäitmine teistes harudes ei andnud kuigi raskelt tunda elanikkonna elutasemele. 2-aasta plaani kogemused näitasid,et rahva jõukuse kasvu võib kindlustada ainult järjekindla rahvamajanduse planeerimise ning kapitalistlike elementide edasise väljatõrjumise

teel. Kogemused näitasid,kui ohtlikuks võib muutuda plaani mittetäitmine ühes tema osas,aga samuti ka kui ohtlik on sallida,et rahvale võõrad elemendid kasutavad rahva töö vilja oma egoistlike huvide rahuldamiseks,takistades plaani täitmist. Kõiki neid kogemusi võeti arvesse Tšehhoslovakkia rahvamajanduse ülesehitamise 5-aasta plaani koostamisel ja täitmisel.

Üldiselt võib öelda,et 2-aasta plaan,vaatamata mõningatele puudustele ja takistustele täitmise osas,saavutas oma peamise eesmärgi - taastada sõjaeelne majanduslik tase ning saavutada sõjaeelne töötootlikkus. Seega siis 2-aasta plaani täitmine ning kogemused,mis saadi selle jooksul,lõid soodsa aluse Tšehhoslovakkia rahvamajanduse edasiseks laiaulatuslikuks planeerimiseks. Lenin ja Stalin kõnelevad,et ilma sotsialistliku industrialiseerimiseta pole võimalik säilitada maa sõltumatust ning tõsta rahva materiaalset taset. Sotsialistlik industrialiseerimine on sotsialismi materiaalseks baasiks,sotsialistliku majanduse vundamendiks.

27. oktoobril 1948.a. Rahvuskogu ja president võtsid vastu ja kuulutasid välja valitsuse poolt koostatud Tšehhoslovakkia rahvamajanduse 5-aasta plaani aastaiks 1949-1953.[1] Esimene 5-aasta plaani § kõlab järgmiselt: "1949 aastast kuni 1953.aastani kaasa arvatud juhib kogu majanduslikku tegevust viie aasta majandusplaan (edaspidi - "viisaastaku plaan"). Selle põhiülesandeks on Tšehhoslovakkia majanduse arendamine ja rekonstrueerimine. Selle peamiseks eesmärgiks on linna ja küla töötava elanikkonna kõigi kihtide elutaseme

---

1) Т. И. Резанов, lk. 46

edasine tunduv tõus ja sel viisil liidu tugevdamine tööliste, talupoegade, intelligentsi ja linnaelanike keskkihtide vahel.

5-aasta plaan saab olema Tšehhoslovakkia rahvademokraatliku vabariigi tähtsamaks arengu astmeks teel sotsialismile põhimiselt seetõttu, et ta tugevdab natsionaliseeritud tööstust, aga samuti seetõttu, et ta suurendab põllumajanduse mehhaniseerimist ja elektifitseerimist ja sel viisil loob alused tema üleminekuks progressiivsematele tootmisvormidele... kapitalistlike elementide jäänused järkjärgult eemaldatakse ja tõrjutakse välja kõigist rahvamajanduse sektoritest."[1]

Viisaastaku plaan kindlustab tootmisjõudude laialdase arengu, sellega luuakse tingimused rahvusliku tulu suurendamiseks viisaastaku lõpuks 48%. Kui rahvuslik tulu moodustas 1948.a. 210 miljardit krooni, siis 1953.a. lõpuks pidi ta plaani kohaselt olema 310 miljardit krooni.[2] Sotsialistliku võistluse arendamise tagajärjel suurenes ühiskondlik tootmine tootmine kiiremini kui individuaalne. Keskmine toodangu suurenemine üksikisiku kohta oli ette nähtud 35% võrreldes 1948.a. tasemega.

Üldine tööstustoodangu tase viisaastaku lõpuks planeeriti 57% võrreldes 1948.aastaga ja peaaegu 60% võrreldes 1937. aastaga.[3]

Erilist rõhku pandi rasketööstuse arendamisele, näiteks seldistele harudele nagu masinaehitustööstus, metalliümbertöötamistööstus, autotööstus, lennukitööstus, keemiatööstus jne.

---

1) Первый пятилетний план, lk. 167

2) Новое время, nr. 44, 1948. a., lk. 7

3) Первый пятилетний план, lk. 45

Nõukogude Liidus arendati omal ajal esmajärjekorras raske-tööstust. Selleks ei asutada masina-traktori jaamu, ühendada väike ja keskmiktalupoegade majapidamisi kolhoosidesse, tuli esimeses järjekorras kiirendada tööstuse, metallurgia, keemia-tööstuse, masinaehituse, traktoritehaste, põllumajandustehaste arendamist. Ilma selleta oleks olnud võimatu nii teravilja-probleemi lahendamine kui ka põllumajanduse rekonstrueerimine.

Väga suur tähtsus rahvamajanduse seisukohalt on energeetilisel tööstusel, seepärast oli ka Tšehhoslovakkia 5-aastaku plaanis sellele tööstusharule pandud väga suurt rõhku. Plaanis oli ette nähtud ehitada uusi võimsaid elektrijaamu, terveid hüdroelktritsentraale, milleks sai ära kasutada Tšehhoslovakkia rikkalikke veeenergia ressursse. Samuti tuli suurt rõhku panna gaasitehaste laiendamisele ja moderniseerimisele, mis hakkaksid varustama ettevõtteid ja elanikkonda odava ja mugava gaasiküttega.

Suurt tähelepanu oli viisaastaku plaanis pööratud ka kergetööstuse, kui peamise laiatarbetööstuse arendamisele, selle tööstusharu toodangu kvaliteedi arendamisele ja kvantiteedi suurendamisele.

Suurenema pidi ka toiduainetetööstuse toodang, et seeläbi suudaks rahuldada elanikkonna kasvavaid nõudeid kvaliteetsete valmisproduktidega ning poolfabrikaatidega. Selle plaani realiseerimiseks oli ettenähtud ehitada rida mitmesuguseid toiduainetetööstusi ja kombinaate nii Tšehhi kui Slovakkia aladele. Toiduainete tööstuse aluse moodustab aga põllumajan-

dus, kust ta ammutab oma peamised toorained. Nagu me nägime, ei suutnud põllumajandus täita talle 2-aasta plaaniga peale pandud ülesandeid peamiselt ikalduse tagajärjel ning ka seepärast, et tollal polnud veel täielikult likvideeritud mõisnike maaomand. Nüüd aga oli lõplikult martud maa-suureraomanike võim, võis seepärast loota põllumajanduselt rahuldavamat plaanitäitmist ning ühes sellega ka toiduainetetööstuse toodangu laiendamist.

Peamist osa põllumajanduse tõusus mängivad masina-traktorijaamad, küla elekrifitseerimine, talupoegade varustamine uusimate põllutöömasinatega ning kunstväetistega. On täiesti selge, et kõiki neid vahendeid saab kasutada ning seega ka tootmisülesandeid täitat kõige paremini ainult koopereeritud suurtootmise juures. Seepärast tuli viisaastaku jooksul laialdaselt arendada talupoegade masside tõmbamist põllumajanduse sotsialistlikule suurtootmisele, mis oleks suutnud elanikkonda varustada küllaldaselt põllumajandussaadustega. Erilist rõhku pandi plaanis karjamajanduse arendamisele, mis pidi tõusma 5-aastaku jooksul 86%.[1)]

Edasiarendamist leidis 5-aasta plaanis ka trantsport. 2-aasta plaanis ettenähtud ülesanded transpordi osas suudeti täita ja isegi ületada. 5-aasta plaaniga seati transpordile ülesandeks rahuldada kasvava tööstuse, ehitustegevuse, kaubanduse ja turismi vajadused. Et kindlustada plaani täitmist transpordi osas, tuli jätkata edasist taastamist sellel alal, samuti ka teostada rida kapitaalseid ehitusi, parandada

---

1) Первый пятилетний план, ск. 88

transpordivahendeid, mehhaniseerida töökodasid, lihtsustada haldamisaparaati, säästa materiale ning ajakulu jne. Väga tähtis oli tugevdada autobussiühendust üksikute majanduslikult ja kultuuriliselt mahajäänud rajoonide ja metsakolgaste vahel, mis aitab neid lähendada tööstus- ja kultuurikeskustele, aitab ületada nende eraldatuse ja mahajäävuse.

Loomulikult nähti ette rahva elutaseme tõusu viisaastaku jooksul seoses tootmise ja töötootlikkuse tõusuga. Kasvab töötajate reaalpalk, mis võimaldab kultuursemat äraelamist. Veel enam tähelpanu pöörati tervisasutuste ning puhkekodude võrgu laiendamisele, samuti sotsiaalkindlustusele. Tunduvalt pidi laienema hariduslike ja kultuuriasutuste võrk. Kogu kapitaalmahutus, mis oli planeeritud sotsiaalsete vajaduste rahuldamiseks (kaasa arvatud tervishoiu ja kultuuriasutused), koos summadega, mis pidid kuluma elamute ehitamisele, arvestati 67,9 miljardile kroonile s.o. 20% kõigist 5-aasta plaaniga ettenähtud kuludest.[1)]

5-aasta plaani täitmine pidi olema Tšehhoslovakkiale suureks sammuks edasi majandusliku ja kultuurilise ülesehitamise teel ning töötajate materiaalse olukorra parandamisel. Tal oli suur tähtsus mitte üksi vabariigi jaoks, vaid samuti ka rahvademokraatia maade omavaheliste sidemete tugevdamisel.

Et kindlustada viisaastaku plaani edukas täitmine, selleks oli vaja mobiliseerida rahva kõik jõud. Plaani edukat täitmist kindlustas ka see, et reaktsiooni peajõud purustati 1948. a. veebruaris ning Tšehhoslovakkia riigi ja majanduse juhtimine oli koondunud karastunud kommunistliku partei kätte, kes omab

---

1) Первый пятилетний план, lk. 112

absoluutse enamuse Rahvuskogus,valitsuses,Rahvusrindes,ametühingutes ning kellel on rahva täielik usaldus. Seda kindlustab ka töölisklassi ja talurahva poliitiline teadlikkuse kasv,nende koostöö ja liidu tugevnemine.

1.jaanuarist 1949.a. asus tśehhoslovakkia rahvas täitma oma esimest 5-aasta plaani. Kohe levis üle maa laialdane sotsialistlik võistlus. Ilmusid uued tööeesrindlased,novaatorid,töölised-leidurid.Juba tööde algus näitas,millised reservid peituvad tśehhoslovakkia töölisklassis. 1948.a. alguses oli sotsialistlik võistlus haaranud 400 vabrikut ja tehast,aasta pärast aga juba 2000 ettevõtet.[1] 1948.a. oktoobris oli Tśehhoslovakkias 1100 lööktööliste brigaadi,juunis 1949.a. aga juba üle 30 000 brigaadi. 1949.a. veebruaris võttis sotsialistlikust võistlusest osa 250 000 töölist ja teenistujat,1949.a. oktoobris juba 649 000 inimest. Raskemasinaehitus tehastes haaras sotsialistlik võistlus 36% töötajaist,metallurgiatööstuses 40%,lennukiehitustehastes 28%, keemiatööstuses 30% jne.

Ametühingud ja kommunistlik partei tõstsid üles loosungi: "Iga tööline peab olema lööktööline". Töölistes kasvas sotsialistlik suhtumine töösse,peremehelik suhtumine oma vabrikusse,riiklikku omandisse. Töötajad,kes mõningad aastad tagasi orjasid peremehi,töötasid nüüd endale,oma rahva ja riigi hüvanguks.

Tööviljakuse tõusu tagajärjel 5-aasta plaani esimene aasta tööstuse osas täideti 102,8%,1950.a. esimene poolaasta plaan 102,3%.[2] 1949.a. suurenes üldine tööstustoodang 27,9%

---

1) И. М. Лаврухин, lk. 19

2) vt. seal samas, lk. 17-18

võrreldes 1947.a. ja tähelpanuväärselt ületas sõjaeelse taseme. Kiires tempos arenes energeetika- ja keemiatööstusettevõtete ning masinaehitustehaste ehitamine. Luuakse uued tööstusharud - laevaehitus, kuullaagrite tootmine jne. Sotsialistlik sektor omandab tööstuses valitseva koha. 1950.a. veebruari andmeil haaras tööstuses sotsialistlik sektor 98%, transpordis 95,5%.[1] Ehitustööstuses oli sotsialistlik sektor 94,3%, kapitalistlik sektor 5,5% ja väiketootmis-sektor 0,2%.

Üldise majandusliku edu olukorras tõusis 1950.a. ka töölise töötasu tööstuses 26%, talupoegade sissetulekud saadaste müügist (arvestamata maaturgudel saadud sissetulekuid) tõusid 19%.[2] Suurenes kaubakäive. Ka kaupade hindu alandati märgatavalt.

Eriti suurt edu saavutati Slovakkia sotsialistliku industrialiseerimise alal. Viimane oli kodanlikus Tšehhoslovakkias mahajäänud agraarmaa. Tänas Slovakkias elas 35% kogu Tšehhoslovakkia elanikkonnast, neist ainult 8% töötas tööstustes.[3] Tšehhi kodanlus takistas igati tööstuse arengut Slovakkias, määras teadlikult Slovakkia rahvale sulase osa. Siit läks tööpuuduse tagajärjel pidevalt emigrante Ameerikasse ja teistesse maadesse. Möödunud sajandi lõpust kuni esimese maailmasõjani läks välismaale pool miljonit inimest, kodanliku vabariigi jooksul 180 000 inimest. Peale selle rändasid kümned tuhanded slovakid iga aasta üle piiri hooaja töödele Saksamaale, Prantsusmaale, Austriasse ja Ungarisse, moo-

---

1) И. М. Лаврухин, lk. 20

2) [illegible]. Eesti Bolševik, nr. 5, 1951.a.; lk. 60

3) И. М. Лаврухин, lk. 18

dustades sellega nende maade suurmaaomanikele odava tööjõu.

Rahvavõimu aastatel muutus Slovakkia majanduslik ja kultuuriline ilme täielikult. Juba 2-aasta plaanis võeti tarvitusele laialdased abinõud Slovakkia industrialiseerimiseks. Asuti ehitama suuri kombinaate, Vagi jõele hakati looma võimsat hüdroelektrijaamade ahelikku. Tšehhi põhjarajoonidest viidi terve rida tööstusettevõtteid üle Slovakkiasse, samuti asusid Tšehhi tehased ehitama Slovakkiasse oma filiaale. Eriti suurt rõhku pandi Slovakkia industrialiseerimisele 5-aasta plaanis. Oli seatud sihiks tõsta Slovakkia majanduslik ja kultuuriline tase Tšehhi maade tasemele. 5-aasta plaanis assigneeriti Slovakkia põllumajanduse ja transpordi arendamiseks, elamute ehitamiseks ning tervishoiule 96,2 miljardit krooni. See oli hiiglaslik summa, mis moodustas 28,6% kogu vabariigi kapitaalmahutuste summast 5-aasta jooksul.[1] Suurt rõhku pandi ka Slovakkia põllumajanduse mehhaniseerimisele: plaan nägi ette, et viisaastaku lõpuks Slovakkia põldudel peab töötama vähemalt 10 000 traktorit.

Rahvavõimu aastail suurenes Slovaki töölisklass kaks korda ja juba 1949.a. koosnes 200 000 töölisest 100 000 vastu 1937.aastal. Emigratsiooni-vool katkes. Just vastupidi: Slovakkias andis end tunda tööliste puudus, eriti kvalifitseeritud tööjõu puudus.

Tšehhoslovakkia rahvademokraatliku riigi moodustamisest alates kuni 1949.aastani anti ekspluatatsiooni (kaasa arvamata väikeettevõtteid) 32 tehast, 1950.a. lasti käiku täiendavalt veel 20 suurettevõtet.[2] Juba 1948.a. ületas tööstus-

---

1) Новое время, nr. 7, 1950. a., lk. 15

2) И. М. Лаврухин, lk. 18

toodang Slovakkias sõjaeelse taseme peaaegu kaks korda.1950. a. tõusis tööstustoodang veel 50% võrreldes 1948.aastaga, ületades seega 1937.a. taseme kolmekordselt.

Massilist poliitilist ning majanduslikku tõusu võis märgata Tšehhoslovakkias enne Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei IX kongressi,mis toimus 25-29, maini 1949.a.[1] Kogu maal levis kongressi eelne liikumine. Loodi uusi väärtusi 5,5 miljardi krooni ulatuses. Sellesse liikumisse lülitus ka eesrindlik intelligents. Üle 70 tšehhoslovakkia kirjaniku kirjutasid kongressi auks uusi romaane,luuletusi,näidendeid, ja stsenaariume,mis kujutasid tänapäeva Tšehhoslovakkia tegelikkust. Samuti loodi heliloojate poolt palju uusi laule ning kunstnike poolt rida teoseid,mis kajastasid tšehhoslovakkia rahva uut elu.

Kongressil esines Klement Gottwald,kes kõneles partei edasistest ülesannetest.[2] Ta ütles,et partei peab pöörama suuremat tähelepanu süstemaatilisele poliitilisele tööle massides,võitlusele 5-aasta plaani täitmise eest. Kommunistid peavad õppima majandama paremini kui kapitalistid. Tuleb parandada elanikkonna varustamist,laiendada ja tugevdada rahvamajanduse sotsialistlikku sektorit,piirata ja välja tõrjuda kapitalistlikud elemendid majandusest. Tuleb kaasa tõmmata väiketalunikud ja keskmikud sotsialistliku küla poolele. ning isoleerida nad küla rikastest. Tuleb tugevdada ja parandada riiklikku aparaati,ka edaspidi kindlustada rahvusrinnet kui linna ja maa töötajate liidu poliitilist väljendajat. Tuleb luua ja üles kasvatada oma demokraatlik intelligents,

---

1) Новое время, nr.24, 1949 g., lk. 7-8

2) vt. seal samas,lk. 9

kasvatada töötajate masse,mitte unustada,et tee sotsialismile ka peale veebruari-võitu on ja saab olema klassivõitluse tee.

Rahu ja maa sõltumatuse kindlustamiseks on vaja astuda käsikäes Nõukogude Liiduga ning teiste rahvademokraatia maadega.

Tööentusiasm,mis oli haaranud tšehhoslovakkia laialdasi töölishulki juba enne partei IX kongressi,jätkus veel suurema hooga; selle tagajärjel,nagu nägime,täideti suure eduga viisaastaku esimese aasta tootmis ülesanded. Töölisklassi kasvav poliitiline teadlikkus ja kõrge kultuurilis-tehniline tase võimaldasid 1949.a. lõpul võtta kontrollimisele kogu 5-aasta plaani ülesanded.1950.a. veebruaris Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei Keskkomitee pleenum võttis vastu otsuse kiirendada tööstuse ülesehitust ning suurendada viisaastaku plaani tootmisülesandeid.[1] Uute kontrollarvude põhjal pidi tööstustoodangu väljalase 1953.a. lõpuks suurenema mitte 57%,vaid 92% võrreldes 1948.a. Seejuures rasketööstuse toodang pidi suurenema mitte 93% nagu see oli märgitud varem,vaid 131%,kergetööstus 70%,toiduainetetööstus 62%. Kuid ka need arvud ei jäänud lõplikeks. Töötajate kasvav tööentusiasm,kommunistliku partei õige juhtimine ja organiseerimine ning selle tulemusena töötootlikkuse kasv võimaldasid aastapärast,s.o. 1951.a. veebruaris võtta uuesti kontrollimise alla 5-aasta plaani ülesanded tööstuse osas.Kommunistliku partei Keskkomitee pleenum kinnitas väljatöötatud uued kontrollarvud. Selle kohaselt pidi tööstustoodang 1953.

---

1) П. И. Резонов, lk. 49

aasta lõpuks kasvama mitte 92%,nagu oli määratud 1950.a., vaid 98%.[1)]

Tšehhoslovakkias alustati suurte metallurgiakombinaatide ehitust,nagu näiteks Klement Gottwaldi nimeline metallurgiakombinaat Ostravas ning nn.GUKO hiiglasliku metallurgiakombinaadi ehitust Ida-Slovakkias Košice lähedal,mis panid liikuma kõik Tšehhoslovakkia elanikkonna kihid. Maal hargnes suur patriootiline liikumine,ilmusid ikka uued ja uued tööeesrindlased ning novaatorid,kes aitasid kiirendada ülesehitustöö tempot. Alustati veel teistegi sotsialismi suurehitustega Tšehhoslovakkias. Erakordse tööviljakuse tõusu tagajärjel ületas tööstustoodang 1951.aastal eelmise aasta toodangu kogu vabariigi ulatuses 14,9%,Slovakkia osas eraldi aga koguni 19,2%,mis näitas Slovakkia kiiret industrialiseerimist.[2)]

Raskemasinaehituse-tööstus hakkas 1951.aastal tootma uusi masinaid ja agregaate,laskis välja presshiiglasi,võimsaid aurukatlaid,hüdroturbiine,hiiglaslikke stantsimistööpinke jne.

Viisaastaku plaanis ei pööratud suurt tähelepanu üksnes tööstusele,vaid ka põllumajandusele. Kommunistliku partei initsiatiivil viidi maal läbi ühelt poolt kapitalistlike elementide piiramise ja väljatõrjumise poliitikat ja teiselt poolt laialdast kollektiviseerimiseliikumise ergutamist. Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei IX kongress,puudutades küla sotsialistlikku ümberkorraldamist,kirjutas oma resolutsioonis,et nagu Nõukogude Liidus esimestel aastatel peale revolutsiooni,nii ka tšehhoslovakkia küla peab minema sot-

---

1) П. И. Резонов, lk. 49

2) vt. seal samas, lk. 50

sialismile läbi tootmiskooperatsioonide. J.V.Stalin, kõneldes põllumajanduse arengu teedest ütles, et "...on ainult kaks teed: kas edasi, mäkke - uue kolhoosikorra juurde, või tagasi, alla mäge - vana, kulaklik-kapitalistliku korra juurde. Kolmandat teed ei ole".[1]

Kollektiviseeritud suurpõllumajandus põhineb rasketööstuse arengule, just traktorite ning põllumajandusmasinate tootmise suurendamisele, külade elektrifitseerimisele, mineraalväetistega varustamise suurendamisele jne. 5-aasta plaaniga pandi nende alde laiendamisele suured ülesanded. Aasta-aastalt suureneb traktorite ja põllumajandusmasinate väljalase, laieneb kiiresti külade elektrifitseerimine, mis võimaldab väike- ja kesktalundite kollektiviseerimisprotsessi, põllutööde mehhaniseerimist ja töötootlikkuse kasvu põllumajanduses.

Juba viisaastaku esimestel aastatel tehti esimesi samme sotsialistliku põllumajanduse ülesehitamiseks. 1945.aastal oli Tšehhoslovakkia põldudel 12 000 traktorit, mis kõik kuulusid kulakutele ja mõisnikele.[2] 1948.a. oli maal juba 22 000 traktorit, millest 2/3 kuulusid riigile ja kooperatsioonidele, 1949.a. lõpul oli traktoreid 27 000, 70 000 viljaniidu- ja 171 000 heinaniidu-masinat. See arv pidevalt kasvas iga aastaga. 1953.a. lõpuks pidi traktorite arv moodustama ligi 45 000. Kasvas kiiresti ka masintraktorijaamade arv, mis etendasid juhtivat osa maa sotsialistliku ümberkorraldamisel.

Suurt rõhku pandi Slovakkia põllumajanduse varustamisele

---

1) J.V.Stalin, Leninismi küsimusi, lk. 414

2) [illegible], lk. 21

põllutöömasinatega ja traktoritega,neid saadeti 8-10 korda rohkem kui enne sõda.Laialt arenes ka Slovakkia külade elektrifitseerimine,millele kodanliku vabariigi ajal ei pööratud üldse suuremat tähelepanu.

Kõik see valmistas ette pinda sotsialistliku suurpõllumajanduse organiseerimiseks ja ülesehitamiseks. Suurt osa põllumajanduse sotsialistlikul ümberkujundamisel mängisid riiklikud põllumajanduslikud ettevõtted - riigimõisad,farmid,katsejaamad/ ning majapidamised,mis riik oli kohe maareformide ajal andnud endistele mõisatööliste/ kollektiividele ja kus oli organiseeritud tootmiskooperatsioonid. Neis suurtes majapidamistes sai hästi kasutada traktoreid ning mitmesuguseid põllutööriistu,mida väikemajapidamistes ei saadud kasutada.Karja sai suurmajapidamistes kasvatada palju rohkem kui üksikmajapidamistes,millel kokku oli sama palju maad, Kõik see veenis üksiktalunikke ühismajandite paremuses ning ikka enam hakkasid nad ühinema tootmiskooperatsioonidesse. Juba varem oli Tšehhoslovakkias organiseeritud tarbimiskooperatsioone, mis koos riiklike kauplustega teostasid rõhuva osa jaemüügist maal. Nüüd asuti kõrgemat tüüpi kooperatsioonide ,tootmiskooperatsioonide organiseerimisele.

Põllumajanduslikke kooperatsioone esineb Tšehhoslovakkias nelja tüüpi:[1)]

Esimene tüüp: On säilinud veel talude vahelised piirid, kuid teostatakse ühist külvi ning kasutatakse ühiselt põllutöömasinaid ja loomatööjõudu. Selles kooperatiivis iga liige saab saagi,mis on kogutud tema maaosalt.

---

1) П. И. Резников, lk. 50

Teine tüüp: Piirikivid on kõrvaldatud,maa haritakse ühiselt,kuid saak jagatakse kooperatsiooni liikmete vahel sõltuvalt nendele kuulunud maa hulgast.

Kolmas tüüp: Maad haritakse ühiselt. Kooperatsiooni liikmed saavad tasu suures osas nende poolt tehtud tööhulga ning osalt maa suuruse järgi,mis on antud kooperatsioonile.

Neljas tüüp: Maa,kari ja põllutööriistad on kooperatsiooni liikmete ühisvara. Tasu arvestatakse tööpäevade järgi.

Kolm esimest tüüpi kujutavad endast sellist tootmiskooperatsiooni vormi,milles talupojad ühendavad oma jõud peamiselt selleks,et ühiselt harida maad. Neis kooperatsioonides jääb maa talupoegade-kooperatsiooniliikmete eraomanduseks,seepärast need tootmiskooperatsioonid ei ole veel täielikult sotsialistlikku tüüpi majapidamised. Need on üleminekuvormiks sotsialistlikule - kollektiviseeritud majapidamisele.

Neljas tüüp on juba kõrgemat tüüpi,sotsialistlik põllumajanduslik kooperatsioon. Nende liikmed säilitavad isiklikku omandi väikese taluümbruse maatükiga 1-2 lehma,1-2 vasikat ning sead ja kodulinnud.[1)]

1950-1951.a. toimusid Tšehhoslovakkias tõsised muutused põllumajanduses,arenes väikemajapidamiste ühinemine põllumajanduslikesse kooperatsioonidesse. 1950.a. märtsiks oli loodud 2412 põllumajanduslikku kooperatsiooni ja 1316 ettevalmistavat komiteed nende organiseerimiseks.[2)] 1951.a. arvestati juba 6250 kõiki nelja tüüpi kooperatsiooni,1952.a. lõpuks tõusis põllumajanduslike kooperatsioonide arv juba 8858. See arv kasvas pidevalt iga aastaga ning ikka enam ja

---

1) [illegible], lk. 21

2) vt. seal samas

enam organiseeritakse kõrgemat tüüpi põllumajanduslikke kooperatsioone. Suurim edu on põllumajanduse kooperatsioonilii-kumisel piiriäärseis,hiljuti rahvastatud rajoonides. Eriti hoogne on Slovakkia talupoegade ühinemine tootmiskooperatsioonidesse ja nimelt kõrgemat tüüpi põllumajanduslikkesse kooperatsioonidesse. 1952.aastaks haarasid nad Slovakkias juba 45% kogu põllumaast oma alla.[1] Tähelpanuväärsel hulgal on tööd seal juba mehhaniseeritud.

Kommunistlik partei peab pidevat võitlust kooperatsioonide tugevdamiseks,sotsialistliku töötasu printsiibi rakendamiseks,aitab töötavatel talupoegadel kooperatsioonidest välja ajada sinna pugenud kulaklikud elemendid,kes suhtuvad vaenulikult küla sotsialistlikku ümberkorraldusse,nähes selles oma hukku ning püüavad tootmiskooperatsioone seestpoolt õõnestada. Samuti takistavad nad küla kiiret koopereerimist, hirmutades talurahvast mitmesuguste kuulujuttudega. Seepärast oli kommunistliku partei peamine ülesanne talurahvaküsimuses kulakluse isoleerimine ja edasine piiramine ning väljatõrjumine külast.

Valitsus osutab põllumajanduslikele kooperatsioonidele igakülgset abi,varustades neid masinatega,organiseerides masintraktorijaamu,kindlustades kooperatsioone karjaga ning andes neile odavat krediiti. Nagu teistes rahvademokraatia maades,viidi ka Tšehhoslovakkias läbi sunduslik traktorite ja põllutöömasinate väljaost kulakutelt,mis anti üle põllumajandus kooperatsioonidele ja masintraktorijaamadele.

---

1) За прочный мир, за народную демократию!, 30. января, 1953.г. лл.5

Tšehhoslovakkia töölisklass osutas külale,eriti põllumajanduslikele kooperatsioonidele suurt abi, organiseerides ettevõtete šeflust kooperatsioonidele, suunates maale brigaade abi osutamiseks saagi koristamisel, põllutöömasinate ning traktorite remontimisel.

Põllumajanduslikud kooperatsioonid, masinatraktorijaamad ja riiklikud majapidamised kasutasid oma tegevuses laialdaselt Nõukogude Liidu kolhooside, masintraktorijaamade ja sovhooside kogemusi. Mitmed talupoegade ning põllumajanduse alal töötajate delegatsioonid on külastanud Nõukogude Liitu ning tutvunud kohapeal siinsete kolhooside ja sovhooside eluga ja rakendanud saadud kogemusi Tšehhoslovakkia kollektiviseeritud majapidamistes. Tänu abile, mis talupojad ja kooperatsioonid saavad riigilt ning kogemustele, mis nad omandavad Nõukogude Liidult, sammub Tšehhoslovakkia põllumajandus kiiresti ülesmäge, samal ajal kui kapitalistlike riikide põllumajandus kiratseb ja ei suuda üle saada sõjajärgsetest raskustest.

Koos majandusliku arenguga toimub Tšehhoslovakkias kultuurirevolutsioon. Areneb teadus,kirjandus, kunst, muusika, kasvavad uued loovad jõud, kes on lahutamatult seotud rahvaga. Tšehhoslovakkia rahvas arendab sisult sotsialistlikku ja vormilt rahvuslikku kultuuri. Uue sotsialistliku kultuuri loomine on sotsialistliku ülesehitustöö koostisosa. Marksismi klassikud kõnelesid,et töölisklass ei saa muutuda maa tõeliseks peremeheks,kui ta ei suuda välja rabelda kultuuritusest,kui ta ei oska luua oma enda intelligentsi,kui ta ei oma omanda teadust ja ei suuda olla peremeheks teaduste alustes.

Haridus,mis endises Tšehhoslovakkias oli rikaste monopol, nii nagu ta veel praegu on kodanlikes riikides,sai rahvavõimu kehtestamisega kogu tšehhoslovakkia töörahva omandiks. Iga aastaga laieneb alg- ja keskkoolide võrk. Kiirelt kasvab mitmesuguste spetsiaalsete koolide võrk,eriti tehnikumide arv,kus valmistatakse ette spetsialiste tööstuste ning põllumajanduse,samuti ka kultuur-hariduslike asutuste jaoks. Näiteks oli seda tüüpi koole 1948.a. Tšehhoslovakkias 112, 1953.aastal aga juba 203. Õpilaste arv suurenes 1953.aastaks võrreldes 1948.aastaga pedagoogilistes koolides 358%, tehnikumides 99% ,põllumajanduslikes ja metsanduskoolides 40% Riiklike tööjõureservide koolides õppis 1953.a. 76 480 õpilast. Võrreldes kodanliku vabariigi ajaga on kõrgemate õppeasutuste arv kasvanud kolmekordseks. Nii oli näiteks 1936-1937 aastal Tšehhoslovakkias 10 kõrgemat õppeasutust,1949.a. oli neid juba 22,1953.aastal aga 32. Neis õppis 47 600 üliõpilast,st. 2,5 korda rohkem kui 1936-1937 aastal. Peale selle loendati 1953.a. veel ligi 19 000 kaugõppijat. Üliõpilaste sotsiaalne koosseis on täiesti muutunud.Suurmaaomanike ja kapitalistide poegade ja tütarde asemel õpivad nüüd töötajate lapsed,omandades teadmisi,mis on vajalikud uue sotsialistliku ühiskonna ülesehimamisel Tšehhoslovakkias.

Kui suhteliselt võttes Tšehhoslovakkia enne sõda oli kultuurilises mõttes arenenud maa,siis kehtib see peamiselt Tšehhi osade suhtes.Slovakkia oli kultuuriliselt samuti nagu majanduslikult mahajäänud maa.Seepärast algas seal kohe peale rahvademokraatliku korra kehtestamist hoogne kultuurirevolutsioon.1945.aastast peale on ehitatud ligi 300 uut kooli-

maja. Kõrgemate koolide üliõpilaste arv suurenes 1953.aastaks võrreldes 1937.aastaga rohkem kui kuus korda.[1] 1953.a. asutati Slovakkia Teaduste Akadeemia ,mis juhib teaduslikku uurimistööd Slovakkia alal. Kinoteatrite arv kasvas Slovakkis 1953.aastaks 187-lt- 800-ni.Terves Tšehhoslovakkias arvestati 1953.aastal 3217 kinoteatrit ning 235 rändkino.[2] Aasta-aastalt laieneb Tšehhoslovakkias kõrgeväärtuslike filmide tootmine.Peamiselt käsitletakse uut elu,mis pulbitseb tänapäeva Tšehhoslovakkias. Kuid leidub ka rohkesti ajaloolisi filme,mis käsitlevad tšehhoslovakkia rahva võitlust rõhujate vastu ning võitlust rahu eest,sõprust ja koostööd Nõukogude Liidu ja teiste rahvademokraatia maadega.

Suurenenud on samuti teatrite arv. Näiteks oli sõjaaelses Slovakkias ainult üks teater,1951.a. töötas juba 14 alalist teatrit,st. kõigis suuremates linnades. 1948.a. asutati Tšehhoslovakkia Heliloojate Liit.1949.a. loodi Tšehhi Kirjanike Liidu ning Slovakkia Kirjanike Ühingu baasil Tšehhoslovakkia Kirjanike Liit.

Rahvavõimu aastail on loodud palju muusikateoseid,mis kajastavad ülesehitustööd uues Tšehhoslovakkias,samuti ka võitlust rahu eest. On loodud terve rida oopereid,nagu Karel Raineri ja Boleslaw Vomačka ooper,mille teemaks on tänapäeva küla elu.[3] Rudolf Kubin valis oma ooperi teemaks mitšuurinliku liikumise. Peale sõda kirjutas ta ooperi talupoegade rahvavabastuslikust liikumisest XIX sajandil. Andekas helilooja Viteslav Novak kirjutas "Maisümfoonia",mis kuju-

---

1) vt. Rahva Hääl, 7.märts,1954,nr.56
2) vt Rahva Hääl, 1. jaanuar,1954,nr.1
3) Новое время, nr.27, 1950.г., lk.25

tab Nõukogude Armee poolt vabastatud Tšehhoslovakkia rahva triumfi. Jan Šeidl kirjutas kantaadi "Inimesed,olge valvsad!" rahvuskangelasest Julius Fučikist jne. Prahas peetakse igaaastasi traditsiooniks muutunud muusikafestifale nn. "Praha kevadeid",kus progressiivsed kunstnikud üle kogu maailma demonstreerivad oma virtuooslikkust,samal ajal aitavad ühtlasi tihendada sidemeid erinevate maade progressiivsete esindajate vahel ning laiendavad rahuliikumist maailmas. Näiteks 1950.a. muusika festifalist osavõtjad kuulutasid üksmeelselt: "Võitlus rahu eest on nüüd iga ausa inimese kohuseks. Ta on iga kultuuritegelase esmajärguliseks ülesandeks."[1]

Rahvademokraatia võit lõi ka tšehhoslovakkia kirjanikele ja kunstnikele soodsad loomingulised tingimused,mis tiivustasid neid pingsale tööle. Kõigil kirjandus- ja kunstialadel luuakse arvukalt uusi teoseid,mis kajastavad maal toimuvaid suuri muutusi.Kerkivad esile uued talendid,lööb õitsele nende eesrindlike kirjanike ja kunstnike loominguline aktiivsus, kes algasid oma loomingulist teed juba kodanliku vabariigi ajal.Tšehhoslovakkia kunstnik Jan Čumpelik,rahvuslike kujude suurepärase seeria autor ütles, et tema looming läheb edasi seda teed mööda,mida on rajanud nõukogude kunstnikud: sotsialistliku realismi juurde viivat teed mööda.[2] See sai juhiseks ka kõigile teistele eesrindlikele kirjanikele ja kunstnikele.

Laialt areneb Tšehhoslovakkias kunstiline isetegevus kõigil kunstialadel. Eriti kõrge taseme on saavutanud tšehhoslovakkia rahvatantsu- ja laulu ansamblid.Nad on leidnud suurt

---

1) Новое время, nr. 12, 1950 a., lk. 26

2) vt. Sirp ja Vasar, 12. märts,1949.a., nr. 11

tunnustust nii kohalikel festifalidel kui ka ülemaailmsetel noorsoo- ja üliõpilaste festifalidel. Kõigist neist kultuuriala edusammudest nähtub, et Tšehhoslovakkias on loodud parimad tingimused kõigi kultuurialade arenguks, mis omakorda aitab kaasa sotsialistliku ühiskonna arengule.

Palju on rahvavõimu aastail tehtud ka rahva tervishoiu huvides. Iga aasta ehitatakse uusi haiglaid, sanatooriume ja nõuandlaid, kus töötajad saavad tasuta arstiabi. Kulutused tervishoiule 1950 aastast 1953. aastani on suurenenud 3,7%[1]. Luuakse suurepäraseid puhkekodusid Tšehhoslovakkia kaunimatesse kohtadesse, kus töötajad võivad veeta oma puhkeaja. Elutaseme tõusust annab tunnistust ka see fakt, et aasta-aastalt langeb laste surevus. Kui 1937. aastal igast 1000 sündinud lapsest suri 117,4, siis 1948. aastal oli see juba vähenenud 83,6-ni ning 1952. aastal 55,1-ni.

Majanduslikule ja kultuurilisele arengule Tšehhoslovakkias aitasid tugevalt kaasa tihedad ja sõbralikud suhted Nõukogude Liiduga ning teiste rahvademokraatia maadega. Need suhted sotsialismileeri maade vahel on hoopis teistsugused kui varem eksisteerinud suhted üksikute riikide vahel. Nad baseeruvad proletaarse internatsionalismi printsiibile, on rajatud võrdõiguslikkusele, majanduslikule koostööle ja rahvusliku sõltumatuse austamisele. Sotsialistlik kord loob kõik tingimused maailma rahvaste sõbralikuks koostööks ja rahuks, seob nad ühtseks vennalikuks pereks. Kapitalism vastupidi külvab rahvaste vahele vaenu, sest seal valitseb ma-

---

1) За прочный мир, за народную демократию!, 18. сентября, 1953 г. nr. 38

jandusliku konkurentsi printsiip ning maailmavalitsemise taotlused,mis saavad sõdade põhjusteks. Sel ajal kui sotsialismileer pidevalt tugevneb majanduslikult ja poliitiliselt, kuna ta rakendab sõbraliku koostöö ja abistamise printsiipi - kapitalistlik leer nõrgeneb,kuna tal on peale vastuolude sotsialismi leeri maadega ka veel kapitalistlike riikide vahelised konkurentsi vastuolud.

Ameerika imperialistid tahtsid kiskuda Tšehhoslovakkia ära sotsialismi leerist,tahtsid talle peale suruda oma "abi" - "Marshalli plaani" näol,kuid nagu nägime see ebaõnnestus neil. Tšehhoslovakkia rahvas andis ameerika imperialistidele ning reaktsioonilisele kodanlusele 1948. aasta veebruaris küllaltki selge vastuse. Ta astus otsustavalt sotsialismi leeri poolele,tänu millele võis saavutada sellised hiilgavad edusamme viisaastaku täitmisel. Nõukogude Liit,vastupidi Ameerika Ühendriikide taotlustele,osutas Tšehhoslovakkiale omakasupüüdmatut abi 1947.a. ikaldusaastal ja jätkas seda ka hiljem sotsialistliku industrialiseerimise aastail. Nõukogude Liit saatis hinnalisi tooraineid Tšehhoslovakkia areneva tööstuse jaoks,sisseseadeid vabrikute ja tehaste täiustamiseks ja laiendamiseks,põllutööriistu ja traktoreid, millede baasil sai hakata Tšehhoslovakkias ülesehitama sotsialistlikku põllumajandust,samuti toitaineid,mille vajadusi kohalik põllumajandus veel ei suutnud rahuldada. See abi võimaldas Tšehhoslovakkial asuda viisaastaku plaani täitmisele ning tõstis tunduvalt töötajate elutaset. Tšehhoslovakkia arenev tööstus aga leiab laialdase turu Nõukogude Liidus ja teistes rahvademokraatia maades,kelle kõigiga on sõlmitud

pikaajalised kaubanduslepingud.

Sel ajal kui Poola,Ungari,Rumeenia ja Bulgaaria varustavad Tśehhoslovakkiat toiduproduktidega (või,juur- ja puuvili, juust jm) ning neil toodetavate tööstustoodetega ja toorainetega,saadab Tśehhoslovakkia neile tööstustooteid(mootorratad,jalgrattad,raadioaparaadid) ning mitmesuguseid masinaid.[1] Tihedad kaubanduslikud suhted on Tśehhoslovakkial Saksa Demokraatliku Vabariigiga. Viimasel ajal on Tśehhoslovakkia sõlminud kaubanduslikke kokkuleppeid ka rea kapitalistlike riikidega,nagu näiteks India,argentiina,Belgia,Kreeka ja mõnede teistega,mis näitab ,et sotsialismileeri maadel võivad olla sõbralikud majanduslikud suhted ka kapitalismileeri maadega.

Suureks panuseks majanduslike suhete arengul Nõukogude Liidu ja rahvademokraatia maade vahel oli 1949.a. jaanuaris asutatud Vastastikuse Majandusliku Abistamise Liit,kuhu kuuluvad Nõukogude Liit,Tśehhoslovakkia,Poola,Ungari,Rumeenia, Bulgaaria,Albaania ja Saksa Demokraatlik Vabariik.[2] Selle ülesandeks on organiseerida majanduslike kogemuste vahetamist,osutada vastastikust abi mitmesuguste kaupade hankimisel,osutada üksteisele tehnilist abi. Kõik liidu otsused võetakse vastu ainult kõigi asjasthuvitatud maade täielikul nõusolekul. Nõukogude Liidu initsiatiivil töötati välja rahvademokraatia maade majandusliku koostöö ja abistamise süsteem.[3] Kõik sotsialismileeri maad osutavad üksteisele majanduslikku abi ning arendavad omavahel laialdasi kaubandus-

---

1) за прочный мир, за народную демократию!, 12 февраля, 1954.г. nr.7
2) С. Грачёв, lk. 232
3) Большевик, nr. 4, 1953.г., lk. 87. ja 93

sidemeid.Nad vahetavad omavahel teaduslik-tehnilisi kogemusi ning tehnilisi projekte,mis omavad suurt tähtsust sotsialismimaade industrialiseerimisel ja tehniliste protsesside täiustamisel.

Tähtsat osa rahvademokraatiamaade majanduse arendamisel mängivad krediidid,kuid neil ei ole röövimise iseloomu; nende protsente ei maksta mitte kullas ja valuutas,vaid kaupadega,mida antud maa ekspordib õiglaste hindade eest.

Väga tähtsad on ka kokkulepped nende maade vahel koostöös tööstuste ehitamisel ja koosekpluateerimisel,mis võimaldab täielikumalt ja ökonoomsemalt kasutada looduslikke ressursse ning arendada üksikuid tööstusharusid. Sellised kokkulepped on Ungari ja Tšshhoslovakkia vahel koostöö suhtes alumiiniumitööstuse arendamiseks. Väga tihe koostöö areneb Tšehhoslovakkial Poola Rahvavabariigiga. Juba 1947.a. sõlmiti mõlema maa vahel kokkulepe sõpruse ja vastastikuse abistamise kohta,mis on tõsiseks panuseks rahu kindlustamisel Euroopas.[1] Majandusliku kokkuleppe realiseerimise soodustamiseks loodi eriline alaliselt funktsioneeriv majandusliku koostöö nõukogu. Viimane töötas välja üksikasjalise plaani,mille alusel määrati kindlaks Tšehhoslovakkia ja Poola tööstusprogrammi järkjärguline koordineerimine. Seati eesmärgiks kasutada mõlema maa toorainete ressursse,kogemusi ja tootmisvõimalusi,projekteeriti näiteks 20 tööstusettevõtte ühine ehitamine [illegible], samuti oma väliskaubandust teostab Tšehhoslovakkia Poola sadamate kaudu .

Selliseid vastastikuse abistamise ja sõpruse kokkulep-

---

1) Новое время, nr. 51, 1948. a, lk. 5

peid on Tšehhoslovakkia sõlminud Ungariga (16. aprillil 1949. a.),Bulgaariaga (23.aprillil 1948.a.),Rumeeniaga (21.juulil 1948.a.) ning Saksa Demokraatliku Vabariigiga.[1)]

Suurt abi Tšehhoslovakkiale osutasid Nõukogude Liit ja teised rahvademokraatia maad välispoliitika alal,päästes ta kaks korda (1945.a. ja 1948.a.) ameerika interventsiooni ohust. Peale majandusliku ja poliitilise toetuse osutab Nõukogude Liit Tšehhoslovakkiale igakülgset abi teaduse,tehnika, kultuuri ja kunsti alal.

Sellised riikidevahelised koostöö vormid on kõrgemat tüüpi tööjaotuse vormid,mis on mõeldamatud kapitalismi tingimustes,selgelt väljendatud konkurentsi ja diskimineerimise olukorras. Sellist initsiatiivi majandusliku koostöö alal võivad ilmutada ainult rahvad,kes seisavad arengu uuel teel.

\+ \+
\+

Otsustav pealetung kapitalistlikele elementidele linnas peale 1948.a. veebruari,nende väljatõrjumine tööstusest ja kaubandusest,nende tegevuse piiramine külas just seoses kooperatiiviliikumise arenemise ning kulakluse isoleerimise poliitikaga, - kõik see kutsus välja reaktsiooni vihase vastupanu. Ja liitus veel tihedamini välismaa salaluurega võitluseks rahu,sotsialismi ja demokraatia leeri vastu. J.V.Stalin ütles:"Väljasurevad klassid avaldavad vastupanu mitte seepärast,et nad on muutunud tugevamaks kui meie,vaid seepärast,et sotsialism kasvab kiiremini kui nemad,ja nemad

---

1) C. Tpapeba, lk. 34-35

muutuvad nõrgemaks kui meie. Ja just seepärast, et nad muutuvad nõrgemaks, aimavad nad oma olemasolu viimaste päevade lähenemist ning on sunnitud kõigi jõudude ja kõigi abinõudega vastu panema."[1])

Klassivõitluse teravnemine ilmnes samuti kodanliku ideoloogia mõjus üksikute kommunistliku partei liikmete juures. Osa külaorganisatsioonide leplik suhtumine kulakute suhtes lõhestas partei ja valitsuse poliitikat ning soodustas kulaklike majapidamiste tugevnemist. Kulaklus, suurkaupmehed, endised töösturid, aga samuti ka kõrgem vaimulikkond katsusid süstemaatikiselt mõju avaldada Tšehhoslovakkia Kommunistlikule Parteile, kohalikele rahvuskomiteedele, demokraatlike organisatsioonide tegelastele jne.

Peale 1948.a. veebruarisündmusi tugevdasid inglise-ameerika luureorganid Tšehhoslovakkias spionaazi- ja diversiooni tegevust. Nad soetasid siia oma arvukaid agentuure, varustasid neid materjaalselt. Ameerika-inglise imperialistid kasutasid ära väljatõrjutud kapitalistlikke elemente, endisi münchenieelse vabariigi salajasi agente, kõrgvaimulikkonda ning reaktsioonilist osa ohvitserkonnast.

1949.a. lõpul ja 1950.a. algul avastasid Tšehhoslovakkia julgeolekuorganid mõned välismaa luure teenistuses olevad diversantide grupid.[2]) 1950.a. mais paljastas Tšehhoslovakkia Kommunistlik Partei Slovakkia kodanlik-natsionalistliku grupi, kes püüdis tekitada lõhet Tšehhoslovakkia Kommunistlikus Parteis ning lahutada vabariigist Slovakkiat. Tšehhoslovak-

---

1) J.V.Stalin, Teosed, 12 kd., lk. 38

2) П. И. Рязанов, lk. 51-52

kia Kommunistlik Partei kutsus tugevdama revolutsioonilist valvsust ja pidama järjekindlat võitlust kommunistliku partei ridade puhtuse eest. Slovakkia Kommunistliku Partei sekretär Viljam Široky oma ettekandes Slovakkia Kommunistliku Partei IX kongressil (mais 1950.a.) Keskkomitee tööst ja partei edasistest ülesannetest,märkis kodanliku natsionalismi olemasolu parteis. See ilmnes rahvusküsimuse eraldamises klassivõitlusest,küsimuses poliitilisest võimust riigis.[1] Oma ettekandes ta kriipsutas alla,et Slovakkia küsimus on demokraatia ja sotsialismi progressi küsimuse liitosa ja seepärast peab teda vaatama üldistest positsioonidest ning osutama üldistes huvides. Široky märkis,et kodanliknatsionalist Gusak,Novomesky ja Klementis,tõid suurt kahju juba 1944.a. Slovakkia ülestõusu ajal. Partei viga seisis selles,et ta ei olnud küllalt valvas,mille tõttu vaenulikud elemendid said võimaluse aktiviseerida oma õõnestustööd. Kuid töölisklassi,talurahva enamuse ning töötava intelligentsi kaasabil,kes tihedalt liitus kommunistliku pertei ümber peale 1948.a. veebruari,suutis partei paljastada Slovakkia kodanlike natsionalistide grupi eesotsas Klementisiga.Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei Keskomitee 1951.a. veebruaripleenumil heideti parteist välja Gusaki,Novomesky,Klementisi,kes olid asunud spionaaži ja reetmise teele.

Otsustav löök anti reaktsioonile 1950.a. lõpul,kui kommunistlik partei avastas vandenõu,mida valmistati ette imperialismi agentide Slinga ja Švermoviga eesotsas. See grupp

---

1) A. Петрушов, lk. 208

püüdis takistada tootmiskooperatsioonide arengut,püüdis nõrgestada võitlust kulakute vastu ja lobises sellest,et on vaja ära kasutada mõisnike ja kulakute "spetsiaalseid teadmisi".[1]

Natsionalistlikud elemendid,kes olid tegelikult inglise-ameerika spioonid,püüdes takistada kooperatsioonide arengut Tšehhoslovakkias,kõnelesid tema põllumajanduse "erilisest teest". Nad tahtsid taastada Tšehhoslovakkias kapitalistliku korda,teda ära kiskuda rahu,demokraatia ja sotsialismileerist ning muuta ta ameerika imperialistide kolooniaks.

Spionaaži süüteo uurimise käigus,juba avastatud vandenõulaste grupp selgitas varem teadmatud faktid,mis paljastasid endist Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei Keskomitee sekretäri Slanskyt otseses juhtivas osavõtus antiparteilisest ja riigivastasest vandenõust. Valitsuse kätte langenud tõendid näitasid,et Slansky oli seotud Klementiši,Šermova,Šlinga jt. äraandjatega. Ilmnes ka,et läänе imperialistid valmistasid ette Slansky põgenemist,kui olukord viimasele muutus juba kriitiliseks. Kuid nende plaanid luhtusid ning 1951.a. sügisel Slansky areteeriti.

1951.a. detsembris leidis aset Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei pleenum,kus Slansky heideti parteist välja,kuna ta osutus parteivastase vandenõu juhiks ning teadlikult võimaldas mitmesuguste kuritegelike gruppide kahjulikku tegevust.[2] Slansky püüdis muuta partei iseloomu ja luua seal olukord,mis oleks soodustanud kahjurite laialatuslikku tegevust.

---

1) А. Петрушов, lk. 209

2) vt. Rahva Hääl, 9.detsember, 1951.a.,nr. 288

Slansky väljaheitmisega ning karistamisega Tšehhoslovakkia Kommunistlik Partei andis uue tõsise löögi inglise-ameerika imperialistide sepitsustele, võttis nende käest tähtsa trumbi, likvideeris hästi maskeeritud inglise-ameerika spioonid. Klement Gottwald oma kõnes detsembripleenumil ütles: "Me tegime kindlaks, et parteivastased ja riigivastased reeturid ja vandenõulased on klassivaenlase agendid, sisemise ja välise reaktsiooni agendid, Juba siis tõestati, et reeturite ja vandenõulaste lõppeesmärk seisis kapitalismi taastamises Tšehhoslovakkias ja selles, et seada Tšehhoslovakkia sõltuvusse läänе, ennekõike ameerika imperialistidest, mis oma tulemustes oleks viinud uue Müncheni ja rahvusliku ja riikliku sõltumatuse kaotamiseni."[1]

Slansky areteerimine kutsus esile suure erutuse välisimperialistide seas. Reaktsionäärid levitasid Tšehhoslovakkias rahva hirmutamiseks kuulujutte, et keegi ei või olla julge oma saatusele. Gottwald oma kõnes pleenumil lükkas selle laimu tagasi ning ütles, et iga aus inimene, kelle südametunnistus on puhas, võib täiesti julge olla oma saatusele, keegi ei hakka teda kahtlustama. Oma kõnes kutsus ta kõiki parteiliikmeid tugevdama valvsust partei ja riigi vaenlaste vastu ning teostama süstemaatilist partei puhastust võõrastest elementidest. Ei tule arvata, et Slansky avastamisega oleks täielikult likvideeritud diversantide ja spioonide tegevus, see saab kestma ka edaspidi niikaua kuni neid ameerika-inglise imperialistid toetavad.

Slansky paljastamine ja areteerimine oli rängaks löögiks

---

1) Выступление Клемента Готвальда на пленуме ЦК Компартии Чехословакии, Правда, 9. декабря 1951 г. nr. 343

rahvusvahelise reaktsiooni plaanidele nurjaajada sotsialistlikku ülesehitustööd Tšehhoslovakkias.Tšehhoslovakkia ajaleht "Lidove Noviny" kirjutas:"Uuesti ilmnes,et kõige rafineeritum makijavellism,kõige kavalamad võtted,kõige maskeeritumad manöövrid,kus on arvestatud kõike kuni pisima üksikasjani,ei suuda vastu seista kommunistide revolutioonilisele valvsusele...". "Võit vaenlaste niivõrd ohtlike sepitsuste üle on selle tagatis,et Tšehhoslovakkia Kommunistlik Partei,keda juhib Klement Gottwald,võitleb alati kindlalt ja võidukalt meie vabariigi õnne ja rõõmuküllase tuleviku eest, kõigi sepitsuste ja reetmisaktide vastu,et ta viib alati Tšehhoslovakkia rahvast vankumatult ja veendunult seda teed, mida valgustab Nõukogude Liidu kuulsusrikas eeskuju,ja et kommunistid,vaatamata kõigile takistustele,vaatamata vaenlaste kõigile sepitsustele,kõigi hea tahtega inimeste abile loovad meie vabariigis linna- ja maatöötajate õnneliku isamaa."[1)]

Võitlus reaktsiooniliste elementide vastu maal rahvademokraatliku režiimi tugevdamiseks on lahutamatult seotud võitlusega rahu eest,sõpruse tugevdamise ja laiendamise eest demokraatia maadega,antiimperialistliku leeriga. Juba I Rahupooldajate kongressi ajal,mis toimus 1949.a. aprillis Pariisis ja Prahas,algas Tšehhoslovakkias laiaulatuslik rahupooldajate liikumine. Korraldati rahunädal,mille jooksul toimus ligi 10 6000 miitingut ja koosolekut,kust võttis osa 3 miljonit inimest.[2)] Järgmisel aastal laienes rahupooldajate liikumine veel enam seoses Stokholmi üleskutsega,mil-

---

1) vt. Rahva Hääl, 12. detsember, 1951.a., nr. 290

2) П. И. Резонов, lk. 52

lele kirjutas alla ligi 9,5 miljonit Tšehhoslovakkia kodanikku. Suurt poolehoidu leidis Hiina Rahvavabariigi moodustamine, kellega kohe seati sisse diplomaatilised ja kaubanduslikud suhted. Sügava rahuloluga võttis tšehhoslovakkia rahvas vastu teate Saksa Demokraatliku Vabariigi väljakuulutamisest, kelles ta näeb oma head naabrit ja sõpra.

\+ \+
\+

Tšehhoslovakkia rahvas liitunud tihedalt rahuleeriga, võis Nõukogude Liidu ja teiste rahvademokraatia maade toetusel oma maal üles ehitada sotsialismi. Jõudsalt areneb ja laieneb iga aastaga viisaastaku plaani ülesannete täitmine. Alustati ka esimeste sotsialismi suurehitustega Tšehhoslovakkias.

Rahvavõimu aastatel kujunes Tšehhi suurimaks tööstusbasseiniks Ostrava oblast. Ostrava oblastit nimetatakse sageli terasest südameks, tšehhoslovakkia Donbassiks. See bassein annab 80-90% kogu Tšehhoslovakkia kivisöe-, koksi- ja terasetoodangust.[1] Ta kujunes välja möödunud sajandil Oderi, tema lisajõe Olša ja Beskidi mäeaheliku vahelises kolmnurgas. Basseini suurimaks keskuseks kujunes Ostrava linn. Selles tööstusrajoonis hakkasid kiiresti kasvama kaevandused, metallurgiatehased, elektrijaamad, seejärel aga ka masinaehitusettevõtted . Varematel aegadel ei ekspluateerinud Ostrava mäetööstust mitte ainult tšehhis kapitalistid, vaid samuti ka välismaa monopolistid, nagu Rotschildid, Schneiderid, Creusot´d jt.

---

1) В. П. Максаловский, Стройтельство социализма в Европейских странах народной демократии, стр. 67-68

Peale Tšehhoslovakkia vabastamist 1945.a. Ostrava bassein, mis tänu Nõukogude Armee kiirele löögile jäi peaaegu terveks, hakkas muutuma industrialiseeritud rasketööstuse suurimaks keskuseks. Tal polnud suur tähtsus mitte ainult Tšehhoslovakkia vabariigi seisukohalt, vaid samuti ka teiste Euroopa rahvademokraatia maade suhtes, kuna need saavad siit mitmesuguse seid masinaid ja sisseseadeid oma tööstuste varustamiseks. Eriti laiaulatuslik areng ning ehitustegevus algas Ostrava basseinis viisaastaku aastail. Sel ajal ehitati siin uusi tehaseid ja kõrgahje, tekkisid uued kaevandused, kerkisid uued asulad. Eriti kiiresti kasvab Ostrava. 1951.a. mais Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei Keskkomitee võttis vastu otsuse ehitada Ostravas esimene sotsialistlik linn Tšehhoslovakkias uute ja vanade tehaste tööliste jaoks.[1] Ostrava ühes eeslinnas seisid tohutud Vitkowicki metallurgiatehased, mis varematel aegadel olid üheks suurimaks metallurgia ettevõtteks Lääne-Euroopas. Teise maailmasõja lõpuks olid nad täiesti laostunud, toodangu hulk 1912.a. tasemel, laialt rakendati käsitsi tööd. Rotschildid, Gutmanid jt. pankurid polnud huvitatud nende ettevõtete rekonstrueerimisest. Rahvademokraatlik võim asus peale natsionaliseerimist kiiresti Vitkowicki tehaseid rekonstrueerima. Taassündinud Vitkowicki tehased said teiste Tšehhoslovakkia tööstuste rekonstrueerimise tähtsaimaks baasiks ning toeks.

1949.a. hakati ehitama Kunčice külas, Ostrava külje all uut tehast üht suurimat viisaastaku ehitust - Klement Gottwaldi nimelist metallurgiakombinaati. Kogu maa andis oma jõu ja abi selle suurehituse püstitamiseks. Ennenähtamatu

---

1) Новое время, nr. 34, 1952, lk. 23

tööentusiasm haaras kogu rahvast,Selle tulemusena võidi juba 1. jaanuaril 1951.a. käiku lasta esimene kõrgahi,mida Klement Gottwald oma uusaastakõnes nimetas "Tšehhoslovakkia industrialiseerimistaseme suurendamise sümboliks."[1] 1952. a. veebruari keskel andis uue tehase esimese martäänahi esimese terasetoodangu. Lasti käiku ka kaks koksipatareid ning algas koksi tootmine. Samal ajal asus torutehas torude väljalaskmisele.

Kuid Gottwaldi-nimeline tehas ei ole ainus suur uusehitus Ostrava basseinis. Mõnikümmend kilomeetrit Ostravast kagus kõrgub terve mets kõrgahje,mis kuuluvad Molotovi-nimelisele metallurgistehasele Trineces. Seal on viimastel aastatel käiku lastud mitmed uusima konstruktsiooniga kõrgahjud ja martäänahjud.[2] Ehitatakse ka Kralovska Huta metallurgiatehaseid Lesnovcas.Mitte kaugel Ostravast asub ka suur autotehas "Tatra". "Tatra" marki kandvad sõiduautod on tuntud kogu maailmas.

Kogu Ostrava basseini keskuseks muutub uus ja moodne sotsialistlik linn Ostrava. Ostrava saab losside,parkide,laiade tänavate ja kanalitega linnaks. Plaan on välja töötatud inseneride kollektiivi poolt kuhu kuulub 400 spetsialisti.[3] Uus linn (ehitatakse 12 aasta jooksul) ,on planeeritud 150 000 elaniku jaoks.Koos vana Ostravaga saab Suures Ostravas elama 350 000 elanikku ning ta muutub suurimaks linnaks Tšehhoslovakkias. Keskuseks saab Uus Ostrava,7-10 km. vanast,vabrikute osast läänе poole metsade keskelе.Veekogu

---

1) В. П. Максаковский, lk. 72-74

2) В. Медов. Новая Чехословакия, lk. 78

3) Новое время, nr. 34, 1952. a, lk. 23

puudumist hüvitab ehitatav Doonau-Oderi kanal,mis muudab Ostrava sadamalinnaks. Elamukvartalides ehitatakse 5-6 korruselised kõigi mugavustega majad. Kõrvuti nendega koolid,klubid,kinod ja kauplused. Linn peab muutuma ka suurimaks teaduse ja kultuurikeskuseks ülikooli,teaduslike instituutide,kolme teatri,kunstigalerii,raamatukogude ning 70 000 pealtvaatajat mahutava staadioniga. Uut linn ühendab vanaga elektriraudtee,autobussi ning trollebussi liinid. Uue Ostrava ehitamisel kasutatakse Nõukogude Liidu sotsialistlike linnade ehitamis kogemusi. Mõnedkümned kilomeetrid Uuest Ostravast eemal,ühes varem kõige mahajäänumas maakolkas luuakse peamine põllumajanduslik baas,mis hakkab Ostravat varustama põllumajandussaadustega.

Mitte ainult Ostravas ei arene hoogne ehitustegevus.Ehitatakse ka uut kaevurite linna Śenov-Śumbak 50 000 elanikule. Täielikult muutub ka Karvina , Mistek , Opova, Novo Bogomina,Novo Ićíni ilme.

Ostrava bassein pole ainus arenev tööstusrajoon Tśehhoslovakkias.Üle terve maa ehitatakse vabrikuid,tehaseid,hüdroelektrijaamu jne. Terve rida hüdrotehnilisi ehitusi püstitatakse Vltaval,ühel pikemal ja võimsamal jõel Tśehhoslovakkias.[1] Vltava allikaile kerkib suur hüdrotehniline ehitus,esimene lüli,mis haarab kogu Vltava jooksu. Metsade ja mägede vahele luuakse järv,mis muutub üheks suurimaks kunstlikuks veekoguks Kesk-Euroopas (pikkus umbes 100 km). Tema nimetatakse tööliste seas väikeseks Tśimljanski mereks. Järve ümber luuakse turistide ja tööliste jaoks asulad ilusate mugavate maja-

---

1) Правда, 1. июня, 1952.г, nr. 183

dega. Järve keskele kerkib aga elektrijaam.

Üks suuremaid tööstuskeskusi Tšehhoslovakkias peale Ostrava rajatakse Slovakkia alale. Viisaastaku plaaniga oli ette nähtud Slovakkia täielik industrialiseerimine. Slovakkias on metallurgia üks vanimaid tööstusharusid, kuid münchenieelsel vabariigi ajal suleti siin ligi 25 metallurgiatehast ning töölisi tabas tööpuudus. Hoopis teine on tänapäeva Slovakkia ilme. Juba 1951.a. alguseks töötas Slovakkias 55 uut suurt tehast.[1] Kaheaastaku jooksul kasvas Slovakkias tööstus 10 korda kiiremini kui Tšehhi oma. Kodanliku ajaga võrreldes on aga tööstuse arengutempo 50-60 korda kõrgem.

Slovakkia on rikas maa. Siin on rauamaaki, suurel hulgal värvilisi metalle, pruunsütt, magnetsiiti, mangaani, antimoni, soola ja polimetalle. Jõgedes seisis siiani kasutamata tohutu veeenergia, mäed on aga kaetud "rohelise kulla" -kuuse- ja pöökpuumetsadega.

Slovakkias kerkivad sajad uusehitused, mida kõike oleks raske üleslugeda. Kuid tähtsamail neist tuleks mõne sõnaga peatuda.

Sõda oli purustanud kolmveerandi Slovakkia raudteedest ning sildadest, mis tuli kiires korras taastada. Kuid kõrvuti sellega alustati ka uute ehitamisega peamiselt Kesk- ja Ida-Slovakkias.[2] Peaaegu 50 000 vabatahtlikku, enamuses noored, ehitasid 18 kuu jooksul, ka talvel tugeva külmaga, väga raskete tingimustes mägedes neid teid tõelise patriootilise entusiasmiga. Tšehhoslovakkia noortele patriootidele tulid abiks bulgaaria, prantsuse, poola ja albaania noorte brigaadid

---

1) В. П. Максаковский lk. 84-86

2) vt. seal samas, lk. 90-91

ning ühiste pingutustega suudeti ennetähtaegselt taastada ühendus Slovakkia rajoonide vahel. Ühises töös tugevnes nende maade noorte sõprus. Uusi teid hakati aga nende ühise töö ja sõpruse auks nimetama Sõpruse Teeks ning Noorte Teeks.

Suured ehituse. toimuvad ka Slovakkia suurimal ning hüdroenergia poolest rikkamal jõel Vagil. Varem oli siin kõigest kaks hüdroelektrijaama. Rahvavõimu aastail alustati Vagil terve kaskaadi ehitamist (umbes 10 hüdroelktrijaama),mis annavad elektrienergiat raudteele,metallurgiatehastele,tekstiili- ja metsaümbertöötamise ettevõtetele,küladele jne.

Veel suuremat hüdroenergia-ehitust alustati Doonaul,mis muutub "Tšehhoslovakkia Dneprogesiks"[1] Selle võimsus on planeeritud 450 000 kw ning ta on suurim omataoline Lääne-Euroopas. Uus hüdroelektrijaam annab Slovakkiale suurel hulgal odavat elektrienergiat. Tamm tõstab veetaset Doonaus ning kindlustab normaalse laevaliikluse Bratislawa ja Komarno vahel ühel veevaesemal osal Kesk-Doonaul. Veehoidlast suunatakse vesi kanalite võrku mööda Bolšovo Žitnovo saare ning teiste Vagi ja Morava vahel asuvate alade niisutamiseks.

Slovakkia metsatööstuskeskusse Kesk-Slovakkiasse Zvoleni linna lähedale ehitatakse üht suurimat puidutöötlemis-tööstust nn. Bučina.

1951.a. alustati hiiglasliku metallurgiakombinaadi rajamist Ida-Slovakkiasse.[2] Selle valmimisajaks määrati 4 aastat ja nüüd annab see juba toodangut.

Ida-Slovakkiasse kerkisid puidutöötlemis-,paberi-,

---

1) В. П. Максаковский lk. 93

2) vt. seal samas, lk. 94-95

Mõned kilomeetrid kombinaadist, Buzina külas kasvab uus sotsialistlik linn GUKO ehitajaile ja töölistele.Puiesteed ja trammiliinid ühendavad kombinaati Košicega. Košice aga muutub suureks kultuuri- ja tööstuskeskuseks. Siin avatakse ülikool ja kõrgem tehniline kool,mis valmistab ette mäeinsenere ja metallurge kasvava mäetööstuse jaoks.

Ida-Slovakkias kerkisid puiduümbertöötlused,paberi-,tsemendi- ja tellisetehased,külmutushooned,uued raudteed ja elektrijaamad,mis varustati nõukogude masinate ja sisseseadetega. Nii kestab see ka edasi. Iga aastaga kerkib üle kogu Tšehhoslovakkia ikka uusi ja uusi ehitusi, elektrijaamu, tööstusi ja kaevandusi,ikka kõrgemaks tõuseb tööviljakus, ikka paremaks muutub rahva elutase uues demokraatlikus Tšehhoslovakkias.

Peale sotsialistliku sektori laienemist ja kindlustamist muutus Tšehhoslovakkia tööstuse struktuur ja tehniline tase. Loodi alus koopereeritud suurtootmisele põllumajanduses,mis haaras 1953.aastaks 44% kogu külvipinnast.[1)] Seal rakendati juba uusi zoo- ja agrotehnilisi meetodeid. Tänu tootmisjõudude arengule suurenes Tšehhoslovakkia rahvuslik sissetulek sõjaeelse ajaga 50%. Kasvas tunduvalt töötajate elutase.Oli loodud tööstustoodete ja toiduainete tagavarad,mis võimaldasid asuda kaardisüsteemi kaotamisele ja rahareformi teostamisele.

Okupatsiooniajal oli Tšehhoslovakkia valuuta täielikult laostatud ja väärtusetuks muudetud. 1945.a. teostatud rahareform ei suutnud püsivat krooni täielikult kindlustada,ku-

---

1) За прочный мир, за народную демократию!, 5. июня, 1953. г. nr. 23

na kodanlus kuni 1948.aastani kasutas oma tugevat majanduslikku positsiooni.Ka peale 1948.a. veebruari ei olnud võimalik täielikult purustada kulakute ja teiste kapitalistlike elementide spekulatsiooni,mis halvavalt mõjus rahakursisse. 1953. aastaks oli olukord täielikult muutunud. Valitsus oma sellekohase dekreediga teostas 1. juunil 1953.a. rahareformi ning üheaegselt sellega kaardi süsteemi täieliku kaotamise. Kõik seni kaardidega saadavad kaubad läksid vabamüügile kindlate riiklike hindadega.

Reform kindlustas Tšehhoslovakkias püsiva rahaväärtuse, võimaldas heita kõrvale kaardisüsteemi,laiendas riiklikku kaubandust ning sellega üheaegselt ka kaubaringlust linna ja küla vahel. Suurt tähtsust omab see,et uus Tšehhoslovakkia kroon sai kindlalt seotud nõukogude rublaga,kõige püsivama valuutaga maailmas. Tšehhoslovakkia krooni suhe nõukogude rublasse on 1,8:1,s.o. üks rubla on 1 kroon 80 hellerit. 1953.aastal teostatud rahareform ja kaardisüsteemi kaotamine vastas töötava rahva elulistele huvidele, ning tõi rahvale suurt majanduslikku kergendust ja kokkuhoidu.

1953.a. kevadel tabas tšehhoslovakkia rahvast tõsine kaotus. 14. märtsil keset loovat ja ülesehitavat tööd suri tšehhoslovakkia rahva armastatud juht ja ennastsalgav rahvaürituse eest võitleja Klement Gottwald. See oli raske kaotus,kuid rahvas ei lasknud pead norgu,vaid jätkas veel aktiivsemalt,kindlamalt ja julgemalt uue sotsialistliku ühiskonna ülesehitamist,mille eest kogu oma elu oli võidelnud Klement Gottwald. Tema asemele valiti uueks presidendiks en-

dine peaminister Zapotocky,kes täiesti vääris rahva usaldu-se ning on juhtinud tšehhoslovakkia rahvast edasistele majan-duslikele ja poliitilistele võitudele.

1953.aasta oli Tšehhoslovakkias viimane viisaastaku aas-ta,mille lõppedes rahvas võis teha kokkuvõtte oma tööst ning saavutustest sotsialismi ülesehitamisel. Viisaastaku lõpul tehtud kokkuvõtted näitasid,et saavutused ei olnud väikesed. Tööentusiasm,mis haaras kõiki tšehhoslovakkia töötajaid viis-aastaku aastail,võimaldas plaanis ettenähtud ülesanded täi-ta ning tublisti ületadagi.

Nii näiteks tööstustoodang viisaastaku jooksul enam kui kahekordistus.[1] 1937.aastaga võrreldes oli ta kasvanud 2,2 korda. Elektrienergia tootmine suurenes viisaastaku jooksul 65%,oli lastud käiku 12 suurt elektrijaama ning tehtud al-gust rea teiste jaamadega. 1953.a. lõpuks toodeti 64% rohkem rauamaaki, 34% enam kivisütt ja 4 korda rohkem naftat kui 1948.aastal. Viisaastaku aastail ehitati 6 kõrgahju, 9 mar-taanahju, 8 elektriahju, 6 valtsimistehast ja 2 toruvaltsi-mistehast.[2] Masinaehitus produktsioon kasvas nende aastate jooksul 3,3 korda ning muutus juhtivaks tööstusharuks Tšeh-hoslovakkias.Auruturbiinide tootmine kasvas 4,6 korda,diisel-mootorite tootmine 4,2 korda,veoautode tootmine 58%,kuullaag-rite tootmine 5,5 korda jne. Ehitati 24 uut masinaehitus-tehast ning suurendati tegutsevate ettevõtete võimsust.Tähel-panuväärsel hulgal kasvas laiatarbekaupade toodang. Nii saa-di näiteks 1953. aastal 39% rohkem tekstiiltooteid kui 1948.

---

1) Хозяйственное развитие стран народной демократии, ск. 90

2) За прочный мир, за народную демократию! 23. апреля 1954.г., nr. 17.

a., nahatööstuse toodang suurenes 19%, valmisriiete tootmine 3 korda jne. Oli käiku lastud rida uusi suure tootmisvõimsusega kergetööstusettevõtteid. Üksnes Slovakkia alal viisaastaku jooksul lasti käiku 12 uut kergetööstus ettevõtet, mi mille tagajärjel suurenes puuvillaste kangaste tootmine Slovakkias 1953.aastaks võrreldes 1948.aastaga 58,6%, linaste ja poollinaste kangaste tootmine enam kui 13 korda.[1)]

Toiduainetetööstuse toodang kasvas 83% võrreldes 1948.a. Viisaastaku aastail ehitati Põhja-Moraavias suhkruvabrik, mis on üks suuremaid suhkruvabrikuid Euroopas. Lasti käiku mitu suurt piimakombinaati, mis rahuldavad enamuse maa piimasaaduste vajadustest. 1953.a. lasksid konservitehased välja üheksa korda rohkem puuvilja-mahlasid ning kuus korda rohkem juurvilja konserve kui 1949.a.

Kasvas ka põllumajanduse produktsioon. Näiteks teraviljatoodang kasvas 5%, kaunvilja - 33%, õlikultuurid - 79%, kartulitoodang - 30% jne.[2)] Jõudsasti arenes karjakasvatus: sarvloomade arv suurenes - 11%, sigade arv 29%, lammaste arv 122% võrreldes 1948.aastaga. Kui sotsialistlik sektor põllumajanduses oli 1948.a. ainult 3%, siis 1953.aastaks oli ta kasvanud juba 44%-le.

Vaatamata edule, mis saavutati põllumajanduse alal, ei suutnud ta tervikuna siiski sammu pidada tööstuse tormilise arenguga ning ei võinud täielikult rahuldada elanike ja rahvamajanduse kasvavaid nõudmisi. Seepärast pidi valitsus edaspidi veel rohkem tähelpanu pöörama põllumajanduse mehhaniseе-

---

1) Хозяйственное развитие стран народной демократии
2) За прочный мир, за народную демократию! ее. 96 nr. 17.

rimisele,põllumiljakuse tõstmisele ning sotsialistliku sektori laiendamisele külas.

Viisaastaku aastail oli tunduvalt suurenenud ka elamispind,laienenud elektrifitseerimine külades (97% asulatest omavad elektrivalgust),paranes ja laienes meditsiiniline teenindamine,kasvas lasteasutuste võrk.Suurt edu saavutas rahvaharidus,kultuur ja teadus.Väljaminekud elanikkonna sotsiaalkindlustusele tõusid 1953.aastaks 6,1 miljardi kroonini ja olid 71% kõrgemad kui 1948.aastal.

Ka transpordi alal saavutati viisaastaku aastail suurt edu. Tšehhoslovakkia raudteevõrk täienes uue 116 km liiniga Brno-Gavlíčkuv Brod,milline anti ekspluatatsiooni 1953.a. detsembris.[1] Sellel liinil ehitati 20 raudteesilda,14 viadukti,7 tunnelit üldpikkuses 2,4 km. 1953.aastaks oli rekonstrueeritud ja laiendatud rida tähtsaid raudteesõlmi.Laienes ka raudtee transpordi elektrifitseerimine. Mõnedel liinidel kurseerivad diisel-mootor rongid jne.

Laienes ka autopark. Lasti käiku uusi autobussi-liine, mis ühendavad vabariigi linnu ja külasid. Ehitati uusi maanteid,mis ühendavad Tšehhoslovakkiat teiste rahvademokraatia maadega. Suurenes vee- ja õhutransport.

Eriti suurt edu saavutati viisaastaku jooksul Slovakkias, nagu me juba eespool nägime. Mahajäänud agraarmaast muutus t ta arenenud tööstusmaaks. 1953.a. augustis lasti Slovakkias käiku Tšehhoslovakkias esimene alumiiniumivabrik,mis juba 1954.aastaks suutis rahuldada 72% maa alumiiniumi vajadustest (1953.aastal rahuldas oma alumiiniumitoodang vaid 10% töös-

---

1) Хозяйственное развитие стран народной демократии, lk. 96-97

tuse vajadusi).[1]

Viisaastaku aastail loodi kõrgemaid põllumajanduslikke õppeasutusi,milles on nüüd üheksa teaduskonda,kus valmistatakse ette agronoome,zootehnikuid,ökonomiste,mehhanisaatoreid,veterinaararste jne.[2] 1954.a. lasti välja esimene lend põllumajanduse mehhaniseerimise ja elektrifitseerimis-insenere. 1953.a. asutati Tšehhoslovakkias Põllumajandusteaduste Akadeemia.

Viisaastaku aastail laienesid ja tihenesid sõpruse ja koostöö suhted Nõukogude Liiduga ja teiste rahvademokraatia maadega. 1953. detsembris toimus nõukogude-tšehhoslovakkia teaduslik-tehnilise koostöö komisjoni V sessioon,kus vaadati läbi ja töötati välja uued järjekordsed koostöö ülesanded mõlema maa vahel mitmesugustel teaduse ja tehnika aladel.[3] Samasugused koostöö ülesanded töötati läbi ka Poola jt. rahvademokraatia maadega. Laienes veel enam kaubavahetus nende maadega.Sõlmiti ka uusi kaubalepinguid kapitalistlike maadega,näiteks 1953.a. jooksul Soomega,Hollandiga,Prantsusmaaga, Inglismaaga,Islandiga,Norraga,Taaniga,Lääne-Saksamaaga,Austriaga ja Šveitsiga. Samuti ka rea Aasia ja Lõuna-Ameerika maadega.[4]

1954.a. jaanuaris kinnitas Tšehhoslovakkia vabariigi Rahvuskogu rahvamajanduse arendamise plaani 1954.aastaks,mis nägi ette kõigi majandusharude toodangu edasist kasvu.Tööstustoodangu üldine kogus võrreldes 1953.aastaga pidi 1954.a.

---

1) Хозяйственное развитие стран народной демократии, lk. 93

2) seal samas,lk. 102

3) seal samas, lk. 106-107

4) seal samas, lk. 109-110

lõpuks suurenema 5,1%, kivi[1] Kivisöe toodang pidi suurenema 8,5%, pruunsöe toodang 7,9%, elektrienergia toodang 12,2%, malmitoodang 8,3%, terasetoodang 4,5%, alumiiniumitoodang koguni kuus korda. Masinaehitustööstus pidi välja laskma toodangut 10,6% rohkem kui 1953.aastal, kusjuures põllutöömasinate väljalase pidi suurenema enam kui kaks korda. Alustati uut sorti põllumajandusmasinate nagu näiteks peedikombainide, kartulikoristus kombainide, kultivaatorite jt. väljalaset. Tunduvalt pidi suurenema ka põllumajandussaaduste toodang.

1954.aasta plaani täitmine, mis saavutati, tõstis jälle tunduvalt tšehhoslovakkia töötajate elutaset ning andis tunduva panuse sotsialistliku ühiskonna ülesehitamisele Tšehhoslovakkias.

---

1) Хозяйственное развитие стран народной демократии, ss. 99-100

Lõppkokkuvõte.

Tšehhoslovakkia rahvademokraatlikul rahvavabariigil on ees avarad perspektiivid sotsialismi edasise ülesehitustöö alal. Tšehhoslovakkia rahvas, kes edukalt täitis oma rahvamajanduse taastamise 2-aasta plaani ning sotsialismi ülesehitamise 5-aasta plaani, ei jää saavutatul peatuma. Ta läheb kindlalt edasi sotsialistliku industrialiseerimise teed, põllumajanduse edasise kollektiviseerimise teed. Kollektiviseeritud põllumajandus annab võimaluse igakülgseks mehhaniseerimiseks ja põldude viljakuse tõstmiseks, võimaldab paremini arendada karjamajandust ning ühtlasi loob märksa paremad tingimused elanikkonna varustamiseks kõigi vajalike toiduainetega. Põllumajanduse koopereerimise küsimus pole mitte üksi põllumajanduse produktiivsuse tõstmise eest peetava võitluse küsimus, see on ühtlasi ka küsimus talutöö kergendamisest, talurahva, eriti naiste kaasatõmbamine ühiskondlikust elust, riigi valitsemisest. Põllumajanduslikud kooperatiivid kasvavad ja tugevnevad, nad saavad suuremaid saake ja on eeskujuks kogu talurahvale. Olemasolevate põllumajanduslike kooperatiivide töökogemuste varal veendub Tšehhoslovakkia töötav talurahvas kujukalt nende eelistes ja astub kollektiviseeritud suurpõllumajanduse teele. Tšehhoslovakkia põllumajanduse edasiarendamise küsimustele ja abinõudele pööras suurt tähelepanu ka Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei X

kongress 1954.a juunis.

Kõrvuti põllumajanduse arenguga jätkub ka tööstuse edasine industrialiseerimine,mis on sotsialistliku majanduse aluseks. Juba viisaastaku aastail oli sellel alal tohutuid saavutusi,nagu nägime eespool,kuid edasine areng läheb pidevalt kiirema tempoga nagu see on loomulik sotsialistliku majandussüsteemi juures.

Ka kultuuri alal jätkub pidev areng. Pidevalt laieneb kultuuri- ja haridusasutuste võrk,nad tungivad igasse külakesse ja kolkasse,aitavad likvideerida eraldatuse ning mahajäämuse,küla ja linnavahelised vastuolud. See on üks põhimisi tingimusi sotsialistliku ühiskonna võiduks.

Töölisklassi ja talurahva liit,mis tekkis ja karastus võitluse ajal okupantide ning kohalike reaktsionääridega,tugevnes veel enam ülesehitustöö aastail. Ainult töölisklassi ja töötava talurahva kindla liidu alusel oli võimalik saavutada kõiki neid majanduslikke ja poliitilisi võite Tšehhoslovakkias,kindlustada lõplikult rahvademokraatlikku korda ja purustada imperialistide salasepitsused. Selle tugevneva liidu alusel saavutatakse sotsialismi lõplik võit Tšehhoslovakkias.

Rahvavõimu aastail kasvas ja tugevnes kommunistliku partei mõju ja autoriteet rahvamassides. Rahvas nägi,et ainus nende eluliste huvide eest võitleja on kommunistlik partei. Ta oli jõud,kelle juhtimisel purustati reaktsiooni kõik vandenõud rahvademokraatliku režiimi vastu ning ühtlasi oli ta peamiseks rahva loovate jõudude innustajaks ja suunajaks sotsialismi ülesehitamisel Tšehhoslovakkias. Tšehhoslovakkia

Kommunistlik Partei on nüüd saanud tõeliselt suureks jõuks. Ta on võitnud Tšehhoslovakkia töötajate usalduse, teiste vennalike kommunistlike parteide ja töölisparteide lugupidamise. Seda on ta saavutanud seepärast, et ta on alati olnud ustav rahva elulistele huvidele, ustav õigele marksistlik-leninlikule joonele/ ning pidanud alati visa võitlust oma ridade puhtuse ja ühtsuse eest. Eriti ilmekalt tuli tema tugevus esile 50-ndate aastate algul, mil paljastati partei ridadesse pugenud imperialistliku kodanluse põlatud agendid. Tšehhoslovakkia Kommunistlik Partei, mis on saanud tõeliseks massiparteiks, tugevdab ka edaspidi poliitilist valvsust oma ridade puhtuse eest. Tema tähtsamaks ülesandeks on hoolikas ja sihikindel töö partei liikmete kasvatamisel ning nende kaudu ka laialdaste rahvamasside poliitiline ~~kasvatamine~~ teadlikkuse edasine kasvatamine. Ta saab ka edaspidi hoolitsema rahva hüvangu eest, ta kindlustab rahvamajanduse edasist järjekindlat tõusu, Tšehhoslovakkia põllumajanduse edasiarendamist, tööviljakuse kasvu. See võimaldab valitsusel ellu viia süstemaatilise hindade alandamise ning rahva kasvavate aineliste ja vaimsete vajaduste ikka täielikuma rahuldamise poliitikat.

Tšehhoslovakkia sõprus ja koostöö Nõukogude Liidu ning teiste rahvademokraatia maadega, mis sai alguse võitluse perioodil fašistide vastu, tugevnes ja süvenes pidevalt sõjajärgseil aastail. Tšehhoslovakkia sai neil aastail hindamatut majanduslikku, kultuurilist ning poliitilist abi Nõukogude Liidult, milleta poleks olnud võimalik sotsialismi aluste

rajamine Tšehhoslovakkias. Nende maade üha süvenev sõprus ja koostöö on ka edaspidi kindlaks tagatiseks Tšehhoslovakkia rahulikule arengule sotsialistlikul teel. Sõprus ja vennalik liit Nõukogude Liiduga ja teiste rahvademokraatlike riikidega omab erilist tähtsust tänapäeval, mil ameerika imperialistid kavatsevad üle minna otsestele agressiooniaktidele, on asunud Lääne-Saksamaa remilitariseerimisele ning kõigi reaktsioonijõudude koondamisele sotsialismi- ja rahuleeri vastu. Kuid kõik need imperialistide ähvardused aatomisõjaga ei suuda kõigutada demokraatia ja sotsialismileeri jõude, mille võimsus kasvab iga päevaga. Kõigi rahujõudude eesotsas seisab võimas Nõukogude Liit ning tema kõrval väärika kiitlasena ka Tšehhoslovakkia Rahvavabariik.

Kasutatud kirjanduse loetelu

ja lühendid.

1.Marksismi-leninismi klassikud.

1. Маркс, К. Критика Готской программы, К. Маркс и Ф. Энгельс, Сочинения т. XV, Москва 1935. г.
= К. Маркс и Ф. Энгельс, Сочинения т. XV

2. Lenin,V.I. "Parempoolsuse"lastehaigus kommunismis,Valitud teosed II,Tallinn, 1946.a.
= V.I.Lenin, Valitud teosed II

3. Lenin,V.I. Riik ja revolutsioon,Valitud teosed II,Tallinn 1946.a.
=V.I.Lenin, Valitud teosed II

4. Lenin,V.I. Sotsiaaldemokraatia agraarprogramm 1905-1907. aastail toimunud esimeses Vene revolutsioonis. Teosed 13 köide, Tallinn, 1953.a.
=V.I.Lenin, Teosed 13 köide

5.Lenin,V.I. Sotsiaaldemokraatia suhtumine talurahva liikumisse. Teosed 9 köide,Tallinn, 1952.a.
=V.I.Lenin, Teosed 9köide.

6. Stalin, J.V. Aruandekõne ÜK(b)P XVIII kongressil,Leninismi küsimusi,Tallinn, 1953.a.
=J.V.Stalin,Leninismi küsimusi

7. Stalin,J.V. Aruanne ÜK(b)P KK tööst partei XVii kongressil
Leninismi küsimusi,Tallinn 1953.a.
=J.V.Stalin,Leninismi küsimusi

8. Stalin, J.V. Jutuajamine saksa kirjaniku Emil Ludwigiga. Teosed 13 köide, Tallinn, 1952.a.
=J.V.Stalin, Teosed 13 köide.

9. Stalin, J.V. Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast, Tallinn, 1946.a.

10. Stalin, J.V. Pahempoolsest kallakust ÜK(b)P parteis, Teosed 12 köide, Tallinn, 1952.a.
=J.V.Stalin, Teosed 12 köide

11. Stalin, J.V. ÜK(b)P Keskkomitee pleenum (4.-12.juulil 1928) Teosed 11 köide, Tallinn, 1951.a.
=J.V.Stalin, Teosed 11 köide.

2. Algallikad.

1. Tšehhoslovakkia vabariigi konstitutsioon, Rahvademokraatia maade põhiseadusi, Tallinn, 1950.a.
=Rahvademokraatiam maade põhiseadusi.

2. Первый пятилетний план развития народного хозяйства Чехословакии. Москва, 1950. г.
= Первый пятилетний план

3. Nõukogude ja Tšehhoslovakkia riigitegelaste teosed ja artiklid.

1. Выступление Клемента Готвальда на пленуме ЦК Компартии Чехословакии. Правда, №. 343, 1951. г.

2. Молотов, В.М. Вопросы в нешней политики. Речи и заявление апрель 1945 - июнь 1948. г. Москва, 1948. г.
= В. М. Молотов, Вопросы в нешней политики.

4. Ajaloo kirjandus.

1. Ajaloo võltsijad, Tallinn, 1948.a.

2. Sobolev, A.I. Rahvademokraatia - ühiskonna poliitilise organiseerimise uus vorm, Tallinn, 1953.a.
= A.I.Sobolev

3. Ивашин, И.Б. Борьба СССР против провокационной "мюнхенской" политика за коллективный отпор агрессорам. Москва 1950.г.
= И.Б. Ивашин

4. Грачев, С. Помощь СССР народам Чехословакии в их борьбе свободу и независимость (1941-1945.г.). Госполитиздат, 1953.г.
= С. Грачев

5. Лаврухин, И.М. Народно-демократическая Чехословакия на пути к социализму. Издательство "Правда", Москва, 1950.г.
= И.М. Лаврухин

6. Макогон, С.Е. Народно-демократическая Республика Чехословакия. Госюриздат. 1954.г. Москва.
= С.Е. Макогон

7. Максаковский, В.П. Стройки социализма в Европейских странах народной демократии. Географиз, Москва, 1952.г.
= В.П. Максаковский

8. Медведев, И.М. Строительство народно-демократической Чехословакии. Москва, 1948.г.
= И. М. Медведев

9. Медов, В. Новая Чехословакия, Москва, 1954.г.
= В. Медов

10. Петрушов, А. Социалистическое строительство в сельском хозяйстве Европейских стран народной демократий. Москва 1951.г.
= А. Петрушов

11. Резонов, П.И. Чехословакия в 1918-1951 годах. Москва 1952.г.
= П.И. Резонов

12. Смирнова, В.А. Строительство народно-демократической Чехословакии, Академия Наук СССР, Институт славяноведения краткие сообщения №2, Москва, 1951.г.
= В.А. Смирнова.

13. Удальцов, И.И. Пять лет со дня освобождения Чехословакии Советской Армией. Академия Наук СССР, Институт славяноведения краткие сообщения №2, Москва 1951.г.
= И.И. Удальцов

14. Качатуров, А.А. Социально-экономические преобразования в народно-демократической Чехословакии. Изд. Академии Наук СССР, Москва, 1954.г.
= А.А. Качатуров.

15. Хозяйственное развитие стран народной демократии. Внешторгиздат, Москва 1954.г.
-

5. Ajakirjad ja ajalehed.

1. Eesti Bolševik, nr. 5, 1951
2. Rahva Hääl, 1951.a. nr. 288, 290
3. Rahva Hääl, 1954.a. nr. 1, 56
4. Sirp ja Vasar, 1949.a. nr. 11
5. Большевик, 1953.г., №. 4
6. Новое время, 1948.г. №. 5, 11, 44, 51
7. Новое время, 1949.г. №. 8, 24
8. Новое время, 1950.г. №. 7. 12, 27
9. Новое время, 1952.г. №. 34
10. Правда, 1948.г., 15. апреля.
11. Правда, 1950.г., №. 127
12. Правда, 1952.г., №. 183
13. За прочный мир, за народную демократию!, 1948.г., №. 9
14. За прочный мир, за народную демократию!, 1949.г., №. 32
15. За прочный мир, за народную демократию!, 1953.г., №. 5, 23, 38
16. За прочный мир, за народную демократию!, 1954.г., №. 7, 17.

Sisukord.

Sissejuhatus. lk. 1-4

1. Tšehhoslovakkia rahva võitlus saksa fašistliku ikke vastu ja maa täielik vabastamine Nõukogude Armee poolt. Rahvademokraatliku korra kehtestamine. lk. 5-44

2. Rahvademokraatliku korra esimene etapp Tšehhoslovakkias. Majanduslik ja poliitiline areng 1948. aasta veebruarini. lk. 45-88

3. Tšehhoslovakkia rahvas sotsialistliku ülesehitustöö perioodil. lk. 89-145

Lõppkokkuvõte. lk. 146-149

Kasutatud kirjanduse loetelu ja lühendid. lk. 150-154